

JOHANNES SCHILTBERGER

TÜRKLER VE TATARLAR ARASINDA

(1394-1427)

İLETİŞİM

3. BASKI

İletişim Yayınları 299 • Tarih-Politika Dizisi 9
ISBN 975-470-459-7

1. BASKI 1995, İstanbul
2. BASKI 1995, İstanbul
3. BASKI 1997, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
DESENLER Bu kitaptaki ağaçbaskı desenler Schiltberger'in eserinin Augsburg 1477 ve Frankfurt 1554 baskılarından, Jean de Mandeville'nin 1499'da Straßurg'da basılan seyahatnamesinden ve Bernhard von Breydenbach'ın 1486 tarihli seyahatnamesinden alınmadır.
DİZGİ Remzi Abbas
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CİLT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

JOHANNES SCHILTBERGER

Türkler ve Tatarlar Arasında
(1394-1427)

Als Sklave im Osmanischen Reich und bei den Tataren: 1394-1427

ÇEVİREN *Turgut Akpınar*

iletişim

içindekiler

Telif Sayfası
İç Kapak
Çevirenin Önsözü

TURGUT AKPINAR
Avrupa'nın İlk Türkoloğu Bavyeralı
Johannes (Hans) Schiltberger (1381-1440)

TURGUT AKPINAR
Almanların Marco Polo’su Schiltberger (1380-1440) ve Eseri

ROBERT ANHEGGER
Alman Marco Polo’su

Epigraf

Kral Sigismund’un Türklerle Yaptığı Meydan Savaşı

Türk Kralının Tutsaklara Karşı Davranışı

Bayezid’in Bütün Bir Memleketi Yoketmesi

Bayezid’in Eniştesiyle Savaşıp Onu Öldürmesi (Karamanın Fethi)

Bayezid’in Sivas Kralını Kovması

Bizden Altmış Hıristiyanın Tasarladığı Kaçış Planı

Bayezid’in Samsun Şehrini Fethi

Yılanlar ve Engerekler

Müslümanların Sürüleriyle Kış-Yaz Otlaklarda Kalması

Bayezid’in Mısır Sultanının Bir Ülkesini Elinden Alması

Mısır Sultanı Hakkında

Timur’un Sivas Krallığını Ele Geçirişi

Bayezid’in Ankara Savaşında Yenilgisi

Timur’un Mısır Sultaniyle Savaşı

Timur’un Bağdat’ı Fethi

Timur’un Küçükhindistan’ı Ele Geçirmesi

Bir Beyin Timur’un Birçok Malını Kaçırışı

Timur'un Yedibin Çocuğu Öldürmesi
Timur'un Büyük Hana karşı Savaş Girişimi
Timur'un Ölümü
Timur'un Oğulları
Yusuf'un Miranşah'ın Boynunu Vurdurması ve Bütün Devletini Ele Geçirişi
Yusuf un Bir Kralı Yenip Kafasını Kesmesi
Ebubekir'in Yanına Gelişim
Kıpçak Ülkesinde Bir Şehzade
Birbiri Ardından Hükümdar Olanlar
Putperest Bir Kadın ve Dörtbin Bâkiresi
Bulunduğum Ülkeler
Tuna İle Deniz Arasında Gördüğüm Memleketler
Atmaca Kalesi ve Korunuşu
Fakir Bir Adamın Atmaca İçin Nöbet Tutması
Yine Atmaca Kalesi Hakkında
İpek (Böceği) Yetiştiren Ülke, İran ve Diğer Krallıklar
Babil deki Büyük Kule
Büyük Tataristan
Tataristan'ın Benim Gördüğüm Yerleri
Ben Müslümanlar Arasında İken Ne Kadar Sultan Gelip Geçti
Aziz Katharine Kutsal Sina Dağı
Mambre (Nâsıra) Yakınındaki Kurumuş Ağaç Hakkında
Kudüs ve Kutsal Mezar
Cennette Dört Ayrı Suyu Olan Kaynak
Hindistan'da Biber Nasıl Yetişir
İskenderiye
Dev Gibi Bir Şövalye
Putperestlerin Çeşitli Dinleri
Muhammed ve Dininin Meydana Çıkışı
Müslümanların Paskalyası (Ramazan Bayramı)
Müslümanların Diğer Bir Bayramı

Müslümanların Kanunu
Muhammed Şarabı Müslümanlara Neden Yasakladı
Bir Müslüman Mezhebi Hakkında
Bir Hıristiyan Nasıl Müslüman Olur
Müslümanların İsa ve Meryem Hakkındaki İnançları
Müslümanların Hıristiyanlar Hakkında Söyledikleri
İddialara Göre Hıristiyanlar Hangi Konularda Emirleri Tutmuyorlar
Muhammed Ne Zaman Yaşadı
İstanbul
Rumlar
Rumların İnançları
İstanbul Şehrinin Kuruluşu
Gürcüler ve Ossetlerde Evlenme Adetleri
Ermeniler, Şehirleri ve Âdetleri
Ermenilerin İnançları
Aziz Gregorius
Bir Ejderha ve Tek Boynuzlu Canavar
Rum ve Ermenilerin Düşman Olmalarının Nedeni
Müslüman Ülkesinden Hangi Yollardan Geçerek Döndüm

CIVITAS·IHERVSALEM

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Schiltberger'in Anılarını iki değerli ilim adamının teşviki üzerine Türkçeleştirdim. Bu kitap, ilmi bir metin neşri olmayıp, eklenen notlara rağmen aslında bugünkü Almanca metinlere dayanılarak yapılmış bir çeviriden ibarettir.

Şimdiye kadar, Babinger'in Fatih hakkındaki büyük eseri başta olmak üzere, bazı önemli eserleri çevirmeye niyetlendimse de (ki bu iş zaman zaman benden ısrarla istenmiştir) dikkatli bir çevirme'nin sanıldığı kadar kolay olmaması yüzünden hep vazgeçtim. Birkaç istisna dışında çeviri işinden uzak durdum.

Fakat yıllarca önce değerli tarihçimiz Prof. Dr. Faruk Sümer'in birçok defa tekrarlanan arzusuna ve değerli diğer bir ilim adamı Robert Anhegger Hocamın isteğine karşı koyamadım.

Burada kendilerine olan saygı ve şükranlarımı tekrarlıyorum.

Umarım çevirim bu değerli bilginleri ve okuyucularımı hayal kırıklığına uğratmaz.

TURGUT AKPINAR

NOT: Anılar ve yazarı hakkında bir fikir vermek üzere kitabın başına sayın Dr. R. Anhegger'in ve çevirmenin üç yazısı eklenmiştir.

AVRUPA'NIN İLK TÜRKOLOĞU BAVYERALI JOHANNES (HANS) SCHILTBERGER (1381-1440)

TURGUT AKPINAR

Bugün, Bavyera Eyaletinin başşehri olan Münih'te ve Freising kasabası ve civarında binlerce Türk, misafir işçi olarak yaşamaktadır. Fakat bundan 550-600 yıl önce belki de ne bir tek Türk Bavyera'yı görmüş ne de bir Bavyeralı Türkiye'yi tanımıştı. Kader ve "Kısmet" (Almanlar bizim kısmet kelimesini "kismet" şeklinde ve aynı anlamda kullanırlar) bir genç asilzadeyi Alplerin eteklerinden alıp Türkiye'ye ve oradan Suriye, Mısır, İran, Ortaasya ve Sibirya'ya kadar sürüklemiştir. İşte ilerde Türkolojinin kurucusu sayılacak bu Bavyeralı gencin romanlarda bile az rastlanan macerası ve yurduna döndükten sonra yazdığı hatıraları bu yazının konusunu teşkil edecektir.

Schiltberger, 1381 yılında Münih'le Freising arasında Lohof yakınında Hollers köyünde doğmuştur. Henüz 16 yaşında iken, Macaristan Kralı Sigismund hizmetinde Niğbolu Muharebesine (1396) iştirak etmiş ve yeniçeriler tarafından esir alınmıştır.

Bilindiği gibi Macar Kralı Sigismund, Balkanlarda gittikçe yayılarak Avrupa'ya doğru ilerleyen Türkleri durdurmak üzere bir Haçlı ordusu teşkil etmiş, muhtelif devletlerin gönderdiği yardımcı kuvvetlerle 130.000 kişiyi bulan bir ordu ile Niğbolu Muharebesine girmişti. J. Schiltberger işte bu ordu içinde bulunuyordu.

Niğbolu Meydan Savaşı Türklerin büyük bir zaferi ile neticelenmişti. Fakat zamanın bazı yabancı kronikçilerine bakılırsa Türkler 60.000 şehit vermişlerdi (?). Mağrur Bayezid, şehitlerle dolu savaş alanını büyük bir acı ile seyrederken kendini tutamayarak ağlamış, intikam için and içmişti. Rivayete göre sayıları onbinleri bulan esirin Sultanın önünde kafaları kesilmişti. Bu arada diğer iki esirle beraber bağlanmış çok genç bir Alman da Sultanın önüne götürülmüştü.

Esirin çocuk denecek kadar genç oluşu dikkati ve rikkati çekmiş olmalı ki Şehzadesinin ricası üzerine, Sultan 20 yaşından küçük olanların öldürülmemesine karar verdi. Kendi ifadesine nazaran Münihli Johannes Schiltberger o zaman henüz 16 yaşında bulunuyordu. Hayatı gençliğine bağışlandı ve diğer birçok esirle birlikte Gelibolu üzerinden o zamanki Başkent Bursa'ya sevkedildi. Yıldırım Bayezid, esirlerden bir kısmını zaferinin işareti ve şeref armağanı olarak dost hükümdarlara gönderiyordu. J. Schiltberger Mısır'da Sultan Berkuk'a gitmesi gerekenlerdendi. Ayaklarındaki yaralar sebebile gönderilemeyen tutsak, 30 Eylül 1396'dan 30 Temmuz 1402'ye kadar Sultan Bayezid emrinde kalmış, Ankara Meydan Savaşındaki yenilgi üzerine Timur'un tutsakları arasına katılmıştır. Bu suretle 6 yıl Osmanlı esaretinde kalan Alman genci için yeni bir macera başlıyordu. Timur'un ölümünde dördüncü oğlu Şahruh'un payına düşen esir, sonradan diğer bir oğlu Miran Şah'ın mülkiyetine geçmiştir. 1408 yılında Miran Şah'ın, Karakoyunlulardan Kara Yusuf'a karşı yaptığı savaşda şehit olması üzerine, Schiltberger bir kere daha sahip değiştirmiş ve Miran Şah'ın ikinci oğlu Ebubekir'in kölesi olmuştur. Ebubekir'in Sarayında o sıralarda Çekre yahut Schiltberger'in ifadesi ile (Tzegre) isimli, taht üzerinde hak iddia eden Altınordulu bir Prens veya hakiki bir Han yaşıyordu. O tarihlerde Han'ları istediği gibi tahta çıkarıp indiren kudretli bir kabile reisi ve bir nevi Naip olan Edegu, Çekre'ye tahta oturması için haber salmıştı. Ebubekir, Çekre'nin dönüşünde maiyetine 600 atlı verdi. Bunlar arasında Alman Evliya Çelebisi Schiltberger de bulunuyordu. Bu sırada Edigu, Sibirya üzerine bir sefere çıkmıştı. Çekre ve bu arada seyyahımız da ister istemez ona katılmak zorunda kaldılar. Richard Peters'in iddiasına bakılırsa Avrupa'ya Sibirya'nın ismini ilk getiren Schiltberger olmuştur.

Fakat Schiltberger'in bizi asıl ilgilendiren yönü Türkiye ve Türkler hakkında verdiği bilgilerdir. Karl Friedrich Neumann'ın yayınladığı kitabın 51-73'üncü sayfaları Türkiye'ye hasredilmiştir. Yazar aslında bir ilim adamı veya fikir adamı olmadığından verdiği bilgiler için Franz Babinger; Seyahatname yazarının "putperestler diyarı", I. Bayezid'in ölümünden sonraki safha için pek fazla bir şey söylememekte olduğuna ve 15. yüzyılın ilk çeyreği için kaynak olarak ancak kısmen kullanılabileceğine işaret etmektedir. Fakat bu, eserin büyük tarihi değerini azaltmaz. Titizce yazılmış eserleriyle tanınmış bilgin Richard Hartmann, "Die Welt des Islams" Dergisinin 23. cilt 1/2 sayısında (1941) H. H. Giesecke'nin Bezm ü Rezm neşrini tenkid ederken, bu eserde Kadı Burhaneddin konusunda verilen malûmatın Schiltberger'in güvenilebilirliğini hayret edilecek şekilde meydana çıkardığını söylüyor.

Richard Peters ise (Von der alten und neuen Türkei) kitabında Schiltberger'in (Bizans kaynakları ile Marco Polo'nun eseri dışında) bizzat kendi gördüklerine dayanarak Türkler ve Osmanlı Devletinin ilk devirleri hakkında Avrupa'da büyük ilgi uyandıran bilgiler veren bir eser yazdığını söylüyor ve "memleketi olan Almanya'da dolayısiyle bütün Avrupa'da Türk milleti, ile dili ve âdetleri ve Devleti hakkında güvenilir bilgiler veren ilk yazar olduğunu" ileri sürüyor.

Gerçekten Schiltberger'in eserinin sadece çok eski oluşu bile büyük bir değer taşımaktadır. Böyle bir eserin satır satır, kelime kelime tenkidi bir görüşle incelenmesi gerekir. Bu satırları yazdığımız anda eser elimizde bulunmuyor. 13-14 yıl önce Bayerische Staatsbibliothek'de aldığımız bazı notlardan bir ikisine işaretle yetineceğiz.

R. Peters, Schiltberger'in Seyahatnamesi sayesinde Yıldırım Bayezid'in kafese konulması olayının bir masaldan ibaret olduğunun anlaşıldığını iddia ediyor. Bu iddianın doğruluğuna inanamıyoruz. Vaktiyle büyük bilgin Köprülü mükemmel bir araştırmasında hem kafese konulma hem intihar olayının doğruluğunu ortaya koymuştu. (Belleten, sayı: 2 ve 27) Bu mesele hakkında Schiltberger'de açık bir kayıt ise (ki bizim bildiğimize göre bu netice hiçbir kayıt olmamasından çıkarılmaktadır) sadece bu bile bizim için eserin kıymetini büyütür. Çünkü ilmin gayesi sadece fayda temini değil bitmeyen insan tecessüsünü, öğrenmek, bilmek hususundaki susuzluğu gidermektir.

Schiltberger'in Anadolu hakkında verdiği bilgiler arasında medeniyet tarihimiz için çok ilgi çekici noktalar vardır.

Meselâ o zamanki başşehir Bursa'da sekiz hastahane bulunduğunu ve bu hastahenelerde hastaların Hıristiyan, Yahudi veya Müslüman gibi hiçbir dinî ayırım yapılmadan yatıp tedavi edildiğini söylüyor.

Samsun (Amisus)'dan "en güzel şehirlerden biri" olarak bahsediyor ve şehrin birbirine, bağırsan duyulacak kadar yakın, kale içinde Müslüman ve Cenevizlilerin oturduğu iki ayrı şehirden ibaret olduğunu söylüyor.

Yazdıkları her zaman isabetli değildir. Meselâ Bayezid'in esaretinde 12 yıl kaldığını yazmaktadır. Halbuki esir düştüğü Niğbolu Muharebesi ile Timur'un kölesi haline geldiği Ankara Meydan Muharebesi arasında ancak altı yıl geçmişti. (1396-1402) Ölünceye kadar Yıldırım Bayezid'in yanında kalmış olsa bile (8 Mart 1403) yine de büyük bir yanılma olduğu aşikârdır. Bunun sebebi hatıraların çok sonraları ve kontrolsüz yazılmış olmasıdır, denilebilir. Çünkü evvelce belirttiğimiz gibi Schiltberger çocuk denecek yaşta esir düşmüş ve ancak 30 yıldan fazla bir zaman sonra memleketine dönebilmiştir. Artık Bavyeralı genç asilzade, çok gezmiş, çok görmüş ve mihnet çekmiş olgun bir şahsiyet idi.

Türkçe, Farsça, Ermenice ve Yunancayı öğrenmişti. Dük III. Albrecht bu çok tecrübeli gezgini hemen hizmetine aldı.

Schiltberger, Dükün malikânesinde artık rahat ve huzur içinde bir hayat sürmeye ve hatıralarını yazmaya başlamıştır.

J. Schiltberger'in eseri 1427'de yazılmış ve 1460'da Augsburg'ta basılmıştır. Aynı sene içinde beş defa yayınlanan eser, büyük bir alâka uyandırmıştı. Sonradan 16. yüzyılda yeniden basılmış olan eser, 1859 yılında Karl Friedrich Neumann tarafından bastırılmıştır.

Halen, Schiltberger'in eserinin 4 yazma nüshası mevcuddur. Bunlar Donaueschingen, Heidelberg, Nürnberg ve St. Gallen'de Manastır Kütüphanesinde bulunan yazmalardır. Neumann'ın yayınladığı eser Heidelberg nüshasıdır.

1879'da Schiltberger'in seyahatnamesi Londra'da İngilizceye de çevrilmiştir.

Babinger, birçok defalar yayınlanan seyahatnamenin en iyisinin Valentin Langmantel tarafından, Nümberg'deki yazmaya dayanarak 1885'de Tübingen'de neşredilen olduğunu yazmaktadır. Bu kitabın 148. ve müteakip sayfalarında Schiltberger'in Seyahatnamesinin yazma ve basmaları hakkında bilgi verilmiştir.

Bildiğimize göre bu konuda en yeni olarak, Rose Graessel 1947'de Hamburg'ta "Hans Schiltbergers Reise in die Heidenschaft" ismiyle bir kitap yayınlamıştır. Dileğimiz bu çok eski seyahatnamenin Türkçeye de çevrildiğini görmektir.

Hayat Tarih Mecmuası, Ağustos 1974

KAYNAKLAR

1) Karl Friedrich Neumann: ***Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Afrika von 1394 bis 1427,*** **München 1859. Tıpkıbasım Amsterdam 1976.**

2) Richard Peters: ***Von der alten und neuen Türkei,*** **Ankara 1944, s. 107-110.**

3) Franz Babinger: ***Die Aufzeichnungen des Genuesen lacopo.....über den Osmanenstaat um 1475,*** **München 1957, s. 9.**

ALMANLARIN MARCO POLO'SU SCHILTBERGER (1380-1440) VE ESERİ

TURGUT AKPINAR

Niğbolu Muharebesinde tutsak edildikten sonra altı yıl Yıldırım Bayezid emrinde kalan ve 1402 Ankara Savaşı'nda onunla birlikte Timur'a tutsak olup Orta Asya'ya götürülen Timur ve halefleri ile Kırım Hanı nezdinde yirmialtı yıl daha kaldıktan sonra Almanya'ya kaçabilen -yazdığı eser o dönemde adeta kapışılan- Bavyeralı soylunun maceraları.

Tanınmış Osmanlı Tarihi yazarı J. Hammer'in "Almanların Marco Polo'su" dediği, "Türklerin Tarihi" isimli Amerika ve Almanya'da yayınlanmış popüler bir eserin müellifi Richard Peters'in "Büyük Bir Türkolog" ve "Türkolojinin temellerini atanlardan biri" olarak nitelendirdiği Schiltberger kimdir?

Almanya'da, Bavyera Devleti'nin başkenti Münih ile Freising arasında bir köyde, soylu bir ailenin çocuğu olarak 1380 veya 1381 yılında doğan Hans Johann(es) Schiltberger, 1394 yılında Macar Kralı Sigismund (ki sonradan Roma-Cermen İmparatorluğu'nun başına da geçmiştir) tarafından yönetilen orduya katılmıştır. Bilindiği gibi Sigismund, Balkanlar'dan bir sel gibi Avrupa içlerine doğru ilerleyen Türkleri durdurmak amacıyla bir Haçlılar Ordusu toplamış ve muhtelif Avrupa devletlerinden ve beyliklerinin gönderdiği yardımcı kuvvetlerden oluşan 130.000 kişilik bir orduyla Türkler üzerine yürümeye başlamıştı. İşte bu kuvvetlere katılan Bavyera birliklerinin içinde Schiltberger de bulunuyordu. 25 Eylül 1396 Niğbolu'da bu ordu ile yapılan meydan savaşı, Türklerin büyük bir zaferi ile sonuçlandı. Zamanın kronikçilerine inanmak gerekirse, Türkler 60.000 şehit vermişlerdi. Mağrur Bayezid, şehitlerle dolu savaş alanını büyük bir acı içinde dolaşırken, kendini tutamayarak ağlamış ve şehitlerin intikamını alacağına and içmişti.

Bu nedenle, rivayete göre sayıları on binleri bulan tutsağın, Sultanın huzurunda kafaları uçurulmaya başlandı, tutsaklar, birkaç tanesi birlikte bağlanmış olarak getiriliyorlardı. Bu arada, iki tutsakla birlikte çocuk yaşta biri de Sultanın önüne getirildi. Diğer ikisinin işi bitirildikten sonra sıra üçüncüye

geldiğinde, tutsağın çok genç olması, Sultanın yanında duran şehzadenin dikkatini çekti, çocuğa acıdı. Oğlunun dileği üzerine Sultan tutsağı affettiği gibi, 20 yaşından küçük olanların öldürülmesini men'etti. Kendi ifadesine göre, canını kurtaran Schiltberger, o zaman henüz onaltı yaşında bulunuyordu. Hayatı gençliğine bağışlanmış oldu. Diğer birçok tutsakla birlikte Gelibolu üzerinden başkent Bursa'ya gönderildi.

Yıldırım Bayezid, tutsaklardan bir kısmını zaferinin bir nişanesi ve şeref armağanı olarak gerekli gördüğü hükümdarlara gönderiyordu. Schiltberger, Mısır'da Sultan Berkuk'a gidecek olanlar arasındaydı. Fakat ayaklarındaki yaralar nedeniyle, gönderilmesinden vazgeçildi ve böylece Ankara Savaşı'na kadar 6 yıl kadar Yıldırım'ın emrinde kaldı. Kendi anlattıklarına göre, Sultan bir yere giderken, âdet olduğu üzere, önünde yürüyen yaya askerler arasına onu da kattılar. Schiltberger bu işi altı yıl yaptıktan sonra, bir ata sahip olmasına ve ata binmesine izin çıktı.

Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'ndaki talihsiz yenilgisi üzerine Timur'un tutsakları arasına girmekle, genç Bavyeralı asker için, altı yıllık Türkiye ikametinden sonra, 25 yıl kadar daha süren yeni bir Asya macerası başlamış oldu. Timur'un ölümünde (1405), dördüncü oğlu Şahruh'un payına düşen köle, sonradan diğer bir oğlu Miranşah'ın mülkiyetine geçti. 1408 yılında Miranşah'ın Karakoyunlu Kara Yusuf'la yaptığı savaşta maktul düşmesi üzerine, Schiltberger, bir kere daha sahip değiştirerek, Miranşah'ın ikinci oğlu Ebubekir'in köleleri safına katıldı.

Ebubekir'in sarayında o sırada Çekre adında, ülkesinin tahtı üzerinde hak iddia eden Altınordulu bir prens veya gerçek bir han, yaşıyordu. O dönemde hanları istediği gibi tahta çıkarıp indiren çok kudretli bir kabile reisi olan Edegu, Çekre'ye gelip tahta oturması için haber salmıştı. Çekre ülkesine dönerken, Ebubekir, onun maiyetine 600 atlı kattı. Bunlar arasında Schiltberger de bulunuyordu. Bu sırada Edegu, Sibirya üzerine sefere çıkmıştı. Çekre de bu sefere katıldı ve böylece Schiltberger, Sibirya'yı da görmüş oldu. R. Peters'in dediğine bakılırsa, Avrupa'ya "Sibirya" adını ilk getiren kişi Schiltberger olmuştur.

Tutsak olarak bulunduğu son ülke olan Kırım'dan bir yolunu bularak arkadaşlarıyla birlikte kaçan Schiltberger, Kafkasya, Batum, İstanbul yoluyla Tuna üzerinden ülkesine döner. Bir süre sonra "Anılar"ını yazar.

Halen bu anıların dört ayrı "yazma"sı bilinmektedir: Nümberg, Donaueschingen, Heidelberg ve St. Gailen (İsviçre) nüshaları. Schiltberger'in yazdıkları büyük ilgi uyandırmış olacak ki, Johannes Gutenberg'in Mainz

şehrinde ilk matbaayı açmasından (1450) kısa bir süre sonra, matbu nüshaların birbiri ardınca yayınlandığını görüyoruz. İlk baskı R. Peters’e göre 1460'da Augsburg'ta, Ernst Diez'e ve Brockhaus'a bakılırsa 1473'te Ulm şehrinde yapılmış ve daha ilk basıldığı yıl birkaç kez yeniden yayınlanmış, sonra 1476, 1477, 1478, 1549 (iki kez), 1553, 1554, 1560 ve 1565'de basılmıştır. Daha sonra 19. yüzyılda 1859'da Prof. Karl Friedrich Neumann ve 1885'te Valentin Langmantel tarafından, açıklamalarla yayınlanmıştır. Bütün bu basımlar o devrin Almancası ile, yani orijinal diliyle yapılmıştı. 1944 yılında Rose Graessel, son olarak da Ulrich Schlemmer, eseri bugünkü Almancaya çevirmişlerdir.

Marco Polo'nun büyük eseri ancak 19. yüzyılda ilgi toplayıp basılmaya başladığı halde, Schiltberger'in anılarının daha yazıldıklarını takiben hemen büyük ilgi uyandırması, Almanya'da ve Avrupa'da büyük heyecan uyandıran "Türkengefahr" (Türk tehlikesi)'ın günün sorunu olması ve herkesin bu tehlikeyi yaratan insanları yakından tanımak, merakını gidermek, istemesinden doğmuştur, diyebiliriz.

Bu kadar büyük ilgiyle karşılanan kitap nasıl bir eserdi? Schiltberger'in eseri pek büyük bir kitap değildir. Mesela son Ulrich Schlemmer basımı gayet gevşek ve rahat bir düzen içinde 254 sahife tuttuğu halde, Prof. Neumann'ın gotik harfli gayet sık ve küçük puntolu kitabında metin kısmı, 51-161. sayfalar arasındadır. Demek ki, 150-200 sayfalık bir hacimdedir. Adı geçen yeni basımlarda, kitap bir veya birkaç sayfalık 67 bölümden oluşmaktadır. Bir fikir vermek üzere bu bölümlerin bazılarının başlıklarını aşağıya alıyorum:

1. Bölüm: Kral Sigismund'un Türklerle Yaptığı Meydan Savaşı.

2. Bölüm: "Türk Kralı"nın Tutsaklara Karşı Tutumu.

4. Bölüm: Bayezid'in Eniştesiyle Savaşıp Onu Öldürtmesi (Karaman'ın Fethi).

7. Bölüm: Bayezid'in Samsun Şehrini Fethi.

8. Bölüm: Yılanlar ve Engerekler.

9. Bölüm: Müslümanların Sürüleriyle Kış Yaz Otlaklarda Kalması.

12. Bölüm: Timur'un Türk Topraklarına Girip Sivas'ı Fethi.

18. Bölüm: Timur'un Yedibin Çocuğu Öldürtmesi.

29. Bölüm: Ziyaret Ettiğim Tuna ile Deniz Arasındaki Memleketler.

30. Bölüm: Atmaca Kalesi.

33. Bölüm: ipek (Böceği) Yetiştiren Ülke İran ve Diğer Krallıklar.

35. Bölüm: Büyük Tataristan.

42. Bölüm: Hindistan'da Biber Nasıl Yetişir.

50. Bölüm: Muhammed Şarabı Müslümanlara Neden Yasakladı.

57. Bölüm: İstanbul.

59. Bölüm: Rumlarla Ermenilerin Düşman Olmalarının Nedeni.

Ayrıntılara girmeden önce şunu söyleyelim ki, Batılı bilginler, Schiltberger'in eserine güvenle bakmakta ve onun yazdıklarının doğruluğunu kanıtlayan bazı ipuçları vermektedirler. Fakat bu güven bazen abartmalı da olmaktadır. Meselâ Neumann, Schiltberger'in yazdıkları sayesinde, daha doğrusu bu konuda bir şey yazmaması nedeniyle, Timur'un Yıldırım'ı kafese (veya kafes benzeri bir tahtırevana) kapatmak suretiyle hapsetmesinin bir masal olduğunun anlaşıldığını ileri sürer. Hâlbuki büyük tarihçimiz Köprülü, Belleten (2. ve 27. sayılar)'de yazdığı iki nefis araştırma ve Yıldırım'ın hem kafese kapatıldığını ve hem de intihar ettiğini inandırıcı şekilde ortaya koymuştur. Neumann gibi, Schiltberger söylemiyor, diye Yıldırım’ın kafese konulmasının doğru olmadığını sananlara şu sorulabilir: "Schiltberger, Timur'un İzmir'i zaptettiğini de yazmaz, öyleyse bu olayı da mı inkâr edeceğiz?" Yalnız insaflı olmak için ilâve edelim ki, Prof. Neumann, her söylenene inanan bir bilim adamı değildir. Nitekim, "Schiltberger'in eserinde bugünkü gibi bilimsel kesinlik veya titiz bir gerçekçilik aramamalıdır. O dönemde yaygın olduğu şekilde gerçekle, masal veya efsane, söylentiler yan yana ve kucak kucağadır" diyen odur. Yılanlar ve Engerekler bahsinde, Samsun önlerinde deniz yılanları ile ormanlardan gelen engereklerin savaşı anlatılır ve bu sahiden olmuş gibi ballandırılarak nakledilir. Bu olay zayıf bir ihtimalle (leyleklerin kartallarla savaşı kabilinden) vuku bulmuş olsa bile, Atmaca Kalesi bahsinde anlattıkları tamamen masaldan ibarettir. O halde her tarihi eser karşısında olduğu gibi dikkatli bulunmak gerekir. Schiltberger, Marco Polo'nun yaptığı gibi, Doğu'dan zamanında tuttuğu birtakım notlarla gelmemiştir. Tutsak hayatının şartları belki de bunu imkânsız kılıyordu. Bu nedenle, yani hafızasına dayandığı için birtakım büyükçe hatalarına rastlanır. Mesela tutsak edildiği tarihten itibaren Timur'a geçişine kadar 12 yıl geçtiğini söyler. Hâlbuki açık seçik ortadadır ki, Niğbolu Savaşı ile Ankara Savaşı arasında altı yıl kadar bir süre geçmiştir. Kendisini görmeyip başkalarından duyduğunu, bir zaman sonra, birçok insanda olduğu gibi, gördüm sandığı da oluyor. Biz lâfı uzatmamak için eserin Türk tarihi için önemli olan yönlerine gelelim.

Diğer bazı tarihçilerin, hatta biraz da abartmalı takdirlerine rağmen, bizim bildiğimiz kadariyle, Babinger, Schiltberger'in bize Osmanlılar hakkında fazla

bir şey söylemediğini belirten yegâne tarihçidir. Bu hüküm bizce de yerinde ise de, eserin Türk tarihi yönünden önemini büsbütün kaldırmaz. Kullanmasını bilenler için Schiltberger'den öğrenilecek çok şey vardır. Örneğin onun, sadece devrin Bursası hakkında verdiği kısa bilgi dahi çok önemlidir, iyi bir tarihçinin böyle birkaç cümlelik bilgiyi bile nasıl ustaca kullanabileceğini bize Halil İnalcık göstermiştir. Bursa ticareti üzerine (Belleten 93), yaptığı bir araştırmada, Bursa ipeklilerinin nefasetini ve ipeğin dış ülkelere ihraç edildiğini aynen Schiltberger'den alarak kanıtlıyor: "Şam'da, Kefe'de ve Türkiye'de Müslümanların payitahtı olan Wursa'da (Bursa) ipekten güzel kumaşlar yapılır, ipek, Venedik ve Lickka'ya (Lucca) götürülür ve oralarda güzel kadife yapılır." (J. Schiltberger, *Travels and Bordage*, Telfer neşri, Londra, 1879, s. 34.)

Bursa'da o zaman 200.000 (iki yüz bin) hane (Haus-ev) bulunduğunu yazması biraz mübalağalı bile görülse de, şehrin ne muazzam olduğunu gösterir ve Müslüman, Hıristiyan, Musevi gibi her dinden insana (bedava?) "bakan" 8 (sekiz) hastanesinin bulunduğundan söz etmesi de sosyal tarihimiz yönünden son derece önemlidir. Yine bu açıdan, göçebe hayatın Anadolu Türkmen kabileleri arasında hâlâ (15. yüzyıl) esas olduğu, Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf'un hikâyesi anlatılırken, ortaya çıkmaktadır.

Tarihimizle ilgili büyük şahsiyetlerden bazıları hakkında verdiği bilgiler, onların karakteristik yönlerini belirgin hale getirmektedir. Yıldırım'ın hiddet ve şiddeti, Timur'un acımasızlığı anlatılan olaylardan meydana çıkmakta; Karaman Beyi'ne Yıldırım'ın, "Neden bana tâbi olmak istemedin?" diye sorması üzerine, Bey'in Türkmen gururu içinde ve istifini bozmadan, "Çünkü ben de senin gibi bir Bey'im" diye cevap vermesi, kitabın merakla ve yararlanılarak okunmak gerektiğini gösterir.

Büyük doğubilimci R. Hartmann, Kadı Burhaneddin hakkında yazılanların isabetine işaret eder.

Schiltberger, son olarak bulunduğu ve Tataristan dediği Kırım ve ötesi ülkelerden bahsederken Kefe şehri hakkında da epeyce malûmat verir. Şehrin iç içe iki surla çevrili olduğunu, asıl şehri çeviren ilk sur içinde 6.000 hane bulunduğunu ve buralarda Walchenler (Ceneviz tüccarları veya Eflâklı-Walehliler), Rumlar ve Ermenilerin oturduğunu, dış sur içinde ise 11.000 hanede Katolik, Rum, Ermeni ve Süryani Kilisesi'ne bağlı çeşitli Hıristiyanların bulunduğunu kaydeder. Ayrıca şehirde Müslüman ve Museviler ve bunlara ait mabedler bulunduğunu belirtir. Şehrin civarında da 4.000 ev daha bulunuyormuş. Anlaşılıyor ki, Kefe o zamanlar tam bir milletlerarası liman şehri imiş.

Schiltberger, biraz dolambaçlı şekilde de olsa Kuzeydoğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan ve ilâhileri ve duaları tamamen "Tatarca" (Türkçe) olan insanlardan da söz eder. Neumann, bunların "Bulgarlar" olduğunu tahmin ediyor. Schiltberger'in en eski nüshalarında, birtakım küçük farklarla kitabın en sonuna eklediği ve duyduğu gibi yazdığı Pater Noster (Babamız) duası şöyledir: "Ata bizüm ki kökte sen, alguşludur senün adun, kelsün senün hanlugun bolsun senün erkün alay yerde u-kökte, ver bizüm gündelük ötmekimizni bugün, goy bizm yasogni, alay biz dagi goyalum bizüm yasoglomuzni, goyma bizni sunamaga, illa gurtar bizni yamandan!" Amin.

Yaklaşık 600 yıl sonra İstanbul'da, *Kitab-ı Mukaddes*'in Yeniahid bölümünün baş taraflarındaki bu duayı, Almancasından ben şöyle çevirebildim:

"Ey gökteki babamız, adın kutsansın, hâkimiyetin bize uzansın, iraden gökte olduğu gibi yerde de yürüsün. Bize günlük ekmeğimizi ver ve bizim borçlularımızı bağışlamamız gibi (sen de) bizim borçlarımızı (günahlarımızı) bağışla ve bize yolumuzu şaşırtma (bilâkis) kötülüklerden kurtar!" Altıyüz yıl önceki Rus steplerinden bize uzanan ve tüylerimizi heyecanla ürperten Türkçenin çağıltısını iyice duymak için kalemi bırakıp, sadece duymak ve düşünmek istiyorum. Evet, duyalım ve düşünelim.

Tarih ve Toplum, Sayı 17, Mayıs 1985

SEÇME KAYNAKÇA

Akpınar, Turgut: "Avrupa'nın ilk Türkoloğu Schiltberger", ***Hayat Tarih Mecmuası,*** **1974, sayı 8.**

Akpınar, Turgut: Schiltberger'in eserinin Türkçe çevirisi (henüz yayınlanmamıştır) - (Makale yazıldığı sırada henüz yayımlanmamış olan, elinizdeki kitap kastediliyor - Ed.n.).

Babinger, Franz: ***Die Aufzeichnungen des Genuesen lacopo de Promontoriode Campis über den Osmanenstaat um 1475,*** **München, 1957.**

Diez, Ernst: ***So sahen sie Asien, Reiseberichte von Herodot bis Moltke,*** **Bd. II., Berlin-Wien-Leipzig, 1944.**

Hakkı Muhlis: Fatih-Millet Kütüphanesi, Ali Emin/Tarih No. 280-281. (Eserin dörtte biri kadarının yazma halinde çevirisi.) H. 1338.

Neumann, Karl Friedrich: ***J. Schiltberger - Reisen in Europa, Asia und Afrika von 1394, bis 1427,*** **(Nachdruck) Amsterdam, 1976.**

Peters, Richard: ***Von der alten und neuen Türkei,*** **Ankara, 1944.**

Schlemmer, Ulrich: ***Johannes Schiltberger - Als Sklave im Osmanischen Reich und bei den Tataren 1394-1427,*** **Stuttgart, 1983.**

Alman Marco Polo'su

ROBERT ANHEGGER

Derginizin 17'nci sayısında, Sayın Dr. Turgut Akpınar tarafından Hans (ya da Johannes) Schiltberger'in Seyahatnamesi'nin önemini ve özelliklerini tanıtan değerli bir yazı yayımlandı. Ben burada, eserin çeşitli baskıları üzerine birkaç söz söylemek istiyorum.

Sayın Akpınar'ın belirttiği gibi, bu Seyahatname'nin dört yazması bilinmektedir: Nürnberg, Heidelberg, Donaueschingen ve (eksik olan) St. Galen yazmaları. Bunlar yazılış, bölümlerin sıralanışı ve içerik bakımından iki gruba ayrılmaktadır:

1) Nürnberg yazması. Bunu, Dr. Valentin Langmantel hazırladığı kritik edisyona esas almıştır (Hans Schiltbergers Reisbuch, Tübingen 1885).

2) Heidelberg/Donaueschingen yazmaları. Prof. Karl Friedrich Neumann'ın kritik edisyonu bunlara dayanmaktadır (Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Africa von 1394 bis 1427, München 1859, yeni baskı: Amsterdam 1976). Ulrich Schlemmer de, Schiltberger'in dilini bugünkü Almancaya çevirerek yayımladığı baskı için, K. F. Neumann'ın kitabından faydalanmıştır (Als Sklave im Osmanischen Reich und bei den Tataren, 1394-1427, Stuttgart 1983).

Dr. Langmantel, hazırladığı baskıda bütün yazmalarda görülen ayrılıkları Lesarten başlığı altında toplayıp, ayrıca metinde geçen kişi ve yer adlarının açıklamalı bir listesini de kitabına eklemiştir. Schlemmer ise, kişi ve yer adlarının bir listesini düzenlemediği gibi, bunların aslının saptanmasına da önem vermemiştir. Gerçekten, Schiltberger'in kişi ve yer adlarını yazılış tarzı, bazen kolay çözülecek türden değildir. Fakat Schlemmer, Langmantel baskısına ve Türkçeyi bilen birisine başvursaydı, karşılaştığı güçlüklerden kurtulabilirdi.

Birkaç örnek vermekle yetineceğim. [Langmantel'in kitabının (L) 1885'te, Schlemmer'inkininse (S) 1983'te çıktığını unutmayalım.]

L s. 53 "Donguslu": "Denizli"

S s. 118 "Donguslu": "Tonguslik"

L s. 54 "Wegbazary": "Begbazar" (Schiltberger W ve B harflerini karıştırıyor!)

S s. 119 "Wegureisarı": açıklama yok

L s. 54 "Czegnick": "Dschanik" (Almanca'da "dsch", C harfine karşılıktır: Canik

S s. 119 "Zegnitsch": açıklama yok

L s. 54 "Caraman": "Karaman"

S s. 119 "Karaman": "Karaman, Ermeni olan Sofr'un oğlunun adı. Bu ad sonradan o memleketin ismi olmuştur." (bak. not 18)

L s. 56 "Ersinggan": "Ersingan"

S s. 123 "Ersingen": "Ersingan, Arzendschan yahut Erzerum." (bak. not 32)

L s. 58 "Thabres": "Tabriz"

S s. 125 "Thaurbes": olasılıkla "Teheran"

iki basım arasındaki metin değişikliklerinden de üç örnek vereyim:

L s. 55: "Effes şehri, burada Sen Jan'ın mezarı bulunmaktadır... memleket iyidir ve Hıristiyan olmayanların dilinde ona Eydin derler, fakat burada (Hıristiyanlar arasında) adı Asia'dır."

Açıklamalar: "Effes": "Ephesus"

"Eydin": "Aydın"

"Asia": "Bu adı taşıyan Roma eyaleti, metinde Aydın ile eşanlamda."

S s. 118: "Asia şehri, orada Sen Jan'ın mezarı bulunmaktadır... memleket iyidir ve Hıristiyan olmayanların dilinde ona Edein derler, fakat burada (Hıristiyanlar arasında) adı Hoches'tir.

Açıklamalar: "Asia": "Ephesus, Türkçe Aisulugh ki Schiltberger'in asia yazışı büyük bir olasılıkla bundan gelmektedir."

"Edein": "Aidin"

"Hoches": açıklama yok.

L s. 54: "Engury denilen bir şehir vardır, memleketi iyidir ve ona da Angury derler, şehirde birçok Ermeni Hıristiyan yaşamaktadır."

Açıklama: "Engury, Angury": "Angora"

S s. 118: "Siguri memleketinde bulunan Anguri'de Aramaeisch (Süryani) Hıristiyanlar yaşamaktadır."

Açıklama: "Anguri yahut Ancyra (Ankara). Sultan Ogi vilâyetindedir. Siguri adı herhalde bundan (Sultan Ogi'den) gelmektedir. [Aramaeisch (Aramı) bu asırda bir halkın değil, bir dilin (Aramca) adıdır. Schlemmer Armenisch (Ermeni) ile karıştırmış olacak!]

L s. 38: "Stzulet memleketine geldi, burası dağlık bir memlekettir ve birçok Hıristiyan vardır... papazları... Latince bilmeyip (ilahileri) Tatar dilinde söylerler

ve Tatarca okurlar. Bu, papaz olmayanların dine daha kuvvetli bağlanmaları için böyle düzenlenmiştir."

Açıklama: "Stzulet, Zulet": "Dschulat (Culat), şimdi harab olan Yekaterinograd yakınındaki Terek ırmağında."

S s. 107: "Birçok Hıristiyan'ın yaşadığı Setzalet memleketinden geçildi. Papazların... vaazlarını Latince veriyorlar, fakat (ilâhileri) Tatar dilinde söylüyorlar ve Tatarca okuyorlar. Bunu, papaz olmayanların itikatlarını kuvvetlendirmek için yapıyorlar."

"Setzalet": açıklama yok.

Sayın Akpınar'ın kitabı tanıtırken verdiği bilgilere bir örnek daha eklemek istiyorum: "Rum ve Ermeniler birbirlerine neden düşmandır?" başlığını taşıyan 66'ncı bölümde, Ermenileri yücelten ve Rumları küçülten efsane türünden bir öykü okuyabiliyoruz. Bu öykünün tarih bakımından bir değeri olmamakla beraber. Ermeni ve Rumlar arasında ötedenberi süregelmiş çekemezliği vurgulayan ilk belgelerden biri olması açısından önemlidir.

Sayın Dr. Akpınar'ın Türkçe çevirisinin bir an önce çıkması dileğiyle sözlerime son vermek istiyorum.

Tarih ve Toplum, Sayı 20, Ağustos 1985

BEN JOHANNES SCHILT-BERGER, BAVYERA'DA DOĞDUĞUM ŞEHİR OLAN MÜNİH'TEN, MACAR KRALI SIGISMUND MÜSLÜMANLARA KARŞI SEFER AÇTIĞINDA, MAİYETİNDE BULUNDUĞUM DEREBEYİ LEIN-HARDT RICHARTINGER İLE BİRLİKTE ÇIKTIM. BU OLAY İSA'NIN DOĞUMUNDAN SONRA 1394 YILINDA OLDU VE ANCAK 1427 YILINDA MÜSLÜMAN ÜLKELERİNDEN GERİ DÖNDÜM. MÜSLÜMAN ÜLKELERİNDE GEÇEN BU SÜRE ZARFINDA GÖRDÜĞÜM SAVAŞLAR, İLGİ ÇEKİCİ ASKERÎ SEFERLER, BÜYÜK ŞEHİRLER, NEHİRLER VE SULARDAN AKLIMDA KALANLARI PEK NOKSANSIZ SAYILMAZSA DA BURADA KAYDETTİM. ÇÜNKÜ BEN KENDİ BAŞIMA BUYRUK DEĞİL, BİR SAVAŞ TUTSAĞI İDİM. FAKAT KAVRAYIP DİKKAT EDEBİLDİĞİM KADARIYLA ÜLKELERİ VE ŞEHİRLERİ KENDİ DİLLERİNDE SÖYLENDİĞİ GİBİ YAZDIM. BAZI ZARİF VE GARİP MACERALARIM DA OLDU Kİ DİNLEMEĞE DEĞER.

Kral Sigismund’un Türklerle Yaptığı Meydan Savaşı

Müslümanların kendisine Macaristan’da büyük zararlar vermesi üzerine Kral Sigismund, 1394 yılında diğer Hıristiyanları yardıma çağırdı. Bu ülkeler kendisini destekledi ve büyük bir ordu yardımına koştu. Bu ordu ile Sigismund, Macaristan, Bulgaristan ve Eflak’ı birbirinden ayıran Demirkapı’ya yürüdü. Tuna’yı geçti ve Bulgaristan’da, ülkenin büyük ve önemli bir kenti olan Pudem (Vidin) önlerine vardı. Bunun üzerine kentin ve çevrenin hakimi de oraya gelerek Kralın merhametine sığındı. Kral, kenti güvenilir üçyüz şövalye ve askeriyle işgal edip, birçok Türkün yaşadığı başka bir şehrin önlerine geldi. Orada beş gün kaldı, fakat Türkler şehri teslim etmek istemiyorlardı. Bu nedenle işgal kuvvetleri onları zorla çıkararak kenti Krala sundular. Bu esnada pek çok Türk öldürüldü, diğerleri de tutsak edildi. Kral ikiyüz adamını kente yerleştirip Schiltaw’a doğru yola devam etti. Bu kentin adı Müslümanların dilinde Nicopoly (Niğbolu)’dur. Şehri, karadan ve nehir yönünden 16 gün kuşattı. Kral Niğbolu önlerinde iken Wyasit (Bayezid) denilen "Türk Kralı" ikiyüzbin kişilik bir kuvvetle yardıma geldi.

Kral Sigismund bunu öğrenince, yaklaşık onaltıbin kişilik kuvvetiyle bir mil yakına gelinceye kadar ona doğru yürüdü. Bu sırada Eflak Dük'ü (Voyvoda) gelerek, kıraldan düşmana karşı keşif kolu çıkarmak için izin istedi. Kral da bu izni verdi. Dük yanına bin kişi daha alarak düşmanı gözetledi. Döndüğünde, krala, düşman ordusunun, her biri, altında onbin kişilik bir kuvvetin toplandığı yirmi Sancağı bulunduğunu bildirdi. Her Sancak'ın savaşçıları ayrı bir ordugâhta toplanmıştı. Kral bunu öğrenir öğrenmez, iyi düzenlenmiş bir savaş planı hazırlamaya karar verdi. Eflak Dük'ü, ilk saldırıyı kendisinin yapmasına izin verilmesini diledi. Kral buna da izin verecekti fakat durumu öğrenen Burgonya Dükü, bu şerefi ne Eflak Düküne ne de başkasına bırakmak istiyordu. Çünkü, o, yaklaşık olarak altıbin kişilik kuvvetiyle o kadar yol tepmiş ve o kadar çok yiyecek harcamıştı ki, ilk atlı hücumu kendisinin yapmasına izin vermesini kraldan diledi. Aslında Kral, bunun Macarlara bırakılmasını istiyordu. Çünkü onlar Türklerle daha önceleri de çarpışmışlardı ve onların tehlikeli yönlerini diğerlerinden iyi biliyorlardı. Fakat Burgonya Dükü bunu Macarlara bırakmadı ve atlı kuvvetini alarak düşmana karşı yürüdü ve bu arada iki askeri birliği yarıp geçti. Yalnız üçüncüsüyle karşılaşınca geri döndü ve çekilmek istedi. Fakat düşman artık onu çember içine almış bulunuyordu. Türkler yalnız atlara nişan aldıkları için adamlarının yarısından çoğu atlarını kaybetmişti. Sonunda kaçamadı ve tutsak edildi. Kral, Burgonya Dükünün kendiliğinden saldırmış olduğunu duyunca ordunun kalan kısmını alıp, Türklerin önden yolladıkları, onikibin Yaya askerinin üzerine atlariyle yürüdü. Bu yayaların hepsi öldürüldü veya atların ayakları altında çiğnendi. Bu çarpışmada benim derebey'im (Herr) Leinhardt Richtartinger, vurularak atından düştü. Ben, Hans Schiltberger, onun içoğlanı olarak bunu görünce, atımı ordunun içine sürüp onu kendi atıma bindirdim, ben de bir Türkün atını alıp, arkadaşıma geri döndüm. Yaya askerinin hepsi yok edildikten sonra, Kral, diğer atlı Türk birliklerinin üstüne yürüdü. Türk Kralı, Sigismund'un üzerine doğru geldiğini görünce kaçmak istedi. "Despot" denilen Sırbistan Dükü onu tanıyarak, Türk Kralına ve onbeşbin kişilik iyi askerlere sahip diğer Sancak Beylerine yardıma koştu.

Despot, kuvvetleriyle, Kralın Sancağına yürüdü ve teslim aldı. Kral Sigismund, Sancağının indiğini ve durumun artık kurtarılacak gibi olmadığını görünce kaçmaya başladı. Von Cily ve Nürnberg Kalesi Kont'u Hans, Kralı ortalarına alıp, ordu içinden çıkardılar ve bir gemiye getirdiler. Bu gemiyle Kral İstanbul'a hareket etti. Şövalyeler ve askerler, Kıralın kaçtığını görünce, kendileri de sıvıştı. Bunların çoğu Tuna'ya kaçtılar, bazıları gemilere ulaştılar. Gemilere pek çok kimse binmek istiyordu, ama gemiler o kadar dolmuştu ki hiç

yer yoktu. Buna rağmen bazıları, gemilere çıkmak istiyorlar, o zaman geminin içindekiler, gemiye yapışanların ellerini keserek onların boğulmalarına neden oluyorlardı. Tuna'ya doğru kaçarken, yamaçlardan yuvarlanarak da birçok kişi öldü. Benim Derebey'im Leinhardt Richtainger, Wernher Pentznauer, Ulrich Kuchler ve küçük bir Steiner ki bunların hepsi Bavyeralı Şövalyelerdi, çarpışmada öldüler. Keza birçok şövalye ve asker, nehirde kendilerini kurtarabilecek gemilere ulaşamadıkları için öldürüldüler. Kısaca ordunun bir bölümü yokedildi. Bununla beraber daha büyük bölümü tutsak edildi. Böylece Burgonya Dükü ve Derebeyi Hans Boucicault ve Chateau Morand ki her ikisi de Fransa'dan gelmiş soylulardı, tutsak edildiler. Macaristan Büyük Kontu ve diğer kudretli Derebeyler, Şövalyeler ile aralarında benim de bulunduğum birçok asker de tutsaklığa düştük.

Türk Kralının Tutsaklara Karşı Davranışı

Bayezid, zaferi kazandıktan sonra, Ordugâhını, Kral Sigismund'un ordusiyle birlikte kaldığı yere kurdu. Sonra savaş alanına giderek şehit düşenleri, gözden geçirdi. Ne kadar çok adamının öldüğünü anlayınca büyük bir hüzne düştü ve dökülen bu kanları intikamsız bırakmamaya andiçti. Adamlarına, ertesi gün bütün tutsakları önüne getirmelerini emretti, aksi halde ağır şekilde cezalandırılacaklardı.

Ertesi gün adamları geldiler, herkes kendi aldığı tutsakları bir ipe bağlı olarak sürüyordu. Ben de diğer iki kişiyle birlikte iple bağlı idim. Tutsaklar, önüne getirilince, Kral öldürülen adamlarının intikamını nasıl aldığını görmesi için Burgonya Dükünü yanına çağırdı. Dük, kralın hiddetini farkedince, ondan kendisinin oniki adamını seçip almasına müsaade etmesini diledi. Bu dileği yerine getirildi. O zaman Dük, kendi vatanından oniki soylu kişiyi aldı. Bunlar arasında Derebeyi Stephan Synher ve Hansen von Boden de vardı.

Sonra Kral, herkesin kendi tutsağını öldürmesini, bunu yapmak istemeyenlerin, kendileri adına başkasına yaptırmalarını, emretti. Benim beraber olduğum iki tutsak da alındı ve kafaları kesildi. Sıra bana gelmişti ki Kralın oğlu (şehzade) bana bakıyordu; benim hayatta bırakılmamı, öldürülmememi sağladı. Beni diğer çocukların yanına götürdüler, çünkü yirmi yaşından küçük olanlar öldürülmüyordu. Ben o sırada henüz onaltı yaşında bile yoktum.

Bavyeralı bir derebeyi olan Hans Greiff'ın diğer üç tutsakla birlikte iple bağlı olarak getirildiğini gördüm. O, kendilerinden nasıl kanlı bir intikam alınacağını anlayınca, öldürülmek üzere orada bulunan şövalyeler ve askerleri, yüksek sesle şöyle teselli etti: "Mutluluk duyun ki şimdi kanımız Hıristiyan inancı için dökülünce, Tanrının iradesi ile İsa'nın önüne cennete gideceğiz." Sonra dizinin üstüne oturdu, kendisi ve kader arkadaşları kafalarını uzattılar.

Bu kan dökme işi, sabahtan akşamın ilk saatlerine kadar sürdü. Kralın danışmanları bu kırımın sonu gelmeyeceğini anlayınca, ayağa kalktılar ve Kralın önünde diz çöküp Ondan, Allah rızası için hiddetini unutmasını dilediler. Kan dökülüşünün artık yeterli olduğunu, aksi halde Allah'ın gazabına uğrayabileceğini, söylediler. Kral, bu dileği kabul etti ve öldürmeye son verilip kalan tutsakların toplanmasını emretti. Bunlar arasından kendi payını seçip ayırdı, ve kalanları da onları tutsak almış olanlara bıraktı.

Ben, Kralın payına düşen tutsaklar arasındaydım. O gün öldürülenlerin sayısı onbin kadar tahmin ediliyordu. Kral kendi tutsaklarını Yunanistan'daki Adronopoli (Edirne)'ye gönderdi.[1] Orada onbeş gün kaldıktan sonra deniz yoliyle Kalipoli'ye (Gelibolu) getirildik. Gelibolu Türklerin denize açıldığı bir liman şehridir. Orada tümümüz üçyüz kişi, bir kulede iki ay hapsedildik. Burgonya Dükü de kendisinin ölümden kurtardığı kimselerle birlikte bu kulenin üstünde hapsedilmişti.

Bu sırada Kral Sigismund gemiyle şehrin önünden geçti, onu Hırvatistan’a götürmek istiyorlardı. Bu, Türklerin kulağına gelince, hapiste bulunanların hepsini kuleden çıkarıp deniz kenarına getirdiler ve kralı tahkir için, yan yana dizdiler. Bu esnada da gemiden çıkıp gelerek adamlarını kurtarmasını bağırarak söylüyorlardı. Böylece onunla alay ediyorlardı. Bu esnada uzun süre, denizdekilerle ufak çapta karşılıklı ateş açıldı. Fakat Türkler, Kırala birşey yapamadılar, kral rahatça geçip gitti.

Bayezid’in Bütün Bir Memleketi Yoketmesi

O kadar çok insanın idamından ve biz tutsakların yukarıda belirtilen şehre getirilmesinden üç gün sonra, Kral Macaristan’a doğru yola çıktı. Mitrotz (Mitroviz) yakınında Savayı geçti, bütün o memleketi imha etti. Oradan Pettau (Steiermark, Avusturya) Dükünün bölgesine gitti, buradan erkek, kadın, çocuk olarak ve bütün mal ve mülkleriyle beraber onaltıbin kişiyi tutsak aldı. Pettau şehrini, fethetti, yaktı ve ahalisini esir aldı. Tutsaklardan bir kısmını Yunanistan’a gönderdi. Sava nehrini geçtikten sonra, Gelibolu’ya bir haberci göndererek, bizlerin deniz yoliyle başkenti Brussa’ya (Bursa) götürülmemizi emretti. Orada Kral gelinceye kadar kaldık. Bayezid şehre geldiğinde, Burgonya Dükünü, onun kurtarmış olduğu adamlarıyla birlikte alıp Sarayının yakınındaki bir eve götürdü. Bayezid Mısır Sultanı’na, Macaristan Derebeylerinden Hodor ile altmış askeri, şeref hediyesi (ihsan) olarak gönderdi. Bunlar arasında ben de bulunacaktım. Fakat üç yaram yüzünden kötü durumda idim, yolda ölebileceğimden korkulduğundan, ben Türk Kralının nezdinde kaldım. Kral (Bayezid) Bağdat ve İran kırallarına da armağan olarak tutsaklar gönderdi. Hatta Beyaz Tataristan’a ve Büyük Ermenistan’a[2] ve daha birçok ülkeye böyle hediyeler gönderdi. Ben, Türk Kralının Sarayına geldim ve orada başkalariyle birlikte altı yıl süreyle, kral nereye giderse ben de yaya olarak oralara önden yürüyerek gitmek zorunda kaldım. Çünkü Hükümdarın önünde yaya olarak gidilmesi âdettir. Bu altı yıl sonunda bir binek hayvanına sahip olma hakkını elde ettim ve altı yıl daha süvari olarak onun yanında kaldım ki cem’an oniki sene Bayezid’in emrindeydim.[3]

Türk kralının bu oniki yıl içindeki, icraatı o kadar ilginçtir ki bunları parça parça yazdım.

Bayezid'in Eniştesiyle Savaşıp Onu Öldürmesi (Karamanın Fethi)

Bu olaylardan hemen sonra Bayezid, eniştesi olup adını hâkim olduğu memleketten alan Karaman ile savaşa başladı. Bu memleketin başkentinin ismi Karanda (Lârende, bugünkü Karaman) idi. Karaman (Beyi) kayınbiraderine tabi olmak istemediğinden, Bayezid yüzellibin kişilik bir kuvvetle üzerine yürüdü. Karaman, Kral Bayezid'in kendisi üzerine geldiğini anlayınca, memleketin en iyileri olarak telakki ettiği yetmişbin kişiyle harekete geçti. Böylece Kırala karşı durmak istiyordu. Her iki ordu, Karaman Bölgesine ait olan Konia (Konya) şehri önündeki ovada mevzilendiler. Birbirleriyle karşı karşıya gelince de, savaşmaya başladılar. Bir günde iki muharebe yapıldı fakat hiçbiri öbürünü yenemedi. Her iki taraf gece için silâh bırakışmayı kararlaştırdılar. Karaman bütün gece boru, nefir ve davullarla büyük bir gürültü çıkararak, uyanıklığını gösterip Bayezid'i yıldırmak istiyordu. Bayezid ise adamlarına sadece yemek pişirmek için ateş yakmalarını sonra da söndürmelerini emretti. Geceleyin otuzbin kişilik kuvvetini yavaşça arkadan saldırmak göreviyle düşmanın arka hatlarına gönderdi. Gün ışır ışımaz, Bayezid hücum borusunu çaldırdı, otuzbin kişi, Kralın planladığı şekilde düşmana arkadan saldırdı. Karaman, düşmanın iki yönden hücum ettiğini anlayınca, kendi şehri Konya'ya kaçıp orada savunmaya geçti. Fakat Bayezid Ordugâhını şehrin önünde kurdu ve onu ele geçiremeden onbir gün süreyle kuşattı.

O zaman şehir ahalisi Bayezid'e bir heyet göndererek can ve mallarını koruması şartiyle şehri kendisine teslim edeceklerini bildirdiler. Bayezid de bunu kendilerine vaad edince, ahali ona, şehre hücum etmesini, kendilerinin, şehri fethedebilmesi için surlarda ona geçit açacakları haberini ilettiler.

Karaman, eniştesinin şehre girdiğini görünce, muharipleriyle üzerine atılarak onunla şehir içinde çarpıştı. Şehir ahalisinden küçük bir yardım görseydi, Bayezid'i zorla şehirden sürüp çıkarabilirdi. Fakat hiçbir yardım alamayacağını anladı ve kaçmak istedi.

Yakalanıp Bayezid'in önüne getirildi. O, "Neden bana tâbi olmayı kabul

etmek istemedin?" diye sorunca, Karaman, "Çünkü ben de senin gibi bir Bey’im" diye cevap verdi. Bayezid bunun üzerine çok öfkelendi ve üç kere bağırarak, birinin Karaman’ı alıp götürmesini bildirdi. Ancak üçüncü keresinde biri meydana çıkıp Karaman’ı yakaladı ve onu biraz arkaya götürdü. Orada kafasını keserek Bayezid’in yanına döndü. O, Karaman’ı ne yaptığını sorunca "Kafasını kestim" dedi. O zaman, Bayezid hiddetlendi ve bu adama da aynı şeyin yapılmasını emretti. Karaman’ın başının kesildiği yere götürüldü ve onun da kellesi kesildi. Bunun yapılmasının nedeni, kudretli bir Beyi bu kadar çabuk öldürme hakkının kimsede olmadığını göstermekti. Bayezid, hükümdarın öfkesi geçene kadar beklenmesi gerektiği fikrindeydi.

Bundan sonra Kral, Karaman’ın başının bir mızrak’a geçirilerek her tarafta gösterilmesini buyurdu, böylece Beylerinin öldürüldüğünü duyan şehirdeki diğer kimseler daha çabuk teslim olacaklardı. Nihayet Bayezid Konya şehrini adamlariyle işgal etti ve başkent Larende önlerine gitti. Oradaki şehir sakinlerine artık kendilerinin Beyi olduğunu ve teslim olmaları gerektiğini bildirdi.

Bu emre uymazlarsa, buna kılıç gücüyle zorlanacaklardı. O zaman ahali eşrafdan dört kişiyi göndererek can ve mallarının korunmasını dilediler ve ona, eğer Beyleri gerçekten ölmüşse şehirde daha iki oğlu bulunduğundan Bayezid’in bunlardan birini şehrin Beyi yapması teklifinde bulundular. Eğer buna yanaşırsa ona şehri teslim edeceklerdi.

Bayezid cevap olarak, onların can ve mallarını koruyacağını, şehri alınca şüphesiz başına bir Bey getireceğini bunun ya Karaman’ın oğullarından biri veya kendi oğlu olacağını, bildirdi. Heyet ayrıldı. Şehir ahalisi Bayezid’in cevabını dinleyince, ona şehri teslim etmemek istediler ve eğer Beyleri ölmüşse geriye oğullarını bıraktığını onlarla birlikte ya kurtulacaklarını veya öleceklerini, söylediler. Kırala karşı kendilerini müdafaa ettiler. Bayezid bunların direnmesini görünce daha çok asker, tüfek, kuşatma teçhizatı getirmelerini emretti.[4]

Karaman’ın oğulları ve anneleri bunu öğrenince, en iyi vatandaşlarını yanlarına çağırtıp onlara dediler ki: "Görüyorsunuz ki Bayezid daha kudretli olduğundan, biz sizi idare edemiyoruz, başınıza geçemiyoruz. Bizim yüzümüzden sizlere zarar gelmesini istemiyoruz, böyle bir durum bize acı verir, bunu yapmamanızı istiyoruz. Bu nedenle annemizle mutabık kaldık onun merhametine sığınacağız." Bu sözler, şehirlilerin çok hoşuna gitti. Böylece Karaman’ın oğulları, annelerini ve şehrin en büyük eşrafını yanlarına alıp, kale kapısını açıp dışarı çıktılar. Onlar orduya yaklaşınca anneleri, oğullarının her biri bir kolunda olarak Bayezid’e doğru yürüdü. Bayezid hemşiresini oğullariyle birlikte görünce çadırından çıkarak onlara doğru yöneldi. Onlar ise yere kapanıp,

ayaklarını öpdüler, af dileyip, şehrin anahtarını teslim ettiler. Kral bunun üzerine yanındaki soylu kişilere onları kaldırmalarını emretti. Daha sonra şehri aldı ve kendi Beylerinden birini şehrin hâkimi olarak atadı. Kız kardeşi ile oğullarını başkenti Bursa'ya gönderdi.

Bayezid’in Sivas Kralını Kovması

Vaktiyle, Marsuang (Marsivan-Merzifon) ülkesinin başkenti olan Amasya’da Mirachamad (Mir Ahmed?) isminde bir hükümdar vardı.

Bu ülke Karamana bitişikti. Mir Ahmed, Bayezid’in Karaman ülkesini fethettiğini duyunca, ona bir haberci göndererek Sivas Kralı Burhaneddin’in (Kadı Burhaneddin) haksız olarak orada hükmettiğini, gelip kendilerinin birşey yapamadığı Burhaneddin’i ülkeden sürüp çıkarması dileğinde bulundu ve Bayezid kendisine, devleti içinde başka bir yer verirse, ülkeyi ona devretmek istediğini bildirdi.

Bunun üzerine Bayezid, oğlu I. Mehmed’i otuzbin kişilik bir kuvvetle ona gönderdi. Bu kuvvet sayesinde Kral Burhaneddin ülkeden kovuldu.

Sonra Mir Ahmed, teşekkür için yalnız şehri değil bütün ülkeyi Bayezid’e teslim etti ve o da kent’i, ilk savaşını başarı ile sonuçlandıran oğlu Mehmed’e verdi.

Bayezid, Mir Ahmed’i kendi devletine beraberinde götürerek ona başka bir toprak verdi.

Bizden Altmış Hıristiyanın Tasarladığı Kaçış Planı

Bayezid, başkentine döndüğünde, biz altmış kadar Hıristiyan, kaçma imkânı olup olmadığını düşünüyorduk. Bir uzlaşmaya vardık ve karşılıklı olarak hürriyete veya ölüme birlikte gideceğimize yemin ettik. Hepimizin hazır olacağı belirli bir zaman kararlaştırdık. O saatte bir araya gelip aramızdan iki lider seçtik. Bunlar ne emrederse ve ne yaparsa bizler de uyacaktık.

Gece yarısından sonra yola koyulduk ve atlarımızı tepelere doğru sürerek gün ağarırken oraya vardık. Dağın eteğine gelince atlarımızdan inip onları güneş doğuncaya kadar, dinlenmeye bıraktık. Sonra tekrar binip bütün gün ve gece sürdük. Kral kaçışımızı duyunca arkamızdan beşyüz atlı gönderdi ve bizi bulup getirmelerini emretti. Bir geçit yerinde bu kuvvet bize yetişti, bağırarak teslim olmamızı istediler. Biz o niyette değildik, atlarımızdan inip yaya olarak savunmaya geçtik, bir süre karşılıklı ateş ettik. Onların komutanı kendimizi müdafaa ettiğimizi görünce, öne çıktı ve bir saat ateş kesme, teklif etti. Yanımıza gelerek teslim olmamızı rica etti ve hayatımızı garanti edeceğini söyledi. Biz bunu aramızda görüşeceğimizi söyledik ve görüşmeyi yaptık. Sonra şu cevabı verdik: "Gayet iyi biliyoruz ki teslim olursak Kralın önüne götürülür götürülmez öldürüleceğiz. Onun için, Hıristiyan inancımız için savaşarak ölmeyi yeğleriz." Yüzbaşı bizim ne kadar kararlı olduğumuzu anlayınca, bir kere daha teslim olmamızı istedi. Hayatta kalacağımıza söz verdi. Eğer Kral öfkeli olup da bizi öldürmek isterse, o da ilk defa kendisini öldürtecekti. Bu hususta yemin etti, biz de teslim olduk. Bizi Krala götürdü, o da hemen orada öldürülmemizi emretti. O zaman bizi takip eden yüzbaşı öne çıktı, kralın önünde diz çökerek "Ben, Merhametinizden emindim ve onların hayatının bağışlanacağını vaadettim" dedi. Bize, hayatımızın korunacağını yeminle vaadettiğinden, hayatımızı bağışlamasını Kraldan, diledi. Kral "Bir zarar yapmışlar mı?" diye sordu ve o da "Hayır" diye cevapladı. Bunun üzerine Kral bizi zincire vurdurdu, böylece dokuz ay zindana atıldık; bu sürede içimizden onikisi öldü. Müslümanların Ramazan Bayramında, Kralın Şeyhi Emir Süleyman bizim için istirhamda bulundu ve Kral bizi affederek yanına çağırttı. Bir daha kaçmaya kalkmayacağımıza söz verdik, o da bize tekrar at verdi ve aylıklarımızı yükseltti.

Bayezid’in Samsun Şehrini Fethi

Bu olayları takip eden yaz geldiğinde, Bayezid seksenbin kişilik kuvvetle Tsanika (Canik) topraklarına girdi ve başkent Samson’u (Samsun) kuşattı. Bu şehir, Kuvvetli Samson tarafından inşa edilmiş ve ona izafe edilmişti. Şehrin hakimi de bu bölgeye izafetle Simaid ismini taşıyordu.[5]

Kral bu Beyi şehirden tardetti. Ahali bunu duyunca Bayezid e teslim oldular. Bayezid şehre ve bölgeye kendi adamlarını yerleştirdi.

Yılanlar ve Engerekler

Ben Bayezid nezdinde bulunduğum süre içinde, Samsun’da heyecan verici, mucizevî, bir olay yaşandı. Şehrin önünde o kadar çok yılan ve engerek vardı ki bunlar kentin önündeki ovayı bir millik daire halinde adeta kuşatmışlardı. Canik (ki buna Samsun da dahildir), odunu bol, çok ormanlık bir yerdir. Yılanların bir kısmı bu ormanlık bölgeden, diğerleri ise denizden geliyordu. Yılanlar birbirleriyle savaşa girişmeden önce dokuz gün boyunca toplandılar. Bu hayvanların korkusundan kimse şehirden dışarı çıkamıyordu, halbuki bunlar ne hayvanlara ne de insanlara bir zarar veriyorlardı.

Bu sebeple şehrin ve ülkenin hâkimi yılanlara dokunulmamasını emretmişti, zira ona göre bunlar herşeye kaadir Tanrının takdiri ilahisi idi. Onuncu gün yılanlar birbirleriyle burun buruna gelip sabahtan güneşin batışına kadar savaştılar. Samsun hâkimi ve ahalisi bunu görünce, Bey kale kapılarından birini açtırıp atlı olarak küçük bir grupla şehrin önüne çıktı ve yılanların savaşını seyretti. Su yılanlarının ormanlardan gelenler karşısında gerilediğini gördü. Ertesi sabah yılanların hâlâ orada olup olmadıklarını görmek için tekrar şehrin önüne atla gittiğinde sadece ölü yılanlar buldu. Bunları toplattırıp saydırdı, sekizbin tane idiler. Bir çukur kazılarak bütün yılanların içine atılmasını ve üzerinin toprakla örtülmesini emretti. Sonra bu sırada Türklerin hükümdarı olan Bayezid’e bir haberci göndererek onu bu hayret verici olaydan haberdar etti.

Bayezid bu olayı şehrin yeniden fethetmişçesine büyük bir talih eseri saydı. O, orman engereklerinin deniz yılanlarını yenmesine seviniyor ve şöyle söylüyordu: "Bu, herşeye kaadir Allah'ın bir işaretidir, ve ben denize çok yakın bir ülkenin kudretli bir Beyi ve Kralı olarak umuyorum ki herşeye kaadir Tanrının yardımiyle aynı zamanda denizlerin de kudretli bir hükümdarı ve Kralı olacağım."

Samsun aslında, surları birbirinden, aşağı yukarı bir ok atımı uzaklıkta, birbiri karşısında iki şehirdir. Şehrin birinde Hıristiyanlar, Cenevizliler, diğerinde ise çevredeki toprakların sahibi olan Müslümanlar yaşar. Eskiden şehrin ve bölgenin hâkimi, orta Bulgaristan menşeli Dük Sisman idi. Bulgaristan ise vaktiyle üçyüz kalesi, ve şehri olan bir ülke olup başkenti Temowa (Tırnova) idi.

Bu ülkeyi Bayezid fethedip Dükayı ve oğlunu tutsak etmişti. Baba, tutsaklıkta iken öldü. Oğlu, kendini hayatta bıraksınlar diye Müslümanlığı kabul etti. Bayezid o sırada Samsun ve Canik'i fethettiğinden, bu şehri ve bölgeyi kaybettiği ülkesine karşılık olarak, ölünceye kadar kendisine verdi.

Müslümanların Sürüleriyle Kış-Yaz Otlaklarda Kalması

Müslüman ülkelerinde birçok Bey'in sürüleriyle oradan oraya dolaşması âdettir. Güzel otlakların bulunduğu bir bölgeye gelince, bu memleketin hakiminden otlatma hakkını, satın alırlar.

Vaktiyle, sürüleriyle dolaşan Otman (Osman) isimli bir Bey vardı,[6] o bir yaz, Başkenti de aynı ismi taşıyan Sebast (Sivas) isimli ülkeye geldi. Sivas Kralı Burhaneddin'den, yaz boyunca kendisini ve sürüsünü besleyebilecek bir otlak yeri vermesini rica etti. Kral ona adamları ve sürüsüyle yaz boyunca yerleşeceği bir arazi, verdi. Osman, sonbaharda, bütün mal ve mülkü ile Kırala haber vermeden ve onun iznini almadan çekip kendi memleketine gitti. Kral bunu duyunca çok öfkelendi, yanına bin kişilik bir kuvvet alarak Osman'ın yazı geçirdiği otlağa ordugâhını kurdu. Osman'ın peşinden dörtbin atlı göndererek, onu bütün varı yoğiyle ve canlı olarak kendisine getirmelerini emretti.

Osman, Kralın peşinden atlılar gönderdiğini duyunca bir dağda saklandı ve kendisini takip edenler onu bulamadılar. Osman'ın çekildiği dağların önündeki ovada, ordugâh kurdular. Bütün gece orada kaldılarsa da düşmandan bir iz bulamadılar. Osman, gün ışırken en iyi bin süvarisini seçerek düşmanı keşfe çıktı; onların hiçbir nöbetçi koymadan endişesizce konaklamakta olduklarını görünce saldırıya geçti ve henüz savunmaya fırsat bulamadan onları gafil avladı. Bu sırada birçoğu öldü, kalanlar da kaçtılar.

Kırala, Osman'ın kendisini takip edenleri nasıl yendiği bildirilince inanmayarak bunu bir söylenti olarak kabul etti, ta ki kaçanlardan birkaçı kendisine ulaşana kadar. O zaman bile hâlâ inanamıyordu ve bunu inceleyip öğrenmek üzere yüz atlı gönderdi. Fakat Osman artık halkiyle beraber Kırala karşı yürüyordu, yüz atlıyı görünce atını dörtnala sürerek orduya ulaştı. Kral ve adamları baskına uğradıklarını anlayınca ve savunma imkânının olmadığını görünce kaçmaya başladılar. Kralın bile atına binip, kaçmaktan başka çaresi kalmadı. Osman'ın bir savaşçısı onu görünce dağın eteğine kadar takip etti. Kral daha fazla kaçamazdı, takipçisi teslim olması için seslendi fakat o kabul etmedi.

Diğeri, okunu gererek atmak istiyordu ki kral kendini tanıtıp serbest bırakmasını rica etti, buna karşılık ona bir kale ve toprak vereceğini söyledi. Bunun delili ve garantisi olarak da ona parmağındaki yüzüğünü vermek istiyordu. Osman'ın savaşçısı, bu teklifi kabul etmeyip kralı tutsak edip, kendi Beyine getirdi.

Osman ise bütün gün akşamın geç saatlerine kadar, düşman ordusunu takip etti ve birçoklarını öldürdü. Sonra, Kralın ordugâh kurduğu yere dönerek çadırını kurdurdu, diğer adamlarına dağda bıraktığı sürüleri getirmeleri için haber gönderdi.

Aşireti ve sürüleri gelince, kralı da alarak hep birlikte Başkent Sivas önlerine giderek ordugâh kurdu. Şehre elçi göndererek, kırallarını tutsak ettiğini, şehri teslim ederlerse onlara sulh ve emniyet sağlayacağını bildirdi. Şehir ahalisi, şöyle cevap verdiler: "Kırala sahip olsan da bizde de oğlu vardır ve bize hükümdar olarak yeterlidir, halbuki sen bizim Beyimiz olabilmek için çok zayıfsın." O zaman Osman, Kırala: "Eğer canını seviyorsan, vatandaşlarını, hemşehrilerini, şehri teslim etmeye ikna et" dedi. Kral, "Beni şehrin önüne götürün, bir deneyeyim" diye cevap verdi. Onu şehre götürdüklerinde, hemşehrilerinden, kendisini ölümden kurtarmalarını ve şehri Osman'a teslim etmelerini, diledi. Fakat onlar: "Osman'a şehri teslim etmek istemiyoruz, çünkü o bize hükümdar olmak için çok zayıftır. Artık sen de bizim Beyimiz olamayacağından oğlunu alıyoruz, o bizim başımız olsun" dediler. Osman bunu duyunca çok öfkelendi. Kral da bunu öğrenince ondan hayatının bağışlanmasını diledi. Buna karşılık Osman, Kayseri şehrini ona ait bütün topraklar ile birlikte elde edecekti.

Fakat Osman bu teklifi kabul etmedi; şehirden iyice görülecek şekilde kralın kafasını kestirdi ve vücudunu dörde böldürdü. Emri üzerine bu parçalardan herbiri bir kazığa geçirilmiş olarak ayrıca başı da bir mızrağın ucunda, şehrin önünde sergilendi.

Şehrin kuşatılması esnasında, kralın oğlu, Beyaz Tataristan'da kudretli bir Bey olan kayınbiraderine haberciler göndererek Osman'ın, babasını öldürdüğünü ve şehri kuşatarak büyük bir orduyu şehrin önlerinde topladığını bildirip, yardım rica etti. Kayınbiraderi bunu öğrenir öğrenmez halkını, kadınları ve çocukları ve sürülerini topladı. Orada da, hayvanlarla birlikte otlaklar aramak üzere oradan oraya göçmek âdettir. O da Sivas'a giderek ülkeyi Osman'dan kurtarmaya karar verdi. Aşireti kadınlar ve çocuklar dışında yaklaşık olarak kırkbin kişi idi.

Osman, Tatar Beyinin yaklaştığını haber alınca, bütün aşiretini alarak dağlara çekildi, ve orada yerleşti. Tatar Beyi şehrin önüne ordugâhını kurdu. Osman bunu öğrenince binbeşyüz kişi aldı bunu ikiye ayırdı. Karanlık basarken iki ayrı

yere sevketti ve (bu arada) büyük gürültü, yaptırttı. Tatar Beyi bunu duyunca yenilmekten korkup, şehre çekildi. Fakat adamları durumu öğrenince kaçmaya başladılar. Osman kaçanları takip edip birçoklarını öldürdü, mallarından büyük miktarını ele geçirdi. Tatarlar kendi memleketlerine döndüler, Osman ve adamları elde ettiği hayvanlar ve mallarla birlikte tekrar dağlara çekildi. Daha gün ağarmadan, Tatar Beyi atına binip halkını geri getirebilmek için arkalarına düştü. Fakat onlar kendisine karşı koydular, o da yurduna geri döndü. Osman yeniden şehrin önünde ordugâhını kurdu, ve teslim olurlarsa, vaadettiklerini yerine getireceğini bildirdi. Bununla beraber ahali yine de reddetti. Bayezid'e haberci göndererek gelip Osman'ı ülkeden defetmesini dilediler. Buna karşılık şehir ona boyun eğecekti.

Bayezid, en büyük oğlunu yirmibin atlı ve dörtbin yaya askeri ile yardıma gönderdi ki bu askerî harekâta ben de katılmıştım. Osman, Bayezid'in oğlunun yaklaştığını öğrenince, bütün mal ve mülkünü ve sürülerini, evvelce de çekilmiş olduğu dağa gönderdi. Kendisi bin atlı ile ovada kaldı. Bayezid'in oğlu önden ikibin atlıyı, Osman'ın yerini keşfetmek için gönderdi. Osman, bunları görünce hemen saldırdı ve çarpıştılar. Bayezid'in oğlunun adamları, Osman'ı yenemeyeceklerini anlayınca yardım istediler.

Bunun üzerine Bayezid'in oğlu, bütün kuvvetleriyle yaklaştı. Osman bunları görünce ona da saldırdı ve ordu henüz düzenini almamış olduğundan neredeyse bozguna uğrayacaktı. Bayezid'in oğlu, adamlarını bağırarak şevke getirdi ve savaşı başlattı. Ordular üç defa birbirlerine girdiler. Bunlar savaşırken, yaya kuvvetler Osman'ın ordugâhına doğru ilerliyordu. O bunu duyunca, dört yüz atlıyı geriye gönderdi, bunlar ordugâhtaki nöbetçilerin yardımiyle yaya askerini püskürttüler. Bu arada Osman geri çekilme savaşı vererek, mal ve mülkünü gönderdiği dağa doğru çekilmek zorunda kaldı. Oradan bir aracı göndererek bu sürede dağın eteklerinde bekledi.

Bayezid'in oğlu şehrin önlerine geldi. Ahali kale kapılarını açtılar ve atlarıyle dışarı çıkıp ondan şehri işgal etmesini dilediler. Fakat Bayezid'in oğlu bunu istemedi, babasına gelip şehri ve memleketi teslim alması için haber gönderdi. Bayezid, yüzellibin kişilik kuvvetle gelip şehre ve bütün bölgeye adamlarını yerleştirdi. Osman'ın kovduğunu değil, kendi oğlunu (I. Mehmed'i) Kral tayin etti.

Bayezid'in Mısır Sultanının Bir Ülkesini Elinden Alması

Bayezid, fethettiği Kırallığı oğluna tevdi ettikten sonra, (Mısır'daki) Sultan, Malatia (Malatya) şehri ve bu şehre bağlı, ülke için bir mesaj gönderdi. Çünkü her ikisi de yukarda adı geçen kırallığa ait ve Sultan'a tabi idi. Bayezid, kırallığı fethettiği için, Sultan'dan Malatya şehrini ve ona bağlı toprakları istiyordu. Sultan, cevabında, o şehri ve toprakları kılıcı ile aldığını, kim bunları elde etmek isterse onun da kılıcı ile kazanması gerektiğini bildirdi. Bayezid bu cevabı aldığında, ikiyüzbin kişilik bir kuvvetle ~~bir~~ ülkeye girdi ve şehrin önüne gelip iki ay süreyle kuşattı. Şehir sakinlerinin teslim olmayacaklarını anlayınca, hendekleri doldurttu, şehri bir ordu ile çembere aldı ve orduyu hücuma geçirdi. O zaman şehirdekiler af için yalvardılar ve teslim oldular. Fakat o şehri ve memleketi, fethedip, iskân etti.

Tam bu sırada Beyaz Tatarlar Bayezid'e ait bir şehir olan Angora'yı (Ankara) kuşattılar. Bayezid bunu öğrenince, en büyük oğlunu otuzikibin kişilik bir kuvvetle oraya gönderdi. O, bir muharebeyi kazandıysa da sonunda çekilmeye mecbur oldu ve babasının yanına döndü. Bayezid ona daha fazla asker vererek yeniden oraya gönderdi. Böylece oğlu, yeniden Tatarlarla savaştı ve bu kez galip geldi. Tatar Beyini ve ona bağlı iki Beyi tutsak edip, babasına getirdi. Böylelikle Beyaz Tatarlar, Bayezid'e teslim oldular, o da onların başına yeni bir Bey tayin etti. Üç tutsağı kendisiyle birlikte başkentine götürdü. Oradan Sultana tabi olan Adalia (yahut Satalia) şehri önlerine geldi. Bu şehir Kıbrıs'tan pek uzak değildir. Çevresindeki topraklarda sadece deve yetiştirilir başka hayvan yetiştirilmez. Bayezid şehri ve ona ait toprakları fethedince, kendisine onbin deve armağan edildi. Şehri ve memleketi işgal edip, develerle kendi yurduna döndü.

Mısır Sultanı Hakkında

Bu sıralarda Sultan Barquq (Memluk Sultanı Berkuk) öldü. Ve Joseph (Yusuf) denilen oğlu kral oldu.[7] Fakat babasının hizmetindekilerden biri kendisiyle krallık için mücadele etti. Yusuf, Bayezid'le barışarak, onun yardımını diledi. O da kendisine yirmibin kişilik bir kuvvet gönderdi. Bu yardım birliğine ben de dahildim. Bu şekilde Yusuf rakibini zorla başından defetti ve kudretli bir kral oldu. Sonradan kendisine, emrindeki kimselerden beşyüz kişinin, suikast hazırladıkları ve düşmanla birlikte çalıştıkları bildirildi. Bu kişiler yakalandı ve bir meydana götürüldü. Ve sonra da kral bunların gövdelerinin ikiye bölünmelerini emretti. Biz, tekrar hükümdarımız Bayezid'e geri döndük.

Timur’un Sivas Krallığını Ele Geçirişi

Kral Bayezid, yukarıda anlatıldığı şekilde Osman’ı Sivas’tan çıkardığında, o da tâbi bulunduğu Bey olan Timur’a gitti ve orada Bayezid’den şikâyette bulundu. Kendisinin nasıl Sivas krallığını fethetmek istediğini ve Bayezid’in ne şekilde kendisini oradan çıkardığını anlattı. Timur’dan, krallığı için yardım diledi. Timur, Bayezid’e (birini) göndererek krallığı geri isteyeceği cevabını verdi; dediğini de yaptı. Bayezid krallığı geri vermeyeceğini çünkü orayı savaşla kazandığını ve böylece Osman kadar kendisinin de orada hakkı bulunduğunu cevaben bildirdi. Timur bunu duyunca, on kere yüzbin[8] kişi topladı ve Sivas’a yürüdü, ve şehri yirmibir gün süreyle kuşattı. Şehir surlarının birkaç yerinde lağımlar açıldı. Böylece her ne kadar Bayezid beş-bin silahlıyı koruyucu olarak bırakmış idiyse de, şehri fethetmeyi başardı. Bütün bu koruyucular, canlı olarak gömüldü. Böyle yapılmasının sebebi şuydu Timur şehri fethettiğinde işgal kuvvetlerinin yüzbaşısı onların kanlarının dökülmemesini dilemişti. Timur da kendisine bunu vaadetmişti, bu sebeple hepsi diri diri gömüldüler. Daha sonra Timur, şehri yıktırdı, ahalisini tutsak edip, kendi memleketine götürdü. Bunlar arasında dokuzbin bakireyi de tutsak etmiş ve memleketine getirtmişti. Fetih esnasında Timur yaklaşık olarak üçbin kişi kaybetmiş olarak ülkesine döndü.

Bayezid’in Ankara Savaşında Yenilgisi

Timur, ülkesine geri döner dönmez, Bayezid üçyüz-bin kişilik bir kuvvet topladı ve Küçükermenistan’a yürüdü, ve onu Timur’un elinden aldı.[9] Bayezid başkent Ersingen’i (Erzincan) ve oranın Beyi Tarathan’ı (Mutahharten) başeğdirdi.[10] Sonra da memleketine döndü.

Timur, Bayezid’in adı geçen memleketi fethettiğini öğrenince, binaltıyüz kere bin (1.600.000) kişilik kuvvetle onunla savaşmaya gitti. Bunun üzerine Bayezid, bindörtyüz kere bin (1.400.000) kişi toplayarak onun üzerine yürüdü. Angora (Ankara) yakınında her iki ordu karşılaştı ve kıyasıya savaştılar. Bayezid yaklaşık olarak otuzbin Beyaz Tatarı en ön saflara koymuştu. Fakat bunlar Timur’un tarafına geçtiler. Rakipler, birbirini püskürtemeden iki kere daha karşılaştılar. Timur, bu defa yanında bulunan otuziki Eğitilmiş Fili’ni savaşa sokma emrini verdi. Bayezid kaçmaya başladı ve yaklaşık bin atlı ile dağlık bir yere çekildi. O zaman Timur, kaçamayacağı şekilde bütün dağı çembere alarak onu esir etti.[11] Bunu müteakip Timur, sekiz ay süre ile memlekette kalıp onu tamamen feth ve işgal etti. Nihayet, tutsağı Bayezid’i yanında götürerek, onun başkentine girdi. Bayezid’in hazinelerinden, bin devenin taşıyabileceği kadar gümüş ve altın aldı. Timur, Bayezid’i kendi memleketine götürmek istiyordu fakat Bayezid oraya giderken yolda öldü.[12]

Böylece ben de Timur’un tutsağı oldum ve onunla birlikte ülkesine gitmek zorunda kaldım. Daha sonra onun maiyetine verildim. Buraya kadar bildirdiğim herşey, Bayezid’in emrinde bulunduğum sürede geçti.

Timur’un Mısır Sultaniyle Savaşı

Timur, Bayezid’i yenip devletine dönüşünden sonra, bütün Müslümanların dinî başkanı olarak (Halife) kabul edilen Sultanla (Mısır Memlûk Sultanı) bir savaşa başladı. Bunun için binikiyüzkerebin kişilik bir ordu topladı ve bununla Sultanın devleti üzerine yürüdü. Orada, dörtyüzbin haneden oluşan Halep şehri önlerinde karargâhını kurdu. Halep Valisi seksenbin kişi topladı, onlarla şehirden çıkarak Timur’la çarpışmaya başladı. Hiçbir sonuç alamayınca tekrar şehir surları içine sığındı. Fakat bu çekilme sırasında adamlarından birçoğu öldürülmüştü. Kuvvetli bir savunmaya rağmen, Timur, dört gün sonra şehrin dış mahallelerini fethetti. Bu esnada tutsak edilen bütün kişilere bir lâğım kazdırıldı ve dört yerine odun ve süprüntü dolduruldu. Lağımlar sert kayaların içine doğru oniki kulaç oyuldu. Bundan sonra Timur, şehre saldırdı ve valiyi tutsak etti. Şehirdeki bütün malları müsadere etti ve Urumhala (Rumkale) isimli başka bir şehre yürüdü. Bu şehir teslim olunca, Antep’e devam etti. Bu yer, dokuz gün süreyle kuşatıldı, onuncu gün zorlukla alınabildi. Antep’in yağmalanmasından sonra ordu Behesna’ya (Besni) yürüdü. Burada kuşatma onbeşgün sürdü. Sonunda şehir teslim oldu ve işgal edildi. Bütün adı geçen şehirler Suriye’nin önemli yerleridir. Nihayet ordu ülkenin asıl baş şehri olan Damaschk’a (Şam) geldi.[13]

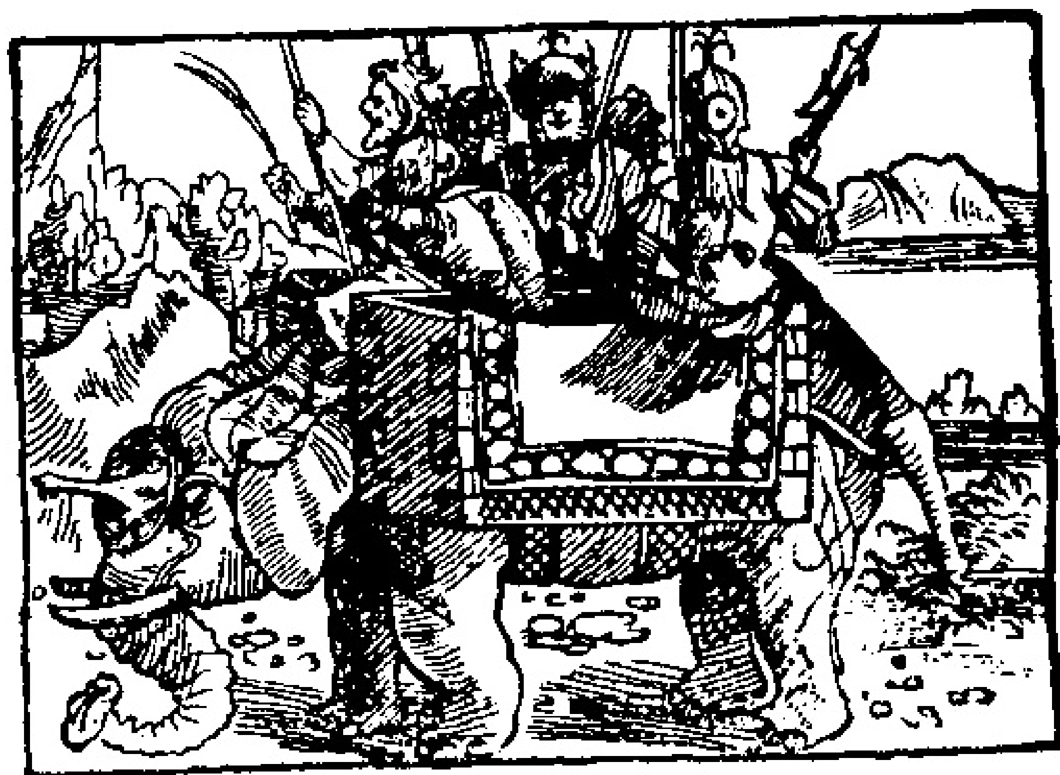
Sultan, düşmanın Şam önlerinde olduğunu duyunca, Timur'a bir ulak göndererek şehri tahrip etmemesini ve özellikle şehirdeki mabedi korumasını diledi. Timur bu ricayı kabul ederek yoluna devam etti. Şehrin mabedi (camii) o kadar büyüktü ki dışarıya açılan kırk büyük kapısı vardı. İçinde onikibin kandil asılıydı ki bunlardan hergün dokuzbini yakılıyordu. Fakat her Cuma onikibin kandilin hepsi de yanıyordu. Bu kandillerden birçoğu gümüş ve altından yapılmıştı. Bunları krallar veya kudretli Beyler yaptırmışlardı.

Timur Şam'dan çekilince, Sultan otuzbin kişilik kuvvetle, başkenti Chorchei'den (Kahire) hareket etti. Timur'a zarar verebileceğini sanıyordu ve onikibin kişiyi Şam'a gönderdi. Timur bunu haber alınca Sultan'ın üzerine yürüdü, bunun üzerine o da başkentine geri döndü. Fakat Timur onu takip etti. Sultan, ordugâh kurduğu yerlerden sabahları ayrılmadan evvel bütün suları ve otlakları zehirletti. Timur bu yerlere her geldiğinde adamları ve hayvanları arasından büyük kayıplar veriyordu ve bu sebeble de Sultan'a yetişemedi. O zaman Timur geri döndü ve Şam'a yürüyüp (şehri) üç ay süreyle kuşattı. Bu üç aylık sürede, hergün bir çarpışma olduysa da, şehri ele geçiremedi. Fakat şehirde bulunan onikibin kişilik kuvvet, hükümdarlarından hiçbir yardım alamadıklarını görünce, Timur'dan serbest çıkış hakkı istediler, o da bu izni verdi, bunun üzerine geceleyin şehirden çıkıp Beylerine geri döndüler. Bundan sonra Timur

şehre saldırarak, onu ele geçirdi. Şehrin alınışından sonra, hemen hemen piskoposa tekabül eden Kadhi (Kadı) Timur'a gelerek ayaklarına kapandı ve kendisi ve hocalar için merhamet diledi. Timur, hocalarla camide toplanmalarını emretti. Kadı, çoluk çocuğu ile birlikte hocaları alarak camie gitti. Bu arada başka kimseler de camie girdiler. İhtiyar ve genç hepsi otuzbin kişiydi. Timur, cami dolunca kapıların kapanması talimatını verdi ve emir yerine getirildi. Sonra camiin etrafına odunlar yığdırdı ve ateşlenmesini emretti. Bu suretle camideki bütün insanlar öldü. Ayrıca adamlarından herbirinin kendisine bir adamın kellesini getirmesini emretti. Bu emir de yerine getirilerek üç gün devamınca sürdü. Timur, bu kafalardan yığma yoliyle üç kule yaptırdı, ve şehri tahrip etti. Sonra da sadece hayvancılık yapan Scherch (? "Şerh" bilinmiyor) bölgesine gitti; burası derhal teslim oldu. Ahaliye, dışarda şehrin önlerindeki adamları çok acıktıklarından, kendisine yiyecek getirmelerini, emretti. Memlekete ve şehirlere adamlarını yerleştirip sonunda, kendi devletine geri döndü.

Timur'un Bağdat'ı Fethi

Timur, Sultanın ülkesinden yurduna döndükten hemen sonra, bin kere bin kişilik bir ordu topladı, ve Babylon'e (Babil yani Bağdat'a) yürüdü. Oranın kralı bunu duyunca, adamlarını gerekli şekilde yerleştirip şehri terketti. Timur, ordugâhını şehrin önüne kurdu ve onu bütün bir ay boyunca kuşattı. Bu süre içinde şehir surları altında lağımlar kazdırdı. Böylece şehri alabildi ve yakıp kül ettirdi. Şehrin eskiden bulunduğu yerleri sürdürdü ve arpa ektirdi çünkü şehri, bu yerlerde vaktiyle ev olup olmadığını kimsenin söyleyemeyeceği kadar esaslı bir şekilde temelinden yerle bir edeceği hususunda yemin etmişti. Daha sonra bir nehrin içinde kurulmuş bulunan bir kaleye geldi. Bu kalede, kral hazinesini saklıyordu ve kale surlarla çevrili olduğu sürece Timur'un buna birşey yapabilmesine imkân yoktu. Bu sebeple o önce suların yatağını değiştirtti. Bu esnada iki büyük kurşun sandık buldu ki altın ve gümüşle doluydu. Herbiri iki kulaç boyunda bir kulaç eninde idi. Kral bunları kale fethedilirse hiç olmazsa altınlar kalsın diye orada suların altına gömmüştü. Timur bu sandıkları aldı ve sonra kaleyi fethetti. Kalede onbeş adam bulup hepsini astırdı ve altın ve gümüş dolu dört sandık daha bularak onları da beraber aldı. Üç şehri daha fethettiyse de yaz geldiğinden, sıcaklar yüzünden bu yerlerde kalamadı.

Timur'un Küçükhindistan'ı Ele Geçirmesi

Bağdat'tan döndükten sonra Timur, bütün adamlarının dört ay içinde hazırlanmalarını zira kendisinin Küçükhindistan'a[14] yürüyeceğini bildirdi.

Başkentinden oraya kadar dört aylık bir yol vardı. Verilen süre geçince dörtyüzbin kişilik bir ordu ile Küçükhindistan yoluna koyuldu. Bu yolculukta, yirmiiki günde, büyük su sıkıntısı içinde bir çölü geçti. Sonra ordu, bir sıra dağa ulaştı ki bunu geçmek sekiz gün aldı. Bu dağda yolun öyle bir kısmı vardı ki, orada atlar ve develerin tahta kalıplar üstüne bağlanıp aşağı sarkıtılması zorunluğu vardı. Müteakiben derin bir geçide geldiler bu geçitte gündüzün bile kimse birbirini tanıyamıyordu (o kadar karanlıktı). Bu boğaz yarım gün sürüyor ve sonra üç gün üç gecede geçilen yüksek bir dağa geliniyor, sonunda ülkenin başkenti önünde uzanan güzel bir ovaya varılıyordu. Ormanlık bir dağın yamaçlarındaki bu şehrin, önünde Timur adamlarıyle ordugâh kurdu ve memleketin kralına şu haberi gönderdi: "Miri temiri gilden" bu şu anlama geliyor: "Teslim ol, Mir Timur geldi." Kral bu mesajı alınca, Timur'la kılıç vasıtasiyle görüşmek istediği cevabını bildirdi. Bundan sonra ordusunu hazırladı ve dörtyüzbin kişilik kuvvetle ve dörtyüz adet, savaş için eğitilmiş fille karşısına çıktı. Her filin sırtında kule şeklinde bir semer vardı ki üstünde en aşağı on silahlı adam bulunuyordu. Timur bunu öğrenir öğrenmez o da ordusiyle yola koyuldu.

Kral fillerini en ön saflara koymuştu. İki ordu karşılaştığında Timur savaşmayı istediği halde yapamadı, çünkü atlar filleri görünce ürktüler ve ilerlemek istemediler. Böylece sabahtan neredeyse öğleye kadar vakit geçti. Bunun üzerine Timur geri dönmek ve müşavirleriyle fillerin nasıl alt edileceğini görüşmek zorunda kaldı. Bunlardan (Süleyman Şah) isminde biri, develeri alıp sırtlarına odun yüklenmesini tavsiye etti. Filler yaklaşınca odunlar ateşlenip develer öne sürülecekti. Bu alevler ve develerin çığlıkları sayesinde filler yenilebilirdi zira bunlar ateşten korkarlardı. O zaman Timur, yukarda belirtildiği şekilde yirmibin deveyi hazırlattı. Bu sırada, düşman kral, önde filler olmak üzere tekrar yaklaşıyordu. Timur üzerine yürüdü, develeri öne sürerek odunları tutuşturttu. Develer korkunç sesler çıkarıyorlardı. Filler bunu duyunca üstelik de ateşi

görünce dönüp kaçmaya başladılar, kimse onları durduramadı. Bunun üzerine Timur bütün kuvvetiyle düşmanın üzerine yürüdü birçok fil öldürüldü. Kral bunu görünce tekrar şehre döndü. Timur ise onu takip edip şehri on gün kuşattı. Bu süre içinde kralla pazarlığa girişerek, Arab altınından daha değerli olan iki katır yükü Hind altınına pazarlık yaptı. Kral ona ayrıca birçok mücevherat da verdi. Bunun dışında Timur'a istediği yerde kullanması için otuzbin kişilik bir orduyu ödünç olarak emrine vermeyi vaadetti. Böylece mutabık kaldılar. Kral kendi krallığını korudu Timur da yurduna, yüz fil ile kralın kendisine terkettiği hazineler ve kıymetli eşyalarla birlikte döndü.

Bir Beyin Timur’un Birçok Malını Kaçırışı

Küçükhindistan’dan döndüğünde Timur, Chebakh (Cheibek) isimli bir Beyi onbin kişilik kuvvetle Soltania (Sultaniye) şehrine, ödemek zorunda olduğu vergi ve gümrük tutarını tahsil etmek üzere gönderdi. Beş yıl boyunca, Fars ve Ermenistan eyaletlerinin vergi ve gümrük resmi orada toplanmıştı. Temsilci geldi, vergileri toplayıp, bunları bin adet arabaya yükledi. Sonra arkadaşı olan Mazanderan Bölgesi Beyine bir mektup yazdı, o da ellibin askerle geldi. Anlaştılar, hazineleri kendilerine alıkoyup onları Mazanderan’a getirdiler.

Timur bunu öğrenince, peşlerinden büyük bir kuvvet gönderdi. Bu birlik adıgeçen memleketi fethedecek, her iki Beyi yakalayıp getirecekti. Ordu Mazanderan’a gelince, hiçbir şey yapamadı, zira ülke büyük ormanlarla çevrili idi. Daha fazla kuvvet için Timur’a haber gönderildi. O da ağaçların kesilmesi ve yol açılması için yetmişbin kişi gönderdi. Her ne kadar on millik bir bölgenin ağaçları kesildiyse de, yine de ülkeye birşey yapamadılar ve durumu Timur’a bildirdiler. Timur geri dönmeleri emrini verdi, böylece adamları eli boş yurdlarına döndüler.

Timur’un Yedibin Çocuğu Öldürmesi

Bilâhare Timur, Hissaphan (Isfahan) krallığına yürüdü ve aynı isimdeki başkent önünde ordugâhını kurdu. Şehrin teslim olmasını istedi. Şehrin sakinleri, boyun eğerek kadın ve çocuklariyle kendisini karşıladılar. Onlara merhamet etti ve şehri altıbin askerle işgal etti. Şehrin hâkimi Schachister’i (Şah ?) beraberine alarak memleketi terketti.

Isfahan halkı, Timur’un memleketi terkettiğini duyunca, şehrin kapılarını kilitleyip, altıbin işgal kuvvetini öldürdüler. Timur bunu öğrenince geri dönüp, şehrin önüne tekrar geldi ve onbeş gün kuşattı. Fakat şehri fethedemeyince ahalisi ile bir anlaşma yaptı. Onlar kendisine şehirde bulunan nişancıları büyük bir sefer için kendisine ödünç verecekler, Timur da bunları sonradan onlara geri yollayacaktı. Şehirliler ona onikibin nişancı gönderdi, Timur da bunların

başparmaklarını kestirip şehre geri yolladı. Ertesi gün şehri zaptederek atı ile içeri girdi. Ahaliyi yakalatarak 14 yaşından büyük olanların kafalarını kestirdi. 14 yaşından küçükler ayrıldı. Kesilen kafalardan şehrin ortasında bir kule yapıldı. Sonra kadınlar ve çocukların şehrin dışındaki bir yere sevkedilmelerini emretti. Yedi yaşından küçük çocukların belirli bir yerde toplanmaları gerekiyordu. Adamlarına bunların atların ayakları altında çiğnenmesini emretti. Kendi danışmanları ve çocukların anaları bunu duyunca ayaklarına kapanıp çocukları öldürtmemesini dilediler. Bunu işitmezlikten gelip çocukları atlariyle ezmelerini yeniden emretti fakat kimse ilk olmak istemiyordu. O zaman öfkeye kapıldı ve kendisi atını sürerek: "Şimdi kim arkamdan gelmek istemiyor, görmek istiyorum" dedi. Onlar da Timur’u takip etmek zorunda kaldılar. İki defa çocukların üzerinden geçerek hepsini ezdiler. Tümü yedibin kadardı.[15] Sonra şehir tamamen yakıldı. Timur, kadınları ve kalan çocukları alıp memleketine götürdü. Böylece, oniki yıldan beri ayrı olduğu kendi başkenti Semerkant’a döndü.

Timur’un Büyük Hana karşı Savaş Girişimi

Vaktiyle Çin’in Büyük Hanı, (Chetey-Hıtay’ın Büyük Hükümdarı) Timur’a, dörtyüz atlı ile bir elçi göndererek ondan beş yıldan beri ödemediği haracı talep etmişti. Timur, elçilik heyetini, kendisi başkentine dönene kadar beraberinde almıştı, sonra onları Efendilerine göndererek şunu bildirmelerini istedi; kendisi ne haraç veren ne de tâbi olan bir kimse olmak istememekte, bilakis Büyük Hanın kendisine haraç verip tâbi olmasını beklemektedir, bunun için de kendisi bizzat gelecektir.

Bunun üzerine devletinin her tarafına haberciler göndererek, herkesin hazırlanması, kendisinin Çin’e yürüyeceği haberini saldı. Böylece binsekizyüz kere bin, (bir milyon sekizyüzbin) kişi topladı ve bir ay süre ile yürüyüş devam

etti. Bu arada geçilmesi yetmiş gün süren bir çöle geldiler.[16] Daha on günlük mesafede idiler ki susuzluktan adamları büyük kayıplar verdi. Soğuktan dolayı da Timur'un, atları ve hayvanları büyük zarara uğradı, zira bu bölgede hava çok soğuktu. Timur, adamları ve hayvanlarındaki büyük kayıpları görünce geri dönme emrini verdi ve başkentine geri geldi. Ve orada hastalandı.

Timur’un Ölümü

Timur, üç nedenle o kadar hiddet, ye’se kapıldı ki hastalandı ve bu hastalıktan da öldü. Birincisi, soylularından birinden gördüğü alçaklık olup bu, Timur’a ait haraç gelirini kaçırmıştı. Diğeri üç karısı olmasından kaynaklanıyordu. Bunların en genci ki onu en fazla seviyordu, Timur’un seferde bulunduğu sırada onun Beylerinden biri ile ilişki kurmuştu. Timur yurduna döndüğünde en yaşlı karısı, en gencin bir soylu ile gönül eğlendirdiğini ve iffetini yitirdiğini, kendisine söyledi. Fakat Timur buna inanamadı. Yaşlı karısı gelerek: "Ona git ve sandığını açmasını iste, orada taşlı bir yüzükle, adamın ona yazdığı mektupları bulacaksın" dedi. Timur, akşama kendisine geleceği hususunda genç karısına haber iletti. Odasına girince, sandığını açmasını istedi, o da açtı, yüzüğü ve mektupları buldu. Yanına oturup yüzüğü ve mektupları nereden aldığını sordu. Kadın önüne eğilerek öfkelenmemesini rica edip bunları bir Beyin kendisine özel bir nedeni olmaksızın gönderdiğini söyledi. Timur odadan çıkıp derhal kadının kafasının kesilmesini emretti. Ve bu buyruk yerine getirildi. Sonra da Beyin peşine beşbin atlı göndererek yakalanıp getirilmesini istedi. Fakat Bey, takipçilerin komutanı tarafından uyarıldı, beşyüz adamını ve ailesini alarak Mazanderan ülkesine kaçtı. Orada onu bulamazlardı. Timur, karısını öldürttüğüne ve Beyin elinden kaçmasına son derece kederlendi.

Bunun sonucu vefat etti ve kendi ülkesinde büyük bir ihtişamla gömüldü. Şunu da bildirmem gerekir ki ölümünden itibaren bir yıl süre ile geceleri mezarından, ahüfiganlar geliyordu. Mezarını bekleyen hocalar bu sesleri açık seçik duyuyorlardı. Kralın arkadaşları, bu şikâyetlerin sona ermesi için büyük kurbanlar kestiler fakat fayda etmedi. Hocalar aralarında görüşüp oğluna gittiler ve ondan, babasının diğer ülkelerde tutsak aldığı bütün esirlerin, özellikle başkentte olanların serbest bırakılmasını dilediler. Çünkü tutsaklardan, zenaat erbabı olanların hepsini Timur, kendi başkentine getirmişti. Bunlar orada Timur için çalışmak zorunda idiler. Oğlu bunların hepsini serbest bıraktı, bu yapılır yapılmaz da müteveffanın şikâyetleri kesildi.

Burada bildirdiğim herşey, Timur’un yanında bulunduğum altı yıl zarfında aynen olmuştur çünkü bunları bizzat yaşadım.[17]

Timur’un Oğulları

Timur geriye iki oğul bıraktı. Büyüğünün adı Scharoch (Şahruh) idi. Onun da bir oğlu vardı ki, Timur ona başkent ile bu kente ait toprakları vasiyet etmişti. Timur iki oğlu Şahruh ve Miraschach’ın (Miranşah) herbirine İran’da birer krallık ile geniş topraklar verdi. Timur’un ölümünden sonra ben, başkenti olan Herat’tan Horasan Krallığını idare eden oğlu Şahruh’un yanına geldim. Timur’un küçük oğlu (Miran-şah) İran’da Thaures (Tebriz) Krallığının sahibiydi. Babasının ölümünden sonra, Joseph (Yusuf)[18] adında bir Bey gelerek Miranşah’ı krallığından sürüp, çıkardı. O da durumu kardeşi Şahruh’a bildirerek, krallığını tekrar ele geçirmesi için kendisine yardım etmesini rica etti. Kardeşi seksenbin kişilik bir kuvvetle geldi. Miranşah da onun emrine otuzbin kişilik bir kuvvet daha gönderdi. Kendisi de kırkikibin kişilik kuvvetle Yusuf’un üzerine yürüdü. Yusuf, bunu duyunca altmışbin kişilik bir kuvvetle karşı harekâta geçti. İki taraf da bütün gün boyunca, herhangi belirli bir zafer kazanamadan savaştılar. O zaman Miranşah, diğer kuvvetlerle gelmesi için kardeşine haber gönderdi. Yardım kuvveti gelince berikisi birlikte Yusuf’la savaşıp nihayet onu püskürttüler. Böylece Miranşah, yeniden krallığına kavuştu.

İki ülke: Churten (?) ve Küçükermenistan, Yusuf’un yanında savaşmıştı. Şahruh bunları da fethedip yeniden kardeşine verdi. Sonra da kendi devletine döndü. Daha önce kardeşine yedek kuvvet olarak yirmibin kişi bıraktı ki bu birliklerde ben de bulunuyordum. Bu şekilde ben Schiltberger, Timur’un oğlu Miranşah’ın yanında kalmış oldum.

Yusuf’un Miranşah’ın Boynunu Vurdurması ve Bütün Devletini Ele Geçirişi

Bundan sonra Miranşah bir yıl rahat etti. Fakat daha sonra Yusuf tekrar büyük bir ordu ile onun ülkesine saldırdı. Miranşah bunu öğrenince, dörtyüzbin kişiye yakın bir kuvvetle üstüne yürüdü. Scharabach (Karabağ) ovasında iki ordu karşılaştı ve iki gün birbirleriyle çarpıştı. Sonunda Miranşah yenildi ve tutsak edildi. Yusuf onu derhal öldürttü. Bunun nedeni şuydu: Yusuf’un bir kardeşi Miseri (Musa) Miranşah’ın kardeşi Zychanger’i (Cihangir) öldürmüştü. Daha sonra yapılan savaşta Miranşah Miseri’yi tutsak etmiş ve onu zindanında öldürtmüştü. Bu sebeple, Miranşah da hemen öldürüldü.[19]

Yusuf, Miranşah’ın kafasının bir mızrağa geçirilerek, Krallığın ismi gibi Tauris (Tebriz) adını taşıyan başkent önüne getirilmesini emretti. Ahalinin daha çabuk teslim olmasını temin için halka, göstertti. Onlar, Beylerinin öldüğünü görünce teslim oldular ve Yusuf şehri ve bütün krallığı hakimiyeti altına aldı.

Yusuf'un Bir Kralı Yenip Kafasını Kesmesi

Yusuf, bu krallığı fethettikten sonra, Bağdat Kralı, kendi egemenlik alanına girmesi ve tahtının da onun topraklarında bulunması nedeniyle krallığın kendisine iadesini talep etti. Yusuf'un bu krallığa hükmetme hakkı bulunmadığını çünkü soylu bir kişi olmadığını bu yüzden de kötü bir derebeyi olduğunu (ilâve etti). Yusuf bunun üzerine, orada bir temsilcisinin bulunması gerektiği cevabını verdi. Bağdat Kralı bunu sağlarsa kral adına sikke bastıracağını ve onun kendine ait şeylerin hepsine sahip olacağını bildirdi. Kral buna razı olmadı, çünkü onun krallığı devretmek istediği bir oğlu vardı. Bu sebeple ellibin kişilik kuvvetle Yusuf'la savaşa gitti. Yusuf bunu öğrenir öğrenmez altmış bin kişi ile karşısına çıktı. Achum (?) denilen büyük bir sahrada birbirleriyle savaştılar. Kral, ovanın kenarındaki bir şehre kaçmaya başladı. Yusuf onu kovaladı ve yakaladı. Kafasını kesti ve böylece artık bu krallığın da hâkimi oldu.

Ebubekir’in Yanına Gelişim

Timur’un oğlu Miranşah’ın, belirtildiği gibi, savaşta yenilip katledilmesinden sonra, oğlu Ebubekir’in payına düşdüm, onun yanında dört yıl kaldım.

Bağdat Kralının Yusuf tarafından öldürülmesinden sonra Ebubekir, Kralın Devletine ait olan Irak topraklarını fethetti. Ebubekir’in Erban ülkesinde hüküm süren, Mansur isminde bir kardeşi vardı, onu ayağına çağırınca, Mansur itaat etmek istemedi. Bunun üzerine Ebubekir üzerine yürüdü, tutsak etti ve bir süre zindana attı. Sonunda onu öldürüp ülkesini kendisininkine kattı.

Ebubekir kuvvetiyle tanınmıştı. Öyle ki bir Türk oku ile (yekpare) bir araba tekerleğine (kağnı tekerleğine) attığında, okun demir ucu onu delip geçer, fakat sapı içinde kalırdı. Böyle bir tekerlek Timur’un başkenti Semerkant’ta bir mucize işareti olarak şehir kapısı önüne asılmıştı. Sultan, Ebubekir’in kuvvetini duyunca ona altı kilo ağırlığında, tahminen bin Gulden altını değerinde bir kılıç göndermişti. Kılıç kendisine getirildiğinde, o kılıcı denemek için üç yaşında bir öküz getirtti. Öküzü bir vuruşta ortasından ikiye böldü. Bu olay, henüz Timur sağken olmuştu.

Kıpçak Ülkesinde Bir Şehzade

Ebubekir'in Sarayında, Büyük Tataristan'dan bir Kral-Oğlu yaşıyordu.[20] (Günün birinde) idareyi devralmak üzere, yurda dönmesi hususunda bir haber aldı. Ebubekir'den gitmesine müsaade edilmesini rica etti o da muvafakatını bildirdi. Şehzade, benim de aralarında bulunduğum, altıyüz süvari ile evine döndü. Böylece beş arkadaşımla Büyük Tataristan'a geldik; hangi memleketlerden geçerek geldiğimizi anlatmak istiyorum.

Önce ipek (ipekböceği) yetişen Strava Strana'dan (Erivan ?) geçildi. Sonra koruyucu pirleri Aziz Georg olan ve inançlarını hâlâ devam ettiren Hıristiyanların yaşadığı Gürcistan'a geldik. Daha sonra kafile Lochinschan'a (?) vardı ki burada da ipek yetişir. En iyi ipek Şirvan'da yetişir ve Şam, Kefe keza Türkiye'de başkent Bursa pazarlarında satılan nefis ipek dokumalar bunlardan yapılır. Bu ipek Venedik ve Lucca'ya da götürülür ve orada bundan iyi cins kadifeler dokunur. Fakat memleketin sağlığa çok zararlı bir iklimi vardır. Sonra şehzade, Schabram'dan (?) ve Tatar dilinde Temurtapit (Demir kapı) denilen ve demirden kapı anlamına gelip, İran'ı Tataristan'dan ayıran yerden, geçti. Edil (İdil) denilen bir nehrin ortasında kurulmuş çok büyük bir şehir olan Origens'den (Astrahan) de geçtikten sonra yolumuz içinde birçok Hıristiyanın yaşadığı hatta bir piskoposluğa da sahip olan, dağlık Setzalet memleketine de uğradı. "Çıplak Ayaklılar Tarikatı"ndan olan Rahipler, Lâtince vaaz veriyorlar fakat ilâhileri ve duaları Tatar dilinde söylüyorlardı. Bunu, halkın inançlarını kuvvetlendirmek için yapıyorlar. Birçok Müslüman, rahiplerin söyledikleri ilâhileri ve okudukları şeyleri anladıkları için Hıristiyanlığa geçiyorlar. Nihayet Büyük Tataristan'da Ediği (Edegu) adını taşıyan ve şehzadeye mesaj gönderen, Beyin yanına ulaştık. Biz oraya vardığımızda, Edigu'da tam Ibissibur'a (Sibirya) sefere çıkıyordu.

Büyük Tataristan'da ilginç bir gelenek vardır, buna göre kralın üzerinde bir emirülümera vardır ki, kralı o seçer, onu nasb ve azleder ve Beyler üzerinde nüfuzu vardır. O sırada, Ediği (Ediğe) emirülümera idi.[21] Orada, kralın, emirülümeranın ve Beylerin çoluk çocukları ile kış yaz göçetmesi ve arazide çadırlarını kurması mutaddı. Kral çadırlarını nereye kurarsa, orada yüzbin

kulübe (? çadır) kurulur. Adından bahsedilen kral-oğlu, ki adına Zegra (? Çekre) deniliyordu, Edige'nin nezdine geldi ve, onunla birlikte Sibirya topraklarına gitti. Oraya ulaşabilmek için iki ay yürümek zorunda kaldılar. Bu memlekette bir dağ vardır ki (Altay Dağları ?) bunun geçilmesi otuz gün sürer, bu dağın arasında, halkın söylediğine göre bir çöl varmış ve bu çöl dünyanın bittiği yermiş. Vahşi hayvanlar ve yılanlar yüzünden orada kimse yaşamaz(mış).

Bu dağda yalnız yaşayan vahşiler varmış. Bunların elleri ve yüzleri dışında bütün vücutları kırmızı olup, dağdaki hayvanlar gibi hareket eder ve yaprakları, otları ve bulduklarını yerler. Bu memleketin hakimi, Edige'ye bir vahşi adamla kadın ve dağlarda yakalanan vahşi atlar gönderdi. Bu atlar aşağı yukarı eşek büyüklüğünde idi. Fakat Almanya'da olmayan benim de isimlerini bilmediğim daha birçok hayvan vardı. Sibirya'da küçük arabaları ve kızakları çeken ve hatta üzerlerinde elbise gibi örtüler bulunması gereken köpekler vardır. Bunlar aşağı yukarı bir eşek büyüklüğünde olup aynı zamanda etleri de yenir.

Şu da ilginçtir ki oradaki insanlar, İsa'ya inanırlar. "Üç Kutsal Kral," armağanlarını Beytüllahim'e götürdüklerinde, İsa'yı orada bir samanlıkta gördüklerinden, bu insanlar İsa'yı bir samanlıkta tasvir ederler. Bunu mabetlerinde de yaparlar ve bu resimlerin önünde dualarını okurlar. Bu inancın saliklerinin ismi "Ugrier" olup, Tataristan'da da onlardan çok vardır.

Henüz evlenmemiş bir genç ölürse, ona en iyi elbisesini giydirmek, adettir. Sonra, çalgıcılar çağrılır, ölü üstü örtülü bir tabuta konulur.

Bütün gençler en iyi giysilerini giyinip, çalgıcılarla birlikte tabutun önünde giderler, ölenin anababası ve arkadaşları onları takip eder. Böylece ölü, bütün genç ahali ve çalgıcılar tarafından eğlence ve şarkılarla götürülür. Buna mukabil, tabutu takip eden, babası, anası ve arkadaşları, yüksek sesle ağıt söylerler.

Ölü gömüldükten sonra hepsi, yemeklerini içkilerini mezarın başına getirirler. Gençler, müzisyenler, çalgıcılar yerler, içerler ve çok neşelidirler. Ana, baba ve arkadaşları ayrı otururlar ve ağlaşırlar. Sonra baba ve anayı alıp evlerine götürürler orada ağıtlar, devam eder. Bütün bunlar, ölenin henüz evlenmemiş olması sebebiyledir ve sanki onun aynı zamanda düğünü yapılıyormuş gibidir.

Bu memlekette sadece, fasulya gibi baklagiller ekilir ve orada ekmek yenilmez. Bütün bunları ben, şehzade Zegra’nın nezdinde iken, gördüm.

Birbiri Ardından Hükümdar Olanlar

Ediğe ve Zegra, Sibirya’yı fethettikten sonra, Walher’e (Volga kenarındaki Bulgaristan) dönüp bu devleti de ele geçirdiler. Vaktiyle Büyük Tataristan’da Sedichbekhan (Han Sadi Beg, 1401-1407) isminde bir kral hüküm sürüyordu. "Khan" (Han) Tatarca bir kelime olup aşağı yukarı "kral" anlamınadır. Adı geçen Han, Edige’nin kendi ülkesine gelmekte olduğunu duyunca kaçtı. Ediğe, arkasından onu yakalamaları için adamlar gönderdi ise de (Han) savaşta öldürüldü. Sonra Ediğe, Polet’i (Pulad, 1407-1410) kral tayin etti. Pulad, birbuçuk yıl hükümdarlık yaptı. Onu, atarak Segelalladin (Celâleddin) iş başına geçti. Sonra Pulad’ın kardeşi kral oldu. Fakat ancak ondört ay hükümet etti. Kardeşi Thebak (Kebek) krallığı ele geçirmek için savaşarak onu bir okla öldürdü. Bununla beraber kendisi değil kardeşi Kerumberdin (Kerim Berdi) kral olduysa da krallığı sadece beş ay sürdü. Kebek gelerek Kerim Berdi’yi iş başından uzaklaştırdı ve kendisi kral oldu. Nihayet Ediğe ve benim Beyim olan Zegra geldiler ve adı geçen kralı uzaklaştırdılar. Ve Ediğe, vaadettiği gibi Zegra’yı hükümdar yaptı. Maamafih bu sadece dokuz ay sürdü sonra Machimet (Ulug Muhammed) gelip Zegra ve Ediğe ile savaştı. Zegra, Destihipschach (Deşti Kıpçak) ülkesine kaçtı. Ediğe tutsak edildi, Muhammed kral oldu ise de o da Waroch (Barak) tarafından tahtından atıldı. Muhammet yeni kuvvetler toplayıp, Barak’ı uzaklaştırarak yeniden kral oldu. Dobtabardi (Devlet Berdi) tekrar Muhammed’i yenerek üç gün krallık yaptı, onu Waroch (Barak) isimli biri kovdu ise de bunu da Machmet (Uluğ Muhammed) öldürerek yerine geçti. Benim Beyim Zegra, bu Muhammed’le savaşıp, mücadele ederken öldü.

Putperest Bir Kadın ve Dörtbin Bâkiresi

Ben, Zegra’nın yanında bulunduğum sıralarda, Ediğe ve Beyime "Sadurmelick" isminde, maiyetinde dörtbin kızoğlankız ve kadın olan çok kudretli bir Tatar kadını başvurdu. Kocası bir Tatar Beyi tarafından öldürülmüştü. Şimdi kadın, ondan intikam almak istiyordu ve Edige’den kendisine bu Tatar Beyini defetmesi için yardım dilemeye gelmişti. Okuyucular bilmelidir ki bu Tatar kadın-hükümdar ve yanındakiler savaşa atlı olarak katılıyor ve erkekler kadar güzel ok atıyorlardı. Bu kadın bir savaşa atiyle giderken her iki tarafına bir kılıç ve yay asıyordu. Bir kralla yapılan çarpışmada kralın yeğeni tutsak edilmişti ki bu adam, Tatar kadının kocasını öldürmüş olan adamın ta kendisiydi. Adam, kadınların önüne getirildi. O zaman adamı diz çöktürdü kılıcını çekti ve bir vuruşta kafasını kesti. Sonra da "Şimdi intikamımı aldım" dedi. Ben de orada idim ve bunu kendi gözlerimle gördüm.

Bulunduğum Ülkeler

Sizlere buraya kadar, benim putperestler (Müslümanlar) yanında bulunduğum süre içindeki çarpışmaları ve kavgaları anlattım. Şimdi ise Bavyera'dan ayrıldıktan sonra gittiğim memleketlerin isimlerini söyleyip tanımını yapacağım.

Müslümanlara karşı büyük savaş başlamadan ben Macaristan'a geldim ve orada, evvelce belirttiğim gibi ayrılana kadar, on ay kaldım. Eflak'ı da, hatta oranın iki büyük şehri: Agrich (Arçus) ve Bukuretsch'i (Bükreş) de gördüm. Diğer bir şehir olan İbrail, Tuna kenarındadır. Orada "Koggen" denilen gemiler ile kadırgalar, Müslüman memleketlerden ticaret eşyası, malları getiren gemiler demirlerler. İlginçtir ki büyük ve küçük Eflak'da da, ahali Hıristiyanlık inancına bağlıdır ve, kendi dilleri vardır. Saç ve sakallarını uzatırlar ve asla kesmezler. Küçük Eflak'da ve Erdel'de (bugün Transilvanya) de bulundum. Erdel, Almanların oturduğu bir memleket olup başkenti Hermanstadt'dır (Sibiu), başkenti Kronstadt (Braşov) olan Burzerland'da da Almanlar oturur. Bunlar, benim Tuna'nın berisinde gördüğüm memleketlerdir.

Tuna İle Deniz Arasında Gördüğüm Memleketler

Şimdi, Tuna ile Deniz arasında olup da benim görmüş olduğum memleketleri dinleyeceksiniz.

Evvela hepsine de Bulgaristan denilen üç memlekette bulundum. Birinci Bulgaristan'a, Macaristan'dan Demirkapı'ya geçilince varılır, başkenti Pudem (Vidin) ismini taşır, ikinci Bulgaristan, başkenti Ternau (Tırnova) olup, Eflâk'ın karşısındadır. Üçüncüsü, Tuna'nın denize döküldüğü yerdedir, başkenti Kallaterka'dır (Varna'nın Kuzeyinde eski Bulgar şehri Gallat). Yunanistan'da da bulundum. Başkent Adranapoli (Edirne ?) ellibin haneye sahiptir. Yunanistan'da Ege denizi kenarında büyük Selanik şehri vardır. Aziz Thimiter orada gömülüdür. Kutsal mezardan zeytinyağı (Öl) akar ve onun gömülü olduğu kilisenin ortasında, daima bu Azizin kutlandığı gün su ile dolan bir çeşme vardır. Halbuki yıl boyunca kurudur, suyu yoktur. Selanik'i ben bizzat gördüm. Yunanistan'ın başka büyük bir şehri Seres'dir (Serez). Tuna ile deniz arasındaki topraklar Türk kralına aittir. Kalipoli (Gelibolu) şehri ve kalesi, civarında denizden karşıya geçilir, ben oradan Büyük Türkiye'ye geçtim. İstanbul'a da aynı denizden gidilir. İstanbul'da üç ay süreyle oturdum, aynı şekilde Büyük-Türkiye'ye oradan da ulaşılır. Türkiye'nin başkenti Bursa'dır. Bursa, ikiyüzbin haneden oluşur ve sekiz tane, Hıristiyan, Müslüman veya Yahudi olduğuna bakılmaksızın fakirlerin kaldığı hastahanesi vardır. Aşağıda belirtilen büyük yerler dışında, şehre ait üçyüz hisar vardır. Bunlardan birincisinin adı Asia'dır (Efesus, Ayasuluğ). İncil'i yazan Havarilerden Johannes'in mezarı oradadır. Buna, Müslüman dilinde Edein (Aydın) denilen güzel memleket de dahildir. Buna köylerde "Hoches" (?) derler.

Diğer bir şehir kendisine ait topraklarla birlikte İsmira (İzmir) adını taşır, Aziz Nikolaus orada piskoposluk yapmıştı. Magnasa (Manisa) şehri bereketli topraklara sahiptir. Aynı şekilde Donguslu (Denizli) ve kendisine ait topraklarla Serochon (Saruhan) da öyledir. Orada ağaçlar yılda iki kere meyve verir. Saraten ülkesindeki Adalia (Adala) şehrinde, aynı zamanda kesilip yenilen develerden başka hayvan yetiştirilmez. Kennan (Germiyan) bölgesinde bir dağın üstünde, yüksekte Kachei (Kütahya) şehri kurulmuştur.

Siguri (Sultan Ogi-önü ?) bölgesindeki, Anguri'de (Engürü, Ankara) Aramî inancına bağlı, birçok Hıristiyan yaşamaktadır. Kiliselerinde gece gündüz, parlayan bir haç vardır. Orayı Müslümanlar da ziyaret ederler ve bu haç'a ışık saçan taş derler. Müslümanlar bir keresinde bu taşı kendi mabedlerine, tapınaklarına kaçırmak istemişler fakat Haç'ı tutan herkesin elleri çarpılmış. Wegureisari (?) ülkesinin başkenti aynı ismi taşır. Karaman'ın başkenti ise Karanda'dır. (Lârende, Karaman). Konia (Konya) şehri de bu memlekettedir. Orada Schemesdin (Şemseddin) isimli bir Velinin mezarı vardır. Bu Müslüman bir din adamı idi fakat gizlice kendini vaftiz ettirmişti. Ölümünde bir Ermeni papazı ona bir elma içinde şaraplı ekmek sunmuştu. Bu veli, büyük mucizeler göstermişti. Kassaria (Kayseri) bölgesinin aynı adı taşıyan başkentinde, Aziz Basilius piskopos idi. Ben vaktiyle bir krallık olan Sebast'ta (Sivas) da bulundum. Karadeniz sahilinde Zegnitsch (Canik) bölgesinde Samsun şehri bulunur. Yukarıda adı geçen bütün memleketler, bölgeler ve şehirler Türkiye'ye aittir. Karadeniz bölgelerinden Zepun (Nasun ?) da böyledir. Orada ahali sadece darı eker ve bundan ekmek yaparlar. Tarbesanda (Trabzon) Krallığı küçük, kapalı bir memlekettir ve çok fazla şarap çıkarır. Trabzon Rumcada Kureson (Giresun) denilen şehirden, uzakta değildir ve o da Karadeniz kıyısındadır.

Atmaca Kalesi ve Korunuşu

Bir dağda "Atmaca Kalesi" denilen bir kale vardır. İçinde güzel bir bâkire, tünek’e tünemiş bir atmaca ile birlikte yaşar.

Oraya herhangi bir kimse gelip de üç gün, üç gece hiç uyumadan nöbetçi kalırsa o zaman bu kızdan bir dilek dileyebilir. Bu dilek şerefli bir istek ise arzusu yerine getirilir. Nöbetçiliğini yerine getirebilen, kaleye girer ve güzel bir saraya varır. Orada tünekte duran atmacayı görür. Atmaca, ziyaretçiyi görür görmez bir çığlık atar. Bunun üzerine bâkire odasından çıkarak, şu sözlerle konuğu karşılar: "Sen bana üç gün üç gece uyumayıp nöbet tutarak, hizmet ettin, bu sebeple şerefli birşey olmak şartiyle, senin arzun yerine getirilecektir" der ve dediğini de tutar.

Fakat bir kimse, kibirlice, iffetsizce ve kabaca dileklerde bulunursa, bâkire onu ve ailesini, soyunu öyle lânetler ki o bir daha iflah olmaz.

Fakir Bir Adamın Atmaca İçin Nöbet Tutması

Bir zamanlar iyi ve fakir bir delikanlı gelip, üç gün, üç gece kalenin önünde nöbet tuttu. Sonra saraya girdi. Atmaca onu görünce çığlık attı ve bâkire, odasından çıkıp kendisini karşıladı ve şöyle söyledi: "Benden ne dilersin? Bu dünya ile ilgili ve namuslu, şerefli bir şeyse, yerine gelecektir." Delikanlı da kendisi ve ailesinin, soyunun itibar ve saygıya ulaşmasını diledi ve bu dilek yerine geldi. Oraya Ermenistan'dan bir kral oğlu da geldi ve o da üç gün üç gece boyunca nöbet tutup atmacanın bulunduğu saraya ulaştı. Atmaca bağırınca, bâkire gelip onu, hangi dünyevî ve namusluca dileği olduğu sorusiyle karşıladı. O dedi ki: "Ben Ermenistan'da kudretli bir kralın oğluyum ve yeteri kadar gümüş, altın ve buna benzer mücevheratım kıymetli taşlarım var. Fakat eşim yok, evde hanımım yok, seninle evlenmek istiyorum." Bakire bunun üzerine: "Senin kibrinin öcü, şahsından ve sana ait bütün kudretlerden alınmalı" diye cevap verdi ve onu ve bütün soyunu lânetledi".

Rodos Şövalyeleri tarikatından bir Şövalye de Atmaca Kalesine gelerek nöbet tuttu ve saraya girdi. Bâkire gelip isteğini sordu. O zaman şövalye hiç boşalmayan bir para kesesi diledi. Arzusu yerine getirildi fakat bakire sonradan onu lânetledi ve dedi ki: "Seni sürükleyen açgözlülük çok kötü birşeydir. Bu yüzden seni lânetliyorum, Tarikatın azalsın çoğalmasın". Böylece şövalye bakirenin yanından ayrıldı.

Yine Atmaca Kalesi Hakkında

Arkadaşlarla ben bu bölgeye gelince, bizi adı geçen kaleye götürmesi için birinden ricada bulunduk ve bunun için kendisine para da verdik. Oraya vardığımızda içimizden biri kalıp nöbet tutmak istedi. Rehberimiz bunu yapmaması gerektiğini ve nöbete dayanamayan herkesin kaybolduğunu nereye gittiğini de kimsenin bilmediğini, söyledi. Üstelik kale öyle kapanmıştı ki içeriye kimse giremezdi. Rum papazları da kaleye gidilmesini yasaklıyorlardı, çünkü onlara göre orada olanlar Tanrının değil Şeytanın işidir; öyle diyorlardı. Bunun üzerine, oradan ayrılıp Kereson (Giresun) şehrine vardık. Lasia (Lazistan?) bölgesi de yukarıda adı geçen krallığa aittir, verimli bir memleket olup şarap (üzüm) yetiştirilir, ahalisi Rumdur.

Ben, başkenti Ersingen (Erzincan) olan Küçük Ermenistan'da da bulundum. Bundan başka, iyi toprakları olan Kayburt (Bayburt) da oradadır. Kamach (Kemah) yüksek bir dağ üzerinde bir yer olup, eteklerinden Fırat nehri akar. Fırat cennetten çıkan ırmaklardan biridir. Fırat, önce Küçük Ermenistan'dan geçer, sonra on günlük mesafeyi çölden geçer. Nihayet sular, kumlar içine sızarak kaybolur, kimse nereye gittiğini bilmez. Fırat, İran'dan da geçer.

Orada diğer bir yerin ismi Karaffer (Karahisar) olup, şarap yetiştiren verimli bir bölgedir. Hamunt (Harput ?), savaşçı bir halkın oturduğu Siyah Türkiye'nin (? Schwarze Türkei) başkentidir. Churt (Kürdistan ?) denilen başka bir memleketin başkenti Bestan'dır (Bitlis ?). Kursi (Gürcistan) Krallığındaki ahalinin dini, Rum-(Ortodoks?) inancıdır, kavgacı insanlardır. Ablas (Abaza ülkesi) başkenti Zuchtun (Suppu) ile birlikte, sağlığa zararlı bir memlekettir, orada erkekler ve kadınlar kafalarında dörtköşe bir başlık taşırlar. Bunu, iklimin sağlığa zararlı olması nedeniyle yaparlar. Başkenti Kathon (Chari) olan Megral (Mingrelien), ahalisi Rum-(Ortodoks) dininden olan küçük bir bölgedir. Merdin (? Mardin) Krallığında ise Müslümanlar yaşar. Ben bütün bu memleketlerde bulundum ve hepsi hakkında bizzat sorarak bilgi topladım.

İpek (Böceği) Yetiştiren Ülke, İran ve Diğer Krallıklar

Tüm İran Krallığının başkenti Thaures (Tahran ?) ismini taşır. Pers Kralı, bu şehirden, Hıristiyan memleketlerindeki en kudretli kralların gelirinden fazla kazanç sağlar, çünkü bu şehre pek çok tüccar gelir. İran'da, başkentine "Sultania" (Sultaniye) denilen bir devlet daha vardır. Büyük bir bölge Rei (Rey) şehrine ait olup buranın ahalisi diğer Müslümanlar gibi Muhammed'e değil Hıristiyanlığı hakir, aşağı görenlerin en büyüğü olarak nitelenen Ali'ye inanırlar. Bu inancı taşıyanlara Raphaky (?) denilir.[22] Nachson (Nahcivan) şehri, üzerinde Nuh'un gemisinin bulunduğu dağın (Ağrı) eteklerindedir. Maragara (Maraga), Gelat, Kirna iyi toprakları olan yerlerdir. Bir tepe üzerindeki Meya (Magu) şehrindeki ahali Roma-Katholik kilisesine mensup olup hatta bir de piskoposlukları vardır. Rahipler, Vaizler Tarikatına mensup olup, vaızlarını Ermenice yaparlar. Gilan yalnız pirinç ve hurma yağı üreten zengin bir memlekettir, ahalisi örülmüş ayakkabılar giyerler. Büyük bir şehir olan ve iyi topraklara sahip bulunan Ress'de (Reşt) iyi cins ipek kumaşlar dokunur. Strauba'nın (Astrabad) da iyi toprakları vardır. Antiochia'nın (Antakya) şehir surları, Hıristiyan kanlariyle boyandığından kırmızıdır. Almetze (Alancık) şehri, fethedilene kadar, onaltı yıl Timur'a karşı kendini müdafaa etmiştir. Mazenderan bölgesi, hiç kimsenin ona birşey yapamayacağı kadar ormanlarla kaplıdır. Beyaz Deniz (Hazar Denizi?) sahilindeki Scheidik'de de ipek (böceği) yetiştirilir. Aynı durum başkenti Schomachy (Şamahiye) olan Schuruan (Şirvan) için de geçerlidir. Gerçi havası sıcak ve sağlığa zararlı ise de en iyi ipek orada üretilir. Isphahan (Isfahan) da güzel topraklara sahiptir. Keza İran'da bulunan, Horoson (Horasan) Krallığı, Hore (Herat) denilen üçyüzbin haneli bir başkente sahiptir.

Ben orada iken, bu krallıkta, Müslümanların iddialarına göre, üçyüzelli yaşında bir adam yaşıyordu. Elinin tırnakları, başparmak uzunluğunda idi, kaşları yanaklarına kadar uzanıyordu. Dişleri iki defa tamamen dökülmüş, iki tanesi ise üçüncü defa çıkmıştı. Fakat bu dişler, hakiki diş gibi sert değil, yumuşaktı, bu yüzden onunla çiğneyip yiyemediğinden, başkaları tarafından beslenmesi gerekiyordu. Kulaklarının kılları çene kemiğine, sakalı ise dizlerine kadar uzanıyordu. Başında hiç saçı kalmamıştı. Konuşamıyordu da, ancak işaretle anlatıyordu. Artık yürüyemediğinden, onu taşımak gerekiyordu. Bu adama, Müslümanlar, bir Aziz gibi saygı gösteriyorlar, perestiş ediyorlardı ve Azizlere yapıldığı gibi onu ziyaret ediyorlardı. Onlara göre, bu (zat) Allahın seçkin kulu idi. Çünkü son bin yıl içinde hiçbir insan bu kadar uzun yaşamamıştı. Ona perestiş etmekle, onun kanaliyle mucizesini gösteren ve işaretini veren Tanrıya tapılmış olurdu. Bu zatın adı Shiradamscheich (Okunuş: Şir Adam Şeyh) idi.

İyi toprakları olan büyük şehir Schiras’a (Şiraz) hiçbir Hıristiyan tüccar giremezdi. Özellikle şehrin içine. Kermachan (Kermanşah) da keza iyi topraklara sahiptir. İnci yetişen denizin kenarında olan Keschan (Keşan) da öyledir. Hognus (Hürmüz) deniz kenarında büyük bir şehir olup oradan Hindistan’a gidilir. Şehre birçok Hindli tüccar gelir. İyi toprakları vardır ve Hürmüz civarında birçok kıymetli taşlar bulunur. Kaff (Kaç-Cutch) bölgesi de keza verimli bir memlekettir, zira orada birçok çeşitli baharat bulunur. Oradan Büyük Hindistan’a gidilir. Walascham’ın (?Badahşan) yüksek dağlarında keza birçok kıymetli taşlar bulunursa da yılanlar ve vahşi hayvanlar yüzünden kimse bunları aramağa kalkmaz. Yalnız yağmur yağıp da sel suları taşları sürüklerse, o zaman bu işi bilenler çamurların arasından taşları arayıp bulmağa gelirler. Bu dağlarda tek boynuzlu devler de oturmaktadır.

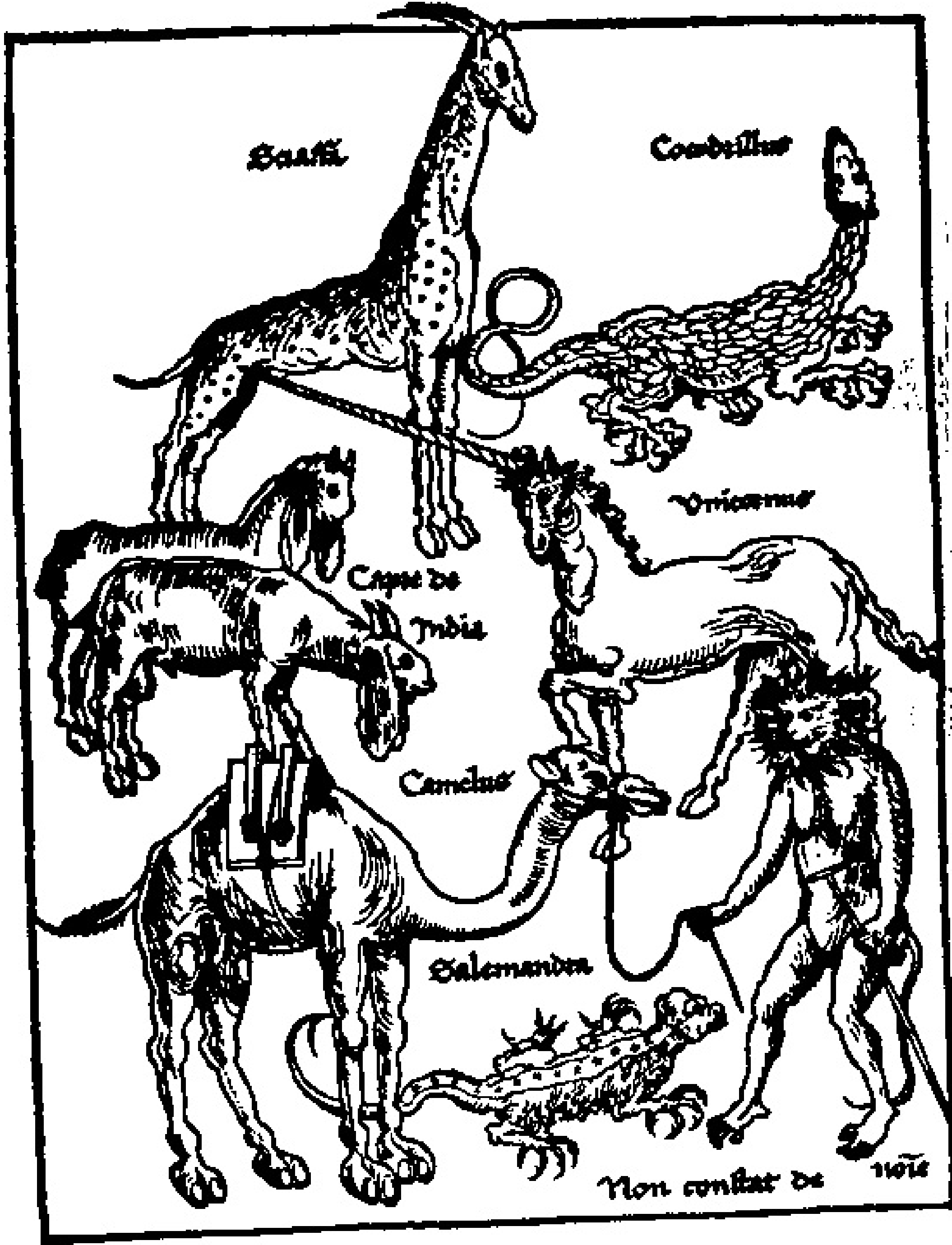
Babil deki Büyük Kule

Babilonien (Babil) Krallığında da bulundum. Müslümanların dilinde Babil'e Waydat (Bağdat) denir. Dev Babil şehri tümü 25 "leg" uzunluğunda bir surla tamamen çevrilidir. Bir "leg" yaklaşık olarak üç Ceneviz mili'dir. Surlar ikiyüz Kubicen (?) yükseklikte ve elli Kubicen kalınlıktadır.

Fırat nehri, şehrin ortasından akar. Fakat şehir bugün tamamen tahrip edilmiş olup artık içinde kimse oturmamaktadır. Babil Kulesi 54 Stadien yüksekliktedir. Dört Stadien yaklaşık olarak bir Ceneviz mili tutar. Kulenin uzunluğu ve genişliği 10 legdir.

Bu kule Arap çölünde Kaide (Chaldaea) Krallığına giden yol üzerindedir. Bu çölde pek çok canavar yılan ve diğer tehlikeli haşarat bulunduğundan, kuleye nadiren gidilir:

Bu kuleyi Müslüman dilinde Marburtirudt (al Binsi Nimrud-Nemrud'in Zindanı ?) Nemrud denilen bir kral yaptırmıştır. Bu kule, bir leg ve üç lombardiya mili ve dört Stadien yaklaşık olarak bir Ceneviz mili, boyutlarındadır. Bir Ceneviz mili bin adımmış ve bir adım beş ayak, bir ayak ise dokuz Unzen imiş. Bir "Unze" ise başparmağın ilk boğumuna tekabül eder.[23]

Schiltberger'in yaşadığı yılların tasarımlarına göre çeşitli hayvanlar.

Fakat şimdi okuyucu yeni Babil (Bağdat) hakkında bazı şeyler daha öğrenmelidir. Yenisi eskisinden uzaktır, schatt (Şattülarap) denilen gerçekten büyük olan nehrin kenarındadır (?). Bu nehirde Hind Denizinden gelen garip hayvanlar vardır. Sahilde ağaçlarda Taltal denilen bir meyva yetişir,

Müslümanların dilinde buna Kyrma (Hurma) denir. Meyvalar ancak leylekler geldikten sonra toplanır çünkü onlar, ağaçların altlarında ve üstünde yaşayan yılanları yokederler. Bu yüzden, her ne kadar hurmalar yılda iki mahsul verirse de kimse onları toplayamaz. Bağdat'ta ilginç bir husus da şehirde Arapça ve Farsça olmak üzere iki dil konuşulmasıdır. Orada ayrıca içinde çok çeşitli hayvanlar bulunan bir bahçe vardır. Bu yaklaşık olarak on mil uzunluğundadır ve tamamen çitlerle çevrilmiştir. Öyle ki hayvanlar hiçbir yerinden dışarı çıkamazlar. Aslanlar özel bir çit içinde serbest yaşarlar. Bu bahçeyi ben bizzat gezdim.

Bütün Krallıkta hiç ordu yoktur. Ben Küçük-Hindistan'da da bulundum. Burası iyi bir krallıktır, başkenti Dily'dir (Delhi). Bu memlekette pek çok fil ve Surnasa (Zürafa) denilen bir hayvan vardır. Geyiğe benzerse de boyu çok yüksek olup yaklaşık olarak dört Klafter veya daha fazla uzunlukta bir boynu vardır. Ön ayakları uzun arka ayakları kısadır. Bu hayvanlardan Küçük Hindistan'da pek çoktur. Orada bol miktarda muhabbet kuşları, deve kuşları, arslanlar ve diğer hayvanlar ve kuşlardan sayamayacağım kadar hayvan vardır. Orada Zekatay (Çağatay) isimli bir memleket daha vardır. Başkenti Samarkand, büyük ve ihtişamlı bir şehirdir. Ülkede yarı Farsça, yarı Türkçe özel bir dil konuşulur. Halkı çok savaşçıdır. Ve bütün ülkede hiç ekmek yenmez. Şunu da belirteyim ki, Timur, ben onun yanında iken, bu memlekete hâkimdi. Bütün bu memleketleri bizzat gördüm fakat Timur, benim bulunmadığım daha birçok ülkenin de hâkimi idi.

Büyük Tataristan

Büyük Tataristan'da da bulundum. Memleketin âdetlerinden aşağıdakiler ilginçtir: Evvelâ bilinmelidir ki bu memlekette sadece darı ekilir. İnsanlar ekmek yemezler ve şarap içmezler, bunun yerine at veya deve sütü içerler. Bu hayvanların etini de yerler. İlginçtir ki bu memleketin Kralı ve Beyleri bile karıları, çocukları, hayvanları ve bütün malları mülkleri ile kış yaz çadırlarda otururlar. Bir otlaktan diğerine taşınırlar, zira memleket tamamen engebesiz ve düzlüktür.

Bir Kral seçtiklerinde, onu beyaz bir keçeye oturturlar ve üç defa havaya kaldırırlar. Sonra onu alıp çadıra götürürler tahta oturtup eline altın bir kılıç verirler. Bundan sonra Kralın âdet olan şekilde yemin etmesi gerekir.

Dikkat çekicidir ki Tatarlar bütün diğer Müslümanlar gibi yemek, içmek için yere otururlar.

Bütün Müslüman halklar arasında Beyaz Tatarlar kadar savaşçı ayrıca harpte ve seyahatte daha kanaatkâr bir millet yoktur.[24] Ben kendim bunların düşmanlarını nasıl öldürdüklerini, kanını toplayıp sonra da pişirip yediklerini gördüm. Bunu, başka hiçbir yiyecekleri kalmamışsa yaparlar. Eğer aceleleri varsa, acele yola çıkmak zorunda iseler, eti, ince dilimler halinde kesip, eğerlerinin altına koyarlar ve bunun üstünde atlarını sürerler.[25] Acıkınca bu etten yerler. Et önce tuzlanır ve onlara göre, bu et kendilerine zarar vermez çünkü et, atın ısısı ile kurur ve atın hareketi sebebiyle eğerin altında gevrekleşip, yumuşar ve suyu çıkar. Yemek hazırlamak için vakitleri yoksa böyle yaparlar.

Diğer bir âdetleri şudur: Kral sabahları uyanınca ona altın bir kâse içinde kısrak sütü takdim ederler o da bunu aç karnına içer.

Tataristan’ın Benim Gördüğüm Yerleri

Şimdi Büyük Tataristan’ın benim bulunduğum yerlerini sayacağım. Horosma (Harezm) ülkesinin başkenti Orgens’tir (Urgenç), Edil (İdil) denilen büyük bir nehrin kıyısındadır. Diğer dağlık bir ülkenin adı Bestan (Oxus veya Amu Derya) olup başkenti Zulat’tır (?). Orada diğer bir şehir Haitzicherchen (Astrahan) olup iyi toprakları olan büyük bir yerleşim alanıdır. Sarei (Saray) diğer bir şehrin ismi olup, Tatar dilinde "Krallığın Ahırı" gibi bir anlamı vardır. Başka şehirler Bolar (Bolgar) ki burada birçok çeşitli hayvan vardır, Ibissibur (?) ve Hıristiyanların Alathena dedikleri Asach’dır (Azak). Azak, Tena (Don) nehri kenarındadır ve çok hayvan yetiştirilir. Gemilerle memleketten Venedik ve Cenova’ya büyük ölçüde balık götürülür. Tataristan’ın diğer bir bölgesi Kopetzach (Kıpçak) denir, başkenti Bulchat’tır (Sudak ?). Burada her türlü hububat yetiştirilir. Kaffa (Kefe) Karadeniz kıyısında iki surla çevrilidir. Surlardan birinin içinde altıbin ev vardır, bunlarda Cenevizli tüccarlar, Rumlar ve Ermeniler oturur. Bu gerçek bir şehirdir. Dıştaki ikinci surlar içinde de Katolik, Rum Ortodoks ve Ermeni ve Suriyeli çeşitli mezheplerden Hıristiyanların oturduğu onbir-bin hane vardır. Kefe’de üç tane de Piskoposluk mevcuttur: Roma (katholik), Rum (Ortodoks) ve Ermeni (Gregorien?). Şehirde kendi mabetleri de bulunan birçok Müslüman yaşar. Bundan başka iki ayrı toplanma evleri (Sinagogları) olan iki cins Yahudi vardır. Surlar dışında, dörtbin hane vardır. Deniz kenarında dört şehir daha Kefe’ye bağlıdır.

Karkeri (Cherson) Sudi’nin başkenti olup buna Müslümanlar That (?) derler. Orada Rum-Ortodoks Hıristiyanlar yaşar ve iyi şarap yetişir (yapılır). Şehir deniz kenarındadır, bu bölgede Müslümanların Seruchermann (Akkerman) dedikleri şehir civarında Aziz Clemens denize gömülmüştü. Yine Karadeniz kenarında Starchas (Çerkesler) Ülkesi vardır. Ahalisi Rum-Ortodoks inancındadır. Fakat bunlar kötü insanlardır. Çünkü kendi çocuklarını Müslümanlara satarlar. Ayrıca başkalarının çocuklarını da çalıp satarlar. Çerkesler üstelik yol kesici, haydutturlar. Kendilerine mahsus bir dilleri vardır. Şöyle bir adetleri vardır: yıldırım çarpmasından ölen bir kimseyi bir sandık (tabut) içinde bir ağacın tepesine koyarlar. Ağacın altında yörenin ahalisi

toplanır. Yiyecek ve içeceklerini de beraber getirirler, dansedip büyük bir bayram yaparlar. Sığır ve kuzu keser ve kurban ederler. Bu, üç gün devam eder. Olayın yıldönümünde ölü hâlâ ağaçta duruyorsa yeniden gelip yine aynı şekilde ölü tamamen çürüyünceye kadar kutlarlar. Bunun sebebi şudur: onlara göre bu ölü kutsaldır çünkü yıldırım tarafından öldürülmüştür.

Reussen (Rus) Krallığı da Tatar Kralına haraç ödemek zorundadır. Kızıl Tatarlar arasında üç soy vardır, Kayat'lar, Uigur (Uygurlar) ve Mugal (Moğollar). Tataristan doksan günlük yol boyunca tamamen ovadır, ne bir ağaçlığa ne de taşa rastlanır, sadece otlar, çimenler ve çalılara rastlanır. Saydığım bütün memleketler, benim bizzat gördüğüm ve Büyük Tataristan'a ait yerlerdir.

Arabistan'da da bulundum ki oranın başşehri, Müslüman dilinde Missir (Mısır) ismini taşır. Bu şehir herbirinde onikibin bina bulunan, onikibin caddeye sahiptir. Bütün Müslüman Krallarının üstünde bir kral olan Sultan'ın oturduğu yer burasıdır.[26] Sultan bütün Müslümanların hükümdarıdır. Kudretli bir adamdır, gümüş, altın ve kıymetli taşlardan yana zengindir. Sarayında hergün (misafir?) yirmi bin kişi vardır. Mısır'a Esir olarak gelmiş olanlar dışında kimse Sultan olamaz.[27]

Ben Müslümanlar Arasında İken Ne Kadar Sultan Gelip Geçti

Şimdi, benim tutsaklığım süresince kaç Sultan vardı onu öğreneceksiniz. Birincisinin adı Barochloch (Barkok, Berkuk) idi, onu Mathas (?) takip etti. Bu, tutsak edildi, iki tahta arasına konulup uzunlamasına testere ile kesildi. Onun halefi Joseph'in (Yusuf) yanında sekiz ay süreyle kaldım. Sonra o da tutsak edildi ve kafası kesildi. Ondan sonra Zachan ve müteakiben Schiachin Sultan oldu. Bu demir bir kazık üzerine oturtuldu. Çünkü şöyle bir adet vardı: Eğer iki kişi saltanat için çarpışırsa, galip gelen yenileni tutsak eder, ona bayramlık elbiselerini giydirir ve içinde demir kazıklar dikilmiş özel bir şekilde yapılmış eve götürür, tutsak kazıklardan biri üzerine kargının ucu boynundan dışarı çıkacak şekilde oturtulur. Orada çürümeye terkedilir.

Schiachin’den sonra Melekscheischarf (Shaykh-Şeyh ?) Sultan oldu. Bu Sultan, bir ara düğününe davet için Roma’ya ve bütün Hıristiyan memleketlere davetiyeler gönderdi. Burada onun mektubunu, kullandığı bütün unvanlarla birlikte yazıyorum:[28] Biz Salmander, Kartaca’nın Mutlak hâkimi, asil Sarazen’lerin Sultanı, Puspile Beyi, Jerusalem’in En Büyük Tanrısının Beyi, Kapodokya Prensi, Ürdün ve Sıcak Denizin sona erdiği Doğunun Hâkimi, Bethlehem (Beytüllahimin) Beyi ki orada sevgili kadınımız (Meryem anamız) doğmuştur, yeğenimiz ve oğlu, Nazareth’li yeğenimiz Sinai Beyi, Talapharum ve Josephat Vadisinin Beyi, hepsi mermer yetmiş iki kapısı olup dağ yamacındaki Sormon’un hâkimi, dörtyüz mil uzunluğunda, yetmiş iki dil konuşulan büyük ormanın hâkimi, memleketimiz Kapodokya da bulunan Cennetin ve oradan çıkan ırmakların hakimi, Hellen’lerin Efendisi (Vogt), İstanbul’un Kudretli İmparatoru, Kailamar Arach (?), Galgarya hakimi, Kurumuş Ağacın Beyi, Güneş ve ayın doğduğu yerlerin ve Zenit’den aşağı gittiği yerlerin hükümdarı, Enoch ve Elias’ın mezarının bulunduğu yerlerin Beyi, Romanya’da Başrahibin Koruyucusu, Bağdad hakimi, İskenderiye Muhafızı, Yetmiş iki dilin doğduğu kuvvetle (tahkim edilmiş) Babil’in kurucusu, krallar kralı, Hıristiyanların, Yahudilerin, Musevilerin, Müslümanların hükümdarı, Tanrıların gözdesi", Roma’ya yazdığı ve kızının düğününe çağırmak için yazdığı mektup böyle başlıyordu, bu düğünde ben de bulundum. Sultanların memleketinde şu gelenek de ilginçtir. Evli kadınlar, kendilerinin bayramı olan hafta içinde serbesttirler ve istediklerini yapar ve herşeye müsaade edebilirler, neden hoşlanırlarsa onu yapar diğer erkeklerle veya başka şeylerle gönül eğlendirebilirler. Ne kendi kocaları ne de başkaları buna birşey diyemez, çünkü gelenek böyledir.

Sultan atiyle bir şehre girerken veya yabancı memleketlerden insanlar kendisine geldiğinde, yüzünü (bir peçe ile) örter, öyle ki karşısındaki onu göremez. Bir Bey onun huzuruna çıkınca üç defa diz çökmek ve yeri öpmek zorundadır. Ancak bundan sonradır ki ayağa kalkıp Sultana doğru gidebilir. Bu kimse bir Müslüman ise Sultan ona (çıplak elini uzatır, Hıristiyansa elbisesinin koluyla elini örter ve öpmesi için uzatır.

Sultan bir haberci çıkartırsa, her Handa, eğerlenmiş atlar onun için hazır beklerler. Bu habercilerin kuşağında bir bezle örtülmüş çıngıraklar sokuludur. Atların bulunduğu istasyona, Hana yaklaşınca çıngırakların sesinin iyice çıkması için bezi kaldırır. Çıngırak sesi duyulunca, hemen haberciye bir at hazırlanarak, onun atı hemen hareket edecek şekilde bulması sağlanır. Böylece haberci bir duraktan diğerine at koşturur ve her gittiği yerde yeni atları hazırlanmış bulur, bu gideceği yere kadar devam eder. Sultanın habercileri için atları hazır tutan bu

Hanlar, bütün yollarda vardır.

Habercilerin, yolda alıkonulmalarından korkulduğu büyük tehlikeli zamanlarda Sultan, "Haber Güvercinleri" yollar. Çoğunlukla Sultan bu güvercinleri Kahire'den Şam'a gönderir, çünkü arada büyük bir çöl vardır. Bu güvercinler, Sultanın arzu ettiği her şehirde şöyle eğitilir: Bunun için bir güvercin çifti alınır yemlerine şeker katılarak çok iyi beslenir fakat bir yere uçmalarına engel olunur. Çiftleşme zamanı gelince erkek güvercin Sultana getirilir, dişisi yerinde bırakılır. Erkek güvercinin hangi şehirden olduğu işaretle saptanır ki kesin olarak hangi şehirden geldiği bilinsin. Özel bir kafese konulur, fakat başka hiçbir güvercinin yanına yaklaşmasına izin verilmez, ve artık eskisi gibi fazla yiyecek özellikle de şeker verilmez. Bu, geldiği şehri daha çok özlesin diye yapılır. O gönderilmek istenirse, kanatları altına mektup bağlanır. Ve erkek güvercin, eğitildiği eve doğru uçar ve orada yakalanıp, mektup alınır ve alıcısına iletilir.

Sultana, bir Bey olsun, tacir olsun, misafir gelince, Sultan ona bir Tavsiye Mektubu verir, o kimse bu mektubu, devlet içinde kime gösterse, o hemen diz çöker, ve mektubu okur, öper ve misafire büyük saygı gösterir. Onu bir şehirden diğerine çok uzak olsa da götürür. Bir kraldan veya yabancı bir hükümdardan Sultana bir elçi gelirse, Müslümanlarda adettir, elçi, üçyüz-dörtyüz atlı ile hatta

altıyüz atlı ile gelir. Sultan, gelişi öğrenir öğrenmez tahtına oturur, pahalı elbiseler giyer, kıymetli taşlar takınır ve önüne yedi kat perde çektirir. Elçi onun önüne çıkmak istediğinde perdeler birer birer açılır. Herbirinin önünde elçinin eğilip yeri öpmesi gerekir. Son perde açılınca, elçi Sultanın önünde diz çöker. Sultan elini uzatır o da öper sonra getirdiği haberi sunar.

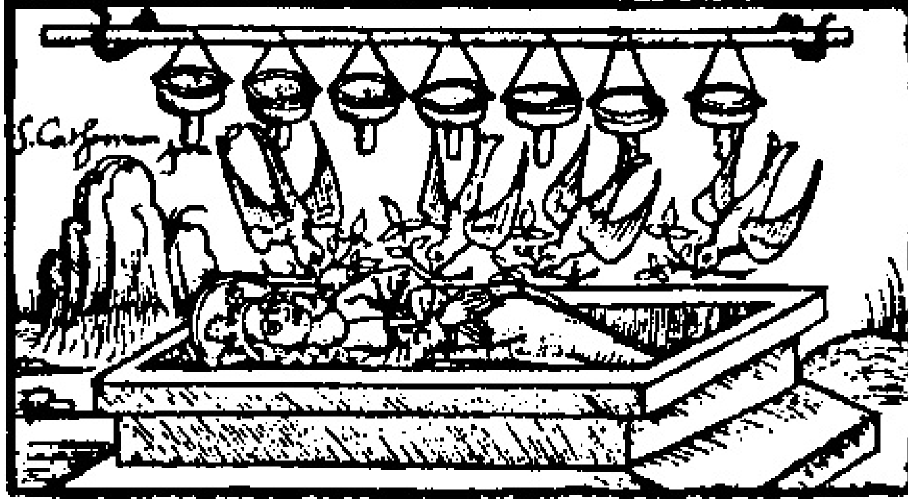
Arabistan'da Saka isminde bir kuş vardır,[29] turnadan büyüktür ve uzun bir boynu ve geniş bir gagası vardır. Rengi siyahtır, kazın ayağına benzeyen büyük siyah ayakları vardır. Tüyleri turnanınki gibidir fakat boynunda büyük bir kursağı bulunur ki çeyrek kova suyu herhalde rahatça alır. Bu kuş, su bulunan yerlere uçar ve kursağını su ile doldurur. Su ile çöle gider ki orada su bulunmaz, ve suyu bir kayanın çukuruna doldurur. Bunun üzerine çöldeki diğer kuşlar gelip, su içerler. Saka da bu kuşları gıda için yakalar. Bunu, Muhammed'in mezarına giderken geçilen çölde görmek mümkündür.

Aziz Katharine Kutsal Sina Dağı

Kızıl Denizin genişliği ikiyüzkırk İtalyan milidir. Bu denizin ismi Kızıl Deniz ise de gerçekte hiç de kırmızı değildir, yalnız sahilindeki topraklar bazı yerlerde kırmızıdır. Diğer hususlarda başka denizler gibidir ve Arabistan'a kadar uzanır. Aziz Katharine'ye yahut Sina Dağına gitmek istenirse bu denizi geçmek gerekir. Kendim oraya gitmedim fakat oraya da gitmiş Hıristiyan ve Müslümanlardan dinledim. Müslümanlar bu dağa "Muntagi" derler ki "Tezahür, Görünme Dağı" anlamındadır, çünkü orada Tanrı Musa'ya, ona hitap eden alev şeklinde görünmüştür. Dağın üstünde, çok sayıda Rum rahibin bulunduğu bir manastır vardır. Bunlar münzevi yaşarlar, şarap içmez ve et yemezler. Kutsal kişilerdir, çünkü devamlı oruç tutarlar. Manastırın kilisesinde pek çok kandil yanar, zira onlar, Tanrının bir mucizesiyle yakmak ve yemek için yeterli miktarda zeytinyağına sahiptirler. Zeytin ağaçlarının meyvaları olgunlaşınca, ülkenin bütün kuşları toplanırlar, ve bunlardan herbiri gagasına bir zeytin dalı olarak Sina'daki Aziz Katharine'e uçar.

Kuşlar, rahiplerin yemesine ve kandillerinde yakmasına yeterli oluncaya kadar dalları taşırlar. Kilisede mihrabın arkasında, Tanrının Musa'ya yanan çalılar arasında göründüğü yer bulunur. Rahipler buraya girerlerse yalınayak girerler çünkü burası kutsal bir yerdir. Tanrı, Musa'ya da kutsal bir yerde bulunduğundan dolayı, ayakkabılarını çıkarmasını emretmişti. Bu yere, Tanrının Yeri denilir. Üç basamak yukarda Aziz Katharine'nin kemiklerinin bulunduğu yere çıkılır. Başrahip, hac ziyaretine gelenlere bu kutsal yeri gösterir, elinde gümüş bir alet vardır, bununla azizlerin kemiklerine dokunur, o zaman ter damlasına benzeyen bir parça yağ dışarı çıkar, fakat bu ne sıvı yağ, ne de pelesenkdir. Bunu hacılara verir. En sonunda ziyaretçilere Aziz'in başını ve diğer birçok kutsal emanetleri gösterir. Manastırda diğer mucizevî bir işaret vardır. Orada, rahiplerin sayısı kadar kandil vardır, ve bunlar devamlı yanar. Bir rahip ölmek isterse, kendi kandilini yerinden alır, kandil sönerse rahip de ölür. Baş rahip ölürse, ona ilahî ve dua okuyan kimse, merasimden sonra, mihrabta yeni baş rahibin kim olacağına dair bir mektup bulur. Bundan sonra başrahibin kandili kendiliğinden yanmaya başlar. Manastırda bir de Musa'nın asa'sı ile taşa vurduğunda suların

kaynamaya başladığı kaynak vardır. Manastırdan pek uzak olmayan, Aziz Bakire (Meryem) şerefine vakfedilmiş olan ve rahiplere Meryem'in (zaman zaman) göründüğü bir kilise vardır. Bunun biraz yukarısında, küçük Musa Kilisesi vardır ki orası Musa Tanrıyı kendi gözleriyle görüp de kaçtığı yerdir.

Dağda (Sina) İlyas Peygamber adına bir küçük kilise de vardır. Bu yerin ismi "Oreb"dir. Musa Kilisesinin yakınında, Tanrının Musa'ya On Emri taşıyan levhayı verdiği yer de bulunmaktadır. Bundan başka bu dağda Musa'nın kırk gün oruç tuttuğunda çekildiği mağara da bulunmaktadır.

Dağın eteklerindeki vadiden bir hayli gidince Aziz Katharine'nin Melekler tarafından getirildiği dağa gelinir. Aynı vadide Kırk Şehidin şerefine inşa edilen kilise bulunur. Orada rahipler sık sık dinî törenler yapıp ilâhiler okurlar. Azize'nin Melekler tarafından getirildiği yer çıplak kayalardan ibarettir. Orada bulunan küçük kilise (Kapelle) yıkılmıştır. Sina ismini taşıyan, birbirine yakın iki dağ mevcuttur.

Mambre (Nâsıra) Yakınındaki Kurumuş Ağaç Hakkında

Ebron (şehri)'nden pek uzakta olmayan Mamber vadisinde bir "Kuru Ağaç" vardır ki, Müslümanlar bu ağaca "Kurrutherek" (Kuru diraht) derler. Sirpe (Servi) de denilir. Bu ağaç İbrahim zamanından itibaren İsa'nın çarmıhda ölümüne kadar daima yeşildi. O zamandan beri kurumuştur. Kâhinlerce söylendiğine göre, Batıdan bir Bey İsa'nın mezarını (Müslümanlardan) geri fethedip de ağaçların altında bir dinî merasim yaptığında, bu ağaç da yeniden yeşerip meyva verecektir. Müslümanlar ona büyük saygı gösterirler ve gayet iyi korurlar. Bir kimsenin sarası olup da bu ağacın altına getirilirse artık düşüp bayılmaz.[30] Bu ağacın diğer bazı faziletleri de olduğundan bu kadar iyi korunmaktadır.

Kudüs'ten İsa'nın büyüdüğü, yetiştiği, Nâsıra'ya kadar iki günlük yol vardır. Burası vaktiyle gerçek bir şehirdi fakat bugün (sadece) bir köydür, evleri dağınık şekilde serpilmiştir. Tepelerle çevrilidir, orada Meryem'in Cebrail'den mesajını aldığı yerde bir kilise vardır. Fakat bir sütun dışında kiliseden birşey kalmamıştır. Bu sütunu, Müslümanlar, Hıristiyanların oraya getirdikleri kurbanlar, sadakalar yüzünden, çok iyi korumaktadırlar. Bunları alırlar fakat yine de Hıristiyanlara düşmandırlar, yalnız Sultan'ın emri nedeniyle onlara hiçbir şey yapamazlar.

Kudüs ve Kutsal Mezar

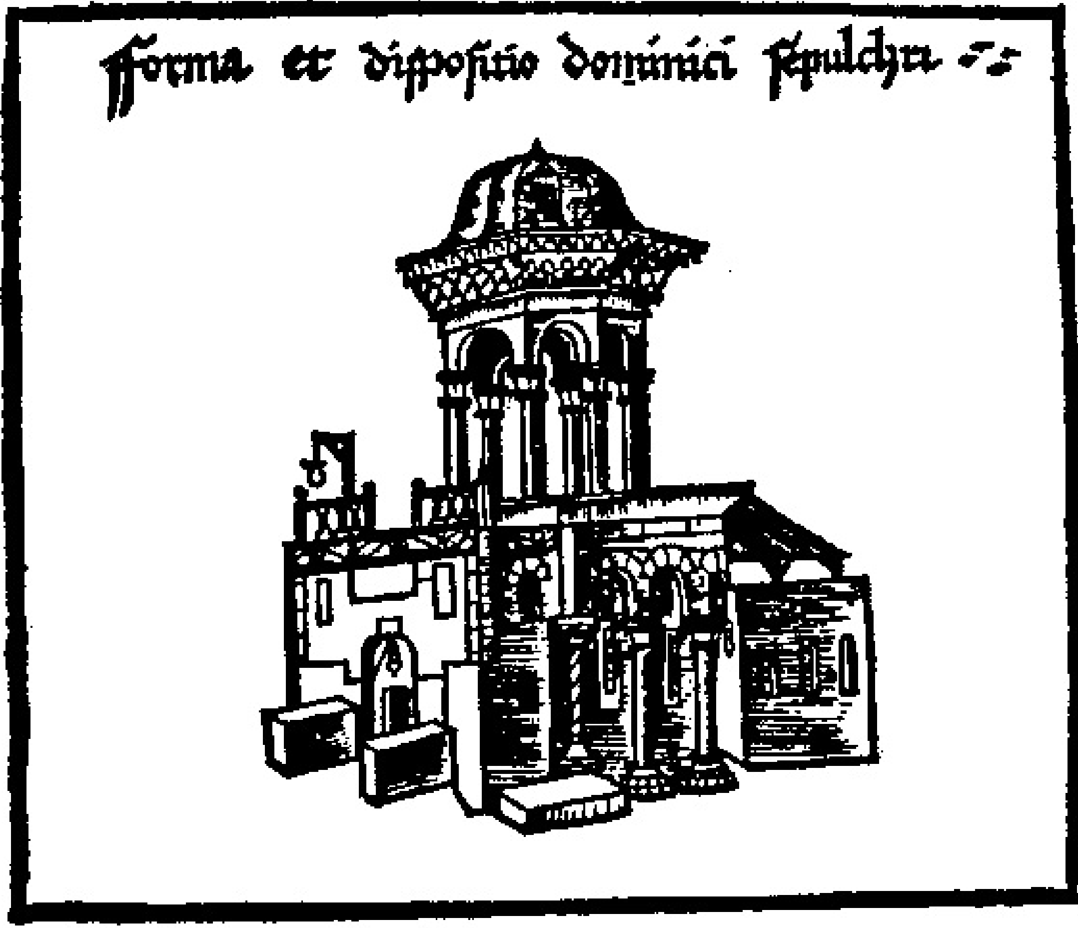
Ben Kudüs'te iken aslında büyük bir seferde bulunuyorduk ve -zannederim otuzbin kişi- geniş güzel bir ovada ordugâh kurmuştuk. Bu yüzden bütün kutsal yerleri bizzat ziyaret edemedim, bununla beraber hiç olmazsa aşağıda tasvir ettiklerimi gördüm. Yusuf isminde bir yaya askerle birlikte iki defa Kudüs'e gittim.

Kudüs, aşağıya doğru birçok suların aktığı iki dağ arasındadır. Müslümanlar, Jerusalem'e Kurtzitabil (Kudis Şerif) derler. Kutsal Mezar Kilisesi, güzel, yüksek kubbeli bir binadır. Damı kurşunla kaplıdır. Bu kilise vaktiyle şehrin önlerinde iken şimdi bulunduğu yerde şehrin içinde kalmıştır. Kiliseye gelir gelmez, sağda İsa'ya işkence edildiği Kalvarien tepesi bulunur. Oniki merdiven basamakla çıkılır ve yukarıda Rahip Johann'ın ülkesinden (gelmiş) rahiplerin kaldığı küçük kilise vardır. Kilisede dağın yanında bir mihrap bulunuyor ki orada, İsa'nın cezalandırıldığı sırada bağlanmış olduğu sütun durmaktadır. Bu mevkide yerin kırkiki basamak altında, kutsal Haç ve iki haydutun (Schaecher) haçı bulundu. Kilisenin içinde, sağda mezarın etrafında nefis bir muhafaza mahalli vardır. İçeri girilince hemen sağda asıl mezar vardır fakat içeriye sadece mühim kişiler bırakılır. Duvarlar arasına, Kutsal Mezar'dan bir taş yerleştirilmiştir. Bu taşı Hacılar öper ve ona elleriyle dokunurlar. Orada bir kandil vardır ki bütün yıl boyunca, İsa'nın çarmıha gerildiği gün olan Karfreitag'a kadar yanar. O tarihte söner ve Ostersonntag (Paskalya Pazarında) kendiliğinden yeniden yanar. Osterabend (Paskalya Akşamı) Kutsal Mezar'dan bir alevin ışığına benzeyen bir pırıltı görünür. Ermenistan, Suriye ve Rahip Johann'ın memleketinden (efsanevi bir memleket) bu ışığı görmeye birçok insan gelir. Kilise kapısının önünde onsekiz basamakla bir yere çıkılır ki orada, İsa, çarmıhtan anasına şöyle seslenmişti: Bak Oğlunu Gör! Aziz Johannese ise "Bak, gör, bu senin annendir." İsa bu merdivenleri, sırtında çarmıhla çıkmıştı. Yukarıda küçük bir kilise bulunur ki orada, rahip Johann'ın memleketinden rahipler bulunur.

Şehrin kenarında, onun taşlandığı yerde, Aziz Stefan Kilisesi vardır. Josaphat vadisine karşı, Kutsal Mezar Kilisesinin önünde Altın Kapı vardır. Kutsal

Mezardan pek uzak olmayan bir mesafede büyük Aziz Johann Hastahanesi bulunup. Orada hastalara bakılır. Hastahane yüzotuzdört sütunludur, diğer bir tane daha vardır ki ellidört mermer sütuna istinat eder. Hastahanenin alt kısmında güzel bir kilise vardır, ismi Meryem Ana Büyük Kilisesi adını taşır. Bu arada Meryem adına bir kilise daha mevcuddur ki, Maria Magdalena ve Maria Elepphe’nin İsa’yı çarmıhta görünce elbiselerini çıkardıkları yerde kurulmuştur. Bu kilisenin önünde, Kutsal mezar yönünde İsa’nın Mabedi vardır, çok güzel, yüksek kubbeli ve üstü kalayla (kurşun?) örtülüdür. Çevresinde evler ve mermerle döşenmiş bir meydan bulunur. Oraya Müslümanlar, ne Yahudileri ne de Hıristiyanları bırakırlar. Hemen mabedin yanında "Süleyman’ın Ahırı" denilen damı kurşun kaplı kilise vardır, onun solunda Süleyman Mabedi denilen, bir Saray vardır ki içinde Azize Anna’ya vakfedilmiş, kuyusu olan bir kilise vardır. Burada yıkanan kimse, hastalığı ne olursa olsun iyileşir. Aynı yerde (vaktiyle) İsa yatalak bir hastayı iyileştirmişti.

Çok yakında Pilatus’un Evi hemen onun yanında çocukları öldürten Herodes’in evi vardır. Biraz ilerde Azize Anna Kilisesi bulunur. Orada, Aziz Johannes Christostimos’un bir kolu ve Aziz Stefan’ın kafatasının büyük bir kısmı muhafaza edilir. Zion Dağı’na çıkmak istenirse, üstünde Jakob Kilisesinin bulunduğu sokaktan geçilir. Oraya yakın ve Meryem’in yaşayıp öldüğü yerde de bir kilise vardır. Zion dağına çıkışta bir küçük kilise vardır ki içinde, Kutsal Mezar’a yuvarlanan taş durur bundan başka, Yahudiler kendisini çarmıha gerdikleri zaman İsa’nın bağlanmış olduğu sütun da vardır. O sırada Yahudilerin yüksek rahibi Annas da orada bulunuyordu. Otuz iki basamakla İsa’nın havarilerinin ayaklarını yıkadığı yere çıkılır, bunun çok yakınında Aziz Stefan gömülüdür. Yine orada meryem, meleklerin dinsel merasimde ilahiler okuduğunu işitmişti. Küçük Paskalya (Pantkot) da Kutsal Ruh onlara geldiği zaman, havariler (aynı kilisede hemen mihrabın yanında) oturuyorlardı. Yine bu yerde İsa havarileriyle Paskalya Yortusunu kutladı. Bu tepe halen Kudüs’ün

içindedir, şehirden yüksektir. Tepenin alt kısmında Sultan'ın yaptırdığı güzel bir kale vardır. Dağda Sultanların, Kral David ve diğer birçok kralın mezarları bulunur. Zion Dağı ile Süleyman Mabedinin arasında, İsa'nın Meryem'i ölümden kurtardığı ev vardır.

Peygamber Isaias'ın mezarı da şehirdedir. Şehrin kenarında Peygamber David (Davud) gömülüdür. Zeytindağı ile Kudüs arasında Josaphat vadisi bulunur ki, şehre kadar uzanmaktadır. Bu vaadi boyunca bir çay akar, yine orada bir kilisede kırk basamakla inilen Meryem'in Mezarı bulunur. Onun yakınında Yakup ve Zekeriya peygamberler gömülüdür. Vadinin üst kısmında Zeytindağı vardır. Onun hemen bitişiğindeki Galilea Dağı Ölü Denize kadar uzanır. Kudüs'ten oraya kadar ikiyüz Stadien (1 Stadien = 180-190 m.) mesafe vardır, denizin kendisi ise yüzelli Stadien genişliğindedir. Ürdün (Jordan) ırmağı Ölü Denize akar, denize döküldüğü yere yakın bir yerde Aziz Johannes'in Kilisesi vardır. Irmağın biraz yukarı kısmında Hıristiyanlar, genellikle burada yıkanırlar, çünkü ırmak orada ne geniş ne de derindir. Irmakta pek çok balık bulunur. Irmak aynı dağda bulunan iki kaynaktan çıkar. Bunlardan birinin adı "Jor" diğerinin "Don"dur. Jordan adı buradan gelir. O bir gölden akıp geçer ve sonra bir geniş ovaya gelir ki bu ovada, Müslümanlar, yılda birkaç defa Panayır kurarlar. Bu ovada Jakob'un (Yakub) mezarı da bulunmaktadır. Ben bu ovada genç bir kral ve otuzbin kişilik kuvvetiyle birlikte bulundum, bu kuvveti Türk Kralı ona ödünç vermişti. Ürdün Vadisinde birçok Hıristiyan yaşar bunların çoğu Rum'dur. Müslümanların Kutsal Mezarı ele geçirmeleri 1280 yılında vukubulmuştur.

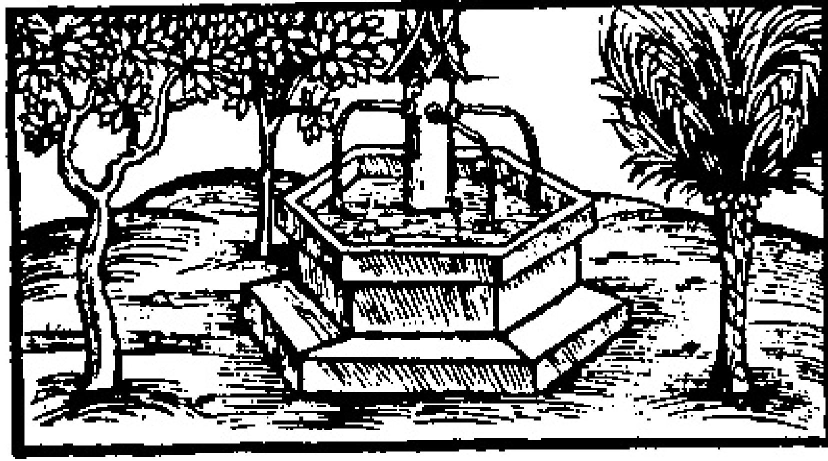
Ebron, Kudüs'ten yedi "leg" uzaklıktadır ve Philister bölgesinin başkentidir. Orada Patrik Adam, Abraham, İsaak ve Jakop ile bunların karıları Eva, Sarah, Rebecca ve Lea'nın mezarları bulunur. Aynı yerde Müslümanların, kutsal Azizlerin orada yatmaları sebebiyle çok iyi korudukları ve saygı gösterdikleri güzel bir kilise vardır. Müslümanlar, ne Hıristiyanları ne de Yahudileri içeri sokmazlar, meğer ki Sultan'dan özel bir müsaadeleri olsun. Onlara göre bizler, bu kadar kutsal yerlere girmeye layık değilmişiz.

Hıristiyanların "Kairo" (Kahire) dedikleri Missir (Mısır) şehrinin kenarında bir bahçe vardır ki orada, sadece Hindistan'da yetişen pelesenk ağaçları bulunur. Sultan bu yoldan büyük gelir sağlar. Müslümanlar pelesenk'i (balsamı) başka şeylerle karıştırırlar. Aynı şekilde tacirler ve Eczacılar da çok daha fazla kazanç sağlamak için içine birçok şeyleri katıştırırlar. Hakiki, gerçek pelesenk, berraktır, rengi sarımtraktır, güzel bir kokusu vardır. Fakat gayrı şeffaf ve kırmızı ise, halis değildir. Bir damla pelesenki eline al güneşe tut, halis pelesenk ise, ısısına dayanamazsın, çünkü ısıyı emer, elini yakar. Bıçağın üzerine bir damla pelesenk

alıp ateşe sokun, yanarsa, halistir. Yahut, keçi sütü ile dolu bir gümüş bir kâse veya kadeh al iyice karıştır içine bir damla pelesenk koy, eğer iyi cins ise süt bir anda kesilir. İşte pelesenk böyle muayene edilir.

Cennette Dört Ayrı Suyu Olan Kaynak

Cennette, sonradan çeşitli ülkelerden akan dört ırmağın çıktığı bir kaynak vardır. Birincisinin adı Phison (İndus) olup Hindistan’dan geçer. Bu nehirde çok altın ve kıymetli taşlar bulunur. İkincisi Nil’dir, Habeşistan ve Mısır’dan) geçer. Üçüncüsü ise Dicle olup Asya (Küçük Asya) ve Büyük Ermenistan’ı kateder. Dördüncüsü Fırat olup İran ve Küçük Ermenistan’dan akar. Bu dört nehirden ben Nili, Dicleyi ve Fırat’ı gördüm. Bu nehirlerin geçtiği memleketlerde yıllarca bulundum, iyi ve kötü çok şeyler yaşadım ki bunlardan daha çok anlatacak şey var.

Hindistan’da Biber Nasıl Yetişir

Biberin yetiştiği Büyük Hindistan’da bizzat bulunmadım fakat Müslüman ülkelerin seyyahlarından kendi gözleriyle görmüş olanlardan biberin nerede ve nasıl yetiştiği hakkında çok şey öğrendim. İşittiğime göre özellikle, Lambor denilen bir orman içindeki Lambe (Malabar) şehri civarında yetişmektedir. Bu orman yaya ancak ondört günde geçilecek kadar uzanmaktadır. Ormanda, Hıristiyanların oturduğu iki şehir ve birçok köy vardır. Biberin yetiştiği yerlerde, hava çok sıcaktır. Biber, yaban üzümlerinin kütüklerine benzeyen ağaçlarda büyür, meyvaları, yabaneriğine benzer fakat rengi yeşildir. Bitkiyi, asmalar gibi, sırıklara bağlarlar. Ağaç pek çok meyva verir, bunlar, yeşil renk alınca olgunlaşmış demektir. O zaman biberler toplanır, ve üzüm gibi güneşte kurutulur. Üç türlü biber vardır: uzun (olanlar), ve yapraklı olarak büyüyen siyah olanlar ve beyaz biberler. En iyisi bu beyazlardır, onu memlekette alıkoyarlar çünkü bu cinsten diğerleri kadar çok yetişmez. İklimin sıcaklığı nedeniyle oralarda pek çok yılan bulunur. Bazılarının söylediğine göre, biberler siyah olur çünkü olgunlaştıklarında yılanları kaçırmak için ormanda ateşler yakılır. Fakat bu iddia doğru olamaz çünkü ateşten ağaçlar kurur ve bir daha meyve vermez. Fakat şu gerçektir ki, (toplayıcılar) ellerini elmaya benzeyen ve limon denilen meyvanın suyu ile yıkarlar veya oralarda büyüyen başka otları kullanırlar. Yılanlar kokudan kaçarlar ve onlar da tehlikesizce biberleri toplayabilirler. Bu ülkede iyi cins zencefil ve daha birçok baharat da yetişmektedir.

İskenderiye

İskenderiye, yaklaşık olarak yedi (İtalyan mili) uzunluğunda ve üç mil genişliğinde güzel bir şehirdir. Nil burada denize dökülür ve yegâne içme suyu kaynağıdır. Bunun dışında sadece Sarnıç suyu vardır. Welsch memleketlerinden yani Venedig ve Cenova'dan birçok ticaret gemisi gelir. Cenevizliler keza Venedikliler orada kendilerine mahsus ticaret kolonilerine sahiptirler. İskenderiye'de bu İtalyanların hepsinin, ikindi vakti gelince kendi ticaret evlerine dönmeleri zorunludur. Daha fazla şehirde kalamazlar, bu hapis ve para cezalariyle menolunmuştur. Hepsi ticaret evlerine dönünce, bir Müslüman (görevli) gelip bunları üstlerinden kilitler ve anahtarı ertesi sabaha kadar alır götürür ve sonra da yine o açar. İskenderiyeliler bu İtalyanların şehrin hakimiyetini ele geçirmelerinden korkmaktadırlar çünkü şehir bir keresinde bir Kıbrıs kralı tarafından fethedilmiştir. İskenderiye'nin liman girişinde güzel, yüksek bir kule (fener) vardır, daha yakın zamanlara kadar bu kulede, İskenderiye'den Kıbrıs'a kadar denizdeki gemileri gösteren bir ayna bulunuyordu. Bu aynadan gemilerin bütün hareketleri gözetlenebiliyordu. Vaktiyle Kıbrıs Kralı İskenderiye'ye karşı savaşırken, hiçbir başarı sağlayamamıştı. O sırada bir papaz gelerek, aynayı kırarsa kendisine ne vereceğini kraldan sordu. Kral, aynayı kırdığı takdirde, ona kendi ülkesinde istediği gibi bir piskoposluk vereceğini vaadetti. Rahip bunun üzerine Roma'ya Papaya gitti ve planından bahsederek bu planın tatbiki sırasında kendisinin Hıristiyanlığını inkâr etmesine müsaade edilmesini diledi. Papa ona bu müsaadeyi verdi fakat bunu sadece sözle yapabileceğini gerçekten ve kalpten yapamayacağını ve buna sadece Hıristiyanlık yararına olacağı için ve Müslümanların bu ayna ile Hıristiyanlara denizde büyük zarar vermeleri nedeniyle müsaade edildiğini bildirdi.

Papaz, Roma'dan İskenderiye'ye gitti, Müslümanlığı kabul etti, kitaplarını inceledi hatta Müslüman bir Hoca ve Vaiz oldu, Hıristiyanlığa karşı Müslümanlığı öğretiyordu. Müslümanlar ona karşı büyük saygı gösteriyorlar ve hayranlık duyuyorlardı çünkü o evvelce bir Hıristiyan papazıydı. Buna rağmen ona inanıp güveniyorlardı.

Ona isterse hayatı boyunca sahip olacağı bir mabed, vereceklerini söylüyorlardı. Aynalı kulenin içinde bir mescid vardı, o da bunu istedi. Kendisine binanın ve hatta aynaların bulunduğu yerin anahtarını verdiler. Bu arada dokuz yıl geçti. Bir süre sonra papaz, Kıbrıs kralına haber göndererek, gemileriyle gelmesini, aynayı (gerektiği zamanda) kıracağını bildirdi. Fakat yaptığı plana uygun şekilde, ayna kırıldığında gemiler orada olmalıydı ki kendisi kaçabilsin. Böylece bir sabah birçok gemi geldi. Papaz aynayı kırdı, aynanın parçalanması için üç kere kuvvetle vurması gerekti. Darbelerin çıkardığı sesten şehrin ahalisi korktular. Hepsi kalkıp kuleye koştular ve kapıyı, papazın üstüne kaçmasını önlemek üzere, kilitlediler. O, kulenin penceresinden denize atladiyse de yere düşüp öldü. Hemen sonra, Kıbrıs Kralı büyük bir deniz kuvvetiyle gelip şehri fethetti ve üç gün süreyle elinde tuttu. Bundan sonra Sultan onun üzerine yürüdü. Kral ise daha fazla şehirde kalmak istemedi, şehri yaktı, ahalisini tutsak edip, kadın ve çocukları bütün mal ve eşyalariyle kendi krallığına götürdü.

Dev Gibi Bir Şövalye

Vaktiyle, Mısır’da, Müslüman dilinde "Allenklaissar, Allankassar" denilen bir şövalye yaşıyordu. Orada Hıristiyanların Kairo (Kahire) diye isimlendirdikleri Missir (Mısır) şehri de bulunmaktadır. Bu şehir, Sultanlığın başkentidir. Şehirde onikibin fırın vardır. Adı geçen şövalye o kadar kuvvetliydi ki günün birinde bütün fırınlara yetecek kadar odunu şehre bir yüklenişte getirmişti. Ücret olarak her fırıncı ona bir somun ekmek verdi yani tümü onikibin ekmek ediyordu ki şövalye bunların hepsini bir günde yedi.

Bu devin baldır kemiği, Arabistan’da dağlık bir yerde iki tepe arasında durmaktadır. Orada içinden bir akarsuyun aktığı, kayalar arasında çok derin bir vaadi vardır. Fakat su o kadar derindedir ki görülmez, sadece çağıltısı duyulur. Bu vadi üzerine devin baldır kemiği konulmuştur ve köprü görevi yapar. Oraya

gelen atlı, yaya herkes bu baldır kemiğinden geçmek zorundadır. Tacirlerin de seyahat ettiği tek bir yol vardır çünkü dağlık mıntıka o kadar diktir ki bu yoldan başka yol yoktur. Baldır kemiğinin uzunluğunu Müslümanlar bir "Farseng" yani bir ok atımı veya biraz fazla, tahmin etmektedir. Tacirlerden gümrük alınır. Tahsil edilen bu para ile, zeytinyağı alınıp kemiğin çürümemesi için üzerine sürülür. Çok eski olmayan bir zaman önce, Sultanlardan biri, baldır kemiği yakınında bir köprü inşa ettirmiştir, köprünün üstündeki yazılara bakılırsa hemen hemen ikiyüz seneliktir. Bunu yaptırmasının nedeni, kalabalık bir maiyetiyle buradan geçecek bir Beyin, kemik köprüden geçmek zorunda kalmak istememesidir. Fakat geçmek isteseydi, bunu yapabilir, o zaman da bu memlekette inanılmaz bir mucizenin bulunduğunu ve bunun gerçek olduğunu söyleyebilirdi. Eğer bu gerçek olmasaydı ve ben bizzat görmeseydim, bundan hiç bahsetmezdim.

Putperestlerin Çeşitli Dinleri

İlginçtir ki putperestler beş çeşitli dindendirler. Evvela bazıları vardır ki Hıristiyanlığın büyük düşmanı, onu hakir gören Ali denilen bir şövalyeye inanırlar. Sonra, Molwa (Molla) (denilen) bir Müslüman rahibe inananlar gelir. Üçüncü olarak bazıları henüz vaftiz edilmemiş oldukları zamanlardaki "Üç Kral"a inanırlar. Sonra Ateşe inananlar, tapanlar vardır. Bunlar, Adem'in oğlu Abel (Habil) Herşeye Kaadir Olana (Kâinatın Sahibine) kurban getirdiği zaman, bu kurban alevdi, ateşti, bu sebeple bunlar ateşe inanırlar. Nihayet putperestlerin en büyük bölümü, Mohammed denilen birine inanırlar.

Muhammed ve Dininin Meydana Çıkışı

Burada şimdi Muhammed'den, nasıl meşhur olduğundan ve dininin nasıl meydana geldiğinden bahsedeceğim. O Arabistan'da doğdu. Ana, babası fakir insanlardı. Onüç yaşına gelince yabancı memleketlere gitti. Mısır'a gitmek isteyen tacirlere gelerek kendisini de beraber götürmelerini rica etti. Onu develere ve atlara bakması şartiyle yanlarına aldılar. Muhammed nereye gitse veya nerede dursa başının üstünde bir siyah bulut dolaşıyordu. Kervan Mısır'a geldiğinde çadırlarını bir köy yakınında kurdular. O zamanlarda Mısır'da Hıristiyanlar vardı. Oranın papazı gelip tacirleri yemeğe çağırdı. Onlar, daveti kabul ettiler yalnız Muhammed'in bu sırada develer ve atlara göz kulak olması lazımdı ve öyle yapıp onu bıraktılar.

Tacirler papazın evine gelince o hepsinin orada olup olmadığını sordu ve tacirler, binek hayvanlarına gözeten bir çocuk dışında hepsinin orada olduğu cevabını verdiler. Fakat bu papaz, iki ayrı cins aileden doğmuş birinin Hıristiyanlığa karşı bir din kuracağına, dair bir kehanet okumuştu. Bunun işareti bu kimse nerede ise, siyah bir bulutun onun üzerinde bulunmasıydı. Papaz evin önüne çıktı ve genç Muhammed'in üstünde siyah bir bulutun bulunduğunu gördü. Bunu görür görmez, tüccarlardan çocuğu getirmelerini rica etti, onlar da alıp geldiler. Papaz, ona isminin ne olduğunu sordu, o da "Muhammed" diye cevapladı. Bu ismi de papaz kehanette okumuştu. Ayrıca Muhammed'in kudretli bir hükümdar olacağını ve Hıristiyanlığa çok büyük güçlükler getireceğini de tesbit etmişti. Onun dini bin yıl bile sürmeden gerileyecekti. Papaz, gencin isminin Muhammed olduğunu ve siyah bir bulutun devamlı üstünde dolaştığını, bunun yeni dini kuracak olan kimse olduğunu anlayınca çocuğu, yemekte tacirlerin üst başına oturttu ve ona büyük saygı gösterdi. Yemekten sonra, papaz tüccarlara genci daha evvelden tanıyıp tanımadıklarını sordu, onlar "Hayır, fakat bize geldi ve Mısır'a kendisini de getirmemizi rica etti" dediler. Papaz bunun üzerine kehanetini anlattı ve bu gencin Hıristiyanlığa karşı bir din kuracağını, ve bu dinin Hıristiyanlığı zor durumda bırakacağını anlattı. Bunun alâmeti ise devamlı şekilde onun üzerinde dolaşan siyah buluttu. Onlara bulutu gösterip onun gemide bile üzerinde olduğunu söyledi.

Çocuğa dönüp: "Sen ilerde büyük bir Öğretici olacaksın ve putperestler arasında bir din kurup, Hıristiyanları kudretinle emrin altına alacaksın. Soyun da büyük bir kudret sahibi olacak. Senden ricam benim soyumu, Ermenileri sulh içinde bırakman onlara dokunmamandır." dedi. Genç, ona bunu vaadetti.[31]

Bunun üzerine o, tacirlerle birlikte Bağdat'a gitti. Büyük bir âlim, putperestlik kitaplarının, metinlerinin büyük bir bilgini oldu ve petperestlere, Tek Tanrıya, Göğün ve yerin yaratıcısı Tanrıya inanıp, putlara inanmamalarını vaazetti. Bu putların sadece insanların yarattığı şeyler olduğunu, kulakları olup, işitmediklerini, gözleri olup görmediklerini ağızları olup konuşmadıklarını, ayakları olup yürümediklerini ve kendilerine bunların hiçbir yardım yapamayacağını ne bedenlerine ne ruhlarına yararları olmayacağını, söylüyordu. Bu şekilde Bağdat kralını ve onunla birlikte kalabalık halkını kendi dinine kazandı. Kral onu benimsedi ve memleket üzerindeki hâkimiyetini ona devretti.

Kral öldüğünde Muhammed onun başkadını ile evlendi ve hemen hemen Papa kadar kudretli bir "Halife" oldu. Yanında, Müslümanlığa göre âlim, dört kişi vardı ki herbirine bir memuriyet verdi. Biri dinî bakımdan işlerin murakabesini, diğeri dünyevî işlerinkini aldı. Üçüncüye (ki ismi Abubach (Ebubekir) idi) terazi (ticaret) işleri ve zanaatın murakabesini verdi. Onun herkesin zanaatini dürüstçe icra etmesine dikkat etmesi gerekiyordu. Dördüncüyü mensuplarının gözeticisi yaptı o dönemde oralarda hâlâ Hıristiyanlar bulunduğu için, onları ihtida

ettirmek, İslâma döndürmek için Arabistan'a gönderdi. Dönmek istemeyenleri, kılıcı ile buna zorlayacaktı. Müslümanlığın kitabı Alkori (Kuran)da onun Arabistan'da bir gün içinde doksanbin kişiyi İslâm dini uğruna öldürdüğü yazılıdır.[32] Böylece bütün Arabistan'ı Müslüman yaptı. Muhammed onlara, yeri göğü yaratan Tanrıya karşı nasıl davranacakları hususunda bir kanun verdi, hükümler koydu.

Bu İslâm Kanunu şu şekilde başlar: Bir erkek çocuk doğup da onüç yaşına ulaşınca, sünnet edilmesi gerekir. Bir gün içinde, ibadet ile geçirilmesi gereken beş vakit tesbit edilmiştir. İlk ibadet gün doğarken, müteakip olanı öğle zamanı üçüncüsü ikindi vakti, dördüncüsü güneş batmadan ve beşincisi gün ve gecenin ayrıldığı zamanda yapılır. İlk dört ibadette, duada göğü ve yeri yaratan Allah'ı methederler överler, beşincisi ile Muhammed'in Allah nezdinde kendilerine şefaatte bulunmalarını dilerler. Bu vakitlerin hepsinde camilere gitmek zorundadırlar. Camie girmeden önce herkes, ağızlarını ellerini ve ayaklarını göz ve kulaklarını yıkar. Eğer bir kimse karisiyle beraber olmuşsa, o ancak bütün vücudunu temizledikten sonra tapınağa girebilir. Bunu Müslümanlar, biz Hıristiyanların günah çıkarması gibi yaparlar. Müslümanlara göre, o yıkandığı zaman, bir Hıristiyanın tam bir pişmanlıkla, papaz önünde günah çıkarttığındaki gibi tertemiz olur. Tapınağa girmeden önce, ayakkabılarını çıkarır ve çıplak ayakla içeri girerler. Yanlarına, küçük bir çakı dahil hiçbir silah alamazlar. Erkekler içerde iken, kadınlar da içeri giremezler. Tapınakta toplanınca yan yana dururlar ellerini bağlarlar, eğilirler ve yeri öperler. Papazları, önde bir sandalye, iskemle üstünde oturur ve duaları yüksek sesle okur, herkes onu tekrarlar. Camide kimse yanındaki ile konuşamaz, ibadet bitene kadar ona bakamaz. Camide kimse diğerinden öne çıkamaz, bütün ayaklar aynı hizada, yan yanadır. Caminin içinde dolaşamaz ve etrafa bakamazlar. Bir yerde sessizce dururlar, ellerini büküp, katlayıp ibadet bitene kadar öyle kalırlar. İbadetlerini bitirince birbirlerini selamlarlar ve ancak o zaman Allah'ın evini terkedebilirler. Camide hiçbir kapı açık bırakılmaz. içinde resim ve tablolar yoktur. Sadece hat'lar ve çiçek veya geometrik motifli süsler bulunur. İçeri hiçbir Hıristiyan giremez. Bundan başka kimse camide tüküremez, öksüremez veya buna benzer şeyler yapamaz. Buna rağmen böyle birşey vaki olursa, gidip yıkanması (abdest alması) gerekir, bir de diğerlerinin ağır azarlarına muhatap olur. Bir kimse, aksırır, öksürür, veya tükürmek zorunda kalırsa dışarı çıkmak ve sonra yıkanmak zorundadır.

İlginçtir ki Müslümanlar, bizim Pazar günümüz gibi, Cuma gününü kutlarlar, tatil yaparlar. Bir kimse Cuma günü camie gitmezse, onu alır ve bir el

merdivenine bağlarlar, sonra şehrin bütün sokaklarından geçirerek cami'in önüne getirirler bir yere bağlayıp ibadet bitene kadar bekletirler. Sonra çıplak vücuduna zengin olsun fakir olsun yirmibeş değnek vurulur. Herkes, hayvanlarından cuma günü aldığı mahsulü hastahaneye getirir. Onların papazlarının söylediklerine göre, Cuma ibadetini ifa ettikten sonra rahatça işlerine gidebilirler zira çalışma kutsaldır ve insanlar boş geçen vakitlerinde çalıştıkları zamanlara göre daha çok günah işlerler. Bu nedenle, halka ibadetlerini yaptıktan sonra, Cuma günü de çalışmaya müsaade edilir.

Müslümanlar ellerini Tanrıya kaldırıp, koro halinde Hıristiyanlardan intikam için niyazda bulunurlar, bu esnada şunu söylerler: "Herşeye kaadir Allahım, Hıristiyanlara hiçbir zaman sulh ve rahat vermemeni niyaz ediyoruz." Bununla şunu söylemek isterler ki, Hıristiyanlar birleşir ve aralarında sulh olursa, Müslümanlar onlara mağlup olacaklardır.

Üç nevi mabet vardır: Birine herkes gidebilir, Pfarrkirche (Cemaat Kilisesi ?) gibidir. Diğerine papazlar (Hocalar) gider ve etrafında vakıfları olan Manastırlar gibidir. Üçüncülerde Krallar ve memleketin büyükleri gömülüdür. Orada Allah rızası için fakir kimseler Yahudi olsun, Hıristiyan olsun, Müslüman olsun konaklarlar. Bu mabedler bir nevi Spital (Fakirler Evi) gibidir. Birinci nevi mabede "Mesgit" (Mescit), ikinciye "Medrassa" (Medrese) ve üçüncüye ise "Amarat" (İmaret) denilir. Mabetlere ve çevresine ölü gömülmez. Ölüler, açıklığa ve yol kenarlarına gömülür. Bunu böyle yapmalarının sebebi gelen geçenin onlar için Allah'a dua etmelerini temindir. Bir kimsenin ölmesi yaklaşınca, yakınları etrafına toplanır ve ona merhamet etmesi için, Allah'ı anması ona yalvarması gerektiğini kendisine söylerler. Ölünce dışarda yıkarlar ve papazları onu ilâhiler söyleyerek mezara götürüp gömerler.

Müslümanlar yılda bir ay oruç tutarlar ve bu her yıl başka ayda olur. Orucu bütün gün tutarlar, yıldızlar gökte görününceye kadar yemezler, içmezler. Sonra papaz (müezzin) bir kuleye çıkarak halkı ibadete davet eder. İbadethanelere gider ve ibadetlerini yaparlar. Ancak ondan sonra eve gidip gün ağarana kadar et ve başka neleri varsa yerler. Oruç süresince karılarına yaklaşmazlar. Gebe kadınlar, loğusalar ve hastalar, gündüzün de yiyebilirler. Ramazan ayında ne ev için kira ne de nem'a getiren diğer şeyler için para talep etmezler.[33]

Müslümanların Paskalyası (Ramazan Bayramı)

Müslümanların Paskalyası hakkında şunlar söylenebilir: Dört haftalık oruç süresi geçince Müslümanlar üç gün Bayram yaparlar.

İlk günü sabah, mabedlerine giderler ve bilinen, her zamanki ibadetlerini yaparlar. Sonra basit halk gidip zırhlarını giyerler ve en büyük din adamının evi önünde Beyler ve uşaklar toplanır. Üstü kapalı bir tahtırevan alıp altın sırmalı ve kadife kumaşlarla süslerler. İleri gelenler Hocayı alıp camiin önüne getirirler. Tahtı revan'ın önünde, Sancak taşınır ve yine önden çeşitli çalgıcılar gider.

Tanrının evine gelince tahtırevanı indirirler ve en büyük hoca, içine girip va'z verir. Bilâhare eline bir kılıç verirler, kılıcı kınından çıkarır ve kalabalığa hitaben: "Allah'tan, Müslümanların düşmanı olanlara karşı (savaşıp) kılıçla onları mağlup edebilmemiz için, niyazda bulunun" der. Bunun üzerine herkes ellerini göğe kaldırıp, Allah'tan bunu dilerler.

Son olarak en kudretli Beyler camie girer ve dualarını yaparlar.

Bu esnada sıradan halk, tahtırevan ve Beyleri için nöbet tutarlar. Beyler de ibadetlerini bitirince Hocanın içinde olduğu tahtırevan elleri üstünde, çalgıcılar ve Sancaktarla birlikte Hocanın evine getirilir. Sonra da herkes evine gider ve üç gün bayram yapar.

Müslümanların Diğer Bir Bayramı

Bu Bayramdan bir ay sonra Müslümanların, Abra-ham (Hz. İbrahim) şerefine kutladıkları diğer bir bayram vardır. Bu bayramda kuzular ve sığırlar keserler ve etini Allah rızası için ve İbrahim'in şerefine fakirlere dağıtırlar, çünkü o Allah'a itaat ederek oğlunu kurban etmek istemişti. Bu bayramda Müslümanlar Muhammed'in kabrini ve İbrahim'in inşa ettiği tapınağı ziyaret ederler, içinde Muhammed'in gömülü olduğu bu mabed, Medine şehrinin kenarındadır. Bu bayramda Sultan, İbrahim Tapınağını kadife bir örtü ile örter ve bir din adamı oraya gelen her hacıya bu örtüden küçük bir parça kesip verir, Hacılar da bu parçayı, orayı ziyaretlerinin bir işareti olarak yanlarında götürebilirler.

Müslümanların Kanunu

Şimdi, Muhammed’in Müslümanlara Kanun olarak koyduğu emirlerden söz edeceğim. Evvela o, Müslümanlara sakallarını kesmeyi yasakladı, çünkü bu, ilk insan olarak Adem’i kendi ilâhî şekline göre yaratmış olan Tanrının iradesine aykırı olurdu. Bu sebeple, Müslümanlar, Tanrının kendisini yarattığından başka türlü görünenler, genç olsun yaşlı olsun Tanrının iradesini değiştirmiş ve ona aykırı davranmış olmaktadır, derler. Ayrıca sakalını kesen bir kimsenin kibirli ve mağrur olduğu ve dünyada hoşa gitmek için süslendiği kanaatindedirler. Böylelikle o, ilahî yaratımı hor görmüş olur. Bunu özellikle Hıristiyanlar, karılarının hoşuna gitsin diye yaparlar. Bu onlara göre, Tanrının verdiği şekli (sırf) dünyaperestlik yüzünden değiştirmek olup son derece nahoş bir davranıştır. Bundan başka Muhammed Müslümanların hiçbirinin, diğerleri yanında başını açmamasını, ne kral veya imparator, ne de soylu olmayanın önünde başındakini çıkarmamasını emretmiştir. Onlar da bu emre uyarlar. Fakat kudretli bir kimse önlerinden geçerken eğilirler ve diz çökerler. İnsan başındakini ancak ölen baba, ana veya bir arkadaş ise cenaze önünde çıkarmalıdır derler ve böyle de davranırlar. Eğer bir kimseden davacı iseler, şapkalarını çıkarıp onun önüne yere fırlatırlar ve sonra da dava ederler.

Muhammed, herkesin, besleyebileceği kadar karı almasına izin vermiştir. Yine kuraldır ki, bir kimse karısı hamile ise ona doğurmasından ondört gün geçinceye kadar yanaşamaz. Bu sürede başka kadınla yatabilir. Müslümanların dediğine göre, Kıyamet Günümden sonra da onların birçok karıları olacak fakat onlar her yatıştan sonra yine de bakire kalacaklarmış. Bundan başka, Tanrının bu türlü evliliği sadece "Müslüman" olarak ölenler için yarattığına inanırlar.

Muhammed bunun dışında, ancak boynu kesilmek suretiyle kanı akıtılan hayvan ve kuşların yenmesini emretmiştir. Bu kurala da uyarlar ve Muhammed yasakladığı için domuz eti de yemezler.

Muhammed Şarabı Müslümanlara Neden Yasakladı

Muhammed'in şarabı kendilerine neden yasakladığını Müslümanlar şöyle anlatıyorlar: Günlerden birgün, Muhammed yardımcılariyle birlikte içinde birçok insanın eğlendiği bir evin önüne geldi. Muhammed, insanların bu kadar neşeli olmalarının nedenini sorduğunda, yardımcılardan biri bunun şaraptan ileri geldiği cevabını verdi. Bunun üzerine Muhammed: "Demek ki şarap insanları neş'elendiren bir içki" dedi. Akşam tekrar evin önüne geldiğinde büyük bir bağrışma duydu. Erkekler ve kadınlar birbirlerine girmişlerdi ve ikisi de bu arada ölmüştü. O yeniden bunun nedenini sorduğunda, hizmetkârlarından biri: "Evvelce o kadar neş'eli olan kimseler şimdi kendilerini kaybetmişler, çok şarap içmişler ve artık ne yaptıklarını bilmiyorlar" dedi. Bunun üzerine Muhammed, şarap içmeyi herkese bunlar ister din adamı, ister dünyevi mesleklere sahip kimseler, isterse imparator, kral, dük, hür, şövalye, uşak veya yardakçı olsunlar, bundan böyle ağır ceza koyarak yasakladı. Onun dinine inananlar artık, hasta olsunlar, sağlam olsunlar şarap içemeyeceklerdi. İşte bu, Müslümanların bana anlattıklarına göre, Muhammed'in onlara şarabı yasaklamasının nedenidir. Muhammed onlara, Ermeniler hariç, (?) Hıristiyanlara ve Müslümanlığa düşman olanlara karşı gece gündüz savaşmalarını emretti. Bunlardan yalnız Ermeniler aralarında serbest olmalıydı. Eğer Müslümanlar Ermeniler üzerinde hakimiyet kurmuşlarsa bunların ayda iki Pfennigden (metelik) fazla haraç ödememeleri gerekiyordu.[34]

Muhammed, (çocukluğunda) Ermeni Papaza, evvelce anlattığımız gibi böyle bir vaadde bulunmuştu. Muhammed bundan başka, Müslümanlara, mağlup ettikleri Hıristiyanları öldürmemelerini, bilakis onları, kendi dinlerini kuvvetlendirip yaymak için, ihtida ettirip Müslümanlığa kazanmaya çalışmalarını söylemişti.

Bir Müslüman Mezhebi Hakkında

Muhammed henüz hayatta iken kırk yardımcısı vardı. Bunlar özel bir teşkilât kurdular ve Hıristiyanlara karşı bir anlaşma yaptılar. Kuralları şu idi: teşkilata girmek isteyen herkes, rastladığı hiçbir Hıristiyanı sağ bırakmamaya, tutsak almamaya ve bunu herhangi bir yarar için veya para için yapmamaya, yemin etmek zorundaydı.

Müslümanların, hıristiyanlara karşı açtığı bir savaşta bulunmayan herkesin, bir hıristiyan satın alıp onu öldürmesi gerekiyordu. Bu teşkilatın üyelerine "They" (Gazi?) denilirdi.[35] Türkiye'de bunlardan çok vardır. Kanunları, kuralları gereğince daima Hıristiyanlara karşı sefere çıkarlar.

Bir Hıristiyan Nasıl Müslüman Olur

Bir Hıristiyanın nasıl Müslüman olabileceği ilginçtir. Bir Hıristiyan Müslümanlığı kabul etmek isterse yapacağı ilk iş, bir parmağını kaldırıp şu sözleri söylemesi gerekir: "La il lach illallach, Muhammed onun gerçek elçisidir". Bunu söyleyince onu en büyük papazın (Müfti) önüne götürürler. Orada, bu kimse aynı şeyleri bir kere daha söyler ve Hıristiyanlığını reddeder. Bundan sonra ona yeni bir kıyafet giydirirler ve papaz başına yeni bir bez (sarık) sarar. Bunu, Müslüman olduğu anlaşılsın diye, yaparlar, zira Hıristiyanlar başlarına mavi, Yahudiler ise sarı bez bağlarlar.

Sonra papaz bütün oradakilere hazırlanmalarını, ve atı olanların, atlı olarak yürüyüşe katılmalarını emreder. Bu emir o bölgedeki bütün hocalar için de geçerlidir. Hepsi toplanınca, Müslümanlığa geçen kimseyi bir ata bindirirler, basit halk önden yürür, din adamları arkadan giderler. Bu arada borular, davullar ve zurnalar çalarlar. İki hoca yüksek sesle "Thary wirdur, messe chulochur, maria(lara) (kara) baschidur machmet kassuldur" diye bağırırlar ki anlamı şudur: "Tanrı birdir, Mesih (İsa) kuludur, Meryem kızıdır, Muhammed en büyük Peygamberdir".[36] Mühtedi şehrin bütün sokaklarında dolaştırıldıktan sonra, onu camie götürürler ve orada sünnet ederler. Fakirse büyük ölçüde mal, eşya toplayıp kendisine verirler. En yüksek Beyler, onu özellikle onurlandırırlar ve zengin ederler. Bunu yapmalarının nedeni hıristiyanların, Müslümanlığa daha kolay dönmelerini sağlamaktır. İslâmiyeti kabul eden bir kadınsa, keza en yüksek papaza (Müftiye) götürülür, orada yukarıda belirtilen sözleri söylemek zorundadır. Sonra müfti, kadının kemerini alır, parça parça keser, bundan bir haç yapar. Bu haç'ı kadının üç defa çiğnemesi ve Hıristiyan inancından vazgeçtiğini ve adı geçen sözleri söylemesi gerekir.

Müslümanların, ticarette güzel bir gelenekleri vardır. Bir kimse kimden olursa olun birşey satınalmaya kalkışınca, satıcıya şunu söyler: "Sen, geçinebilmen için, (ancak) Tanrının öngördüğü kadar kazanmalısın. (Fazlasını değil)." Bunun üzerine tacir, kırk parada bir para veya kırk altında bir altından fazlasını alamaz. Buna onlar, "Allah'ın hoşuna giden satınalma ve kazanç" derler. Bunu onlara Muhammed emretmiştir, şu anlamda ki herkes birbirinden geçinir, fakir

zenginden. Her vaazden önce, hocaları onlara, birbirlerine karşı yardım etmelerini ve hükümdara karşı itaatkâr olmalarını, söyler. Zenginler, fakirlere karşı alçak gönüllü olmalıdır. Böyle alçak gönüllü olurlarsa, her şeye kaadir olan Tanrı onlara, düşmanlarına karşı kuvvet ve kudret verir. Müslümanlar, hocalarının ilâhi işler hususunda söylediklerine inanırlar ve bu sözlere riayet ederler.

İşte Muhammed'in Müslümanlara verdiği dinin kuralları, öğrenebildiğim kadar bunlardır.

Müslümanların İsa ve Meryem Hakkındaki İnançları

Müslümanlar, İsa'nın bir bakireden doğduğuna ve doğumdan sonra da Meryem'in bâkire olarak kaldığına inanırlar. Onlar aynı zamanda İsa'nın doğumundan sonra annesiyle konuştuğuna ve onu teselli ettiğine ve İsa'nın bütün peygamberlerin en üstünü olduğuna ve asla günah işlemediğine, başka hiç kimsenin onunla eşit olmadığına da inanırlar. Yalnız İsa'nın çarmıha gerildiğine inanmazlar. Hatta onlara göre, Hıristiyanların bu inançları, İsa Tanrının en yakını olduğu ve asla günah işlemediği halde, çarmıha gerildiğine inanmaları, kötü ve yanlış bir inançtır. Eğer İsa tamemen suçsuz, günahsız, çarmıha gerilmiş olsaydı, o zaman Tanrının âdil bir hâkim olmaması gerekirdi.

Onlara Baba, Oğul, Kutsal Ruh'dan oluşan Tanrıdan bahsedilince, bunların üç şahıs olup Tanrı olmadığını çünkü Kuran'da "üçlülük"ten hiç bahsedilmediğini söylerler. İsa'nın, "Tanrının kelâmı, sözü" olduğu söylenince de, "Tabiî biz Tanrının konuştuğunu biliyoruz, aksi halde o Tanrı olmazdı" diye cevap verirler. Kendilerine, Meleğin bildirdiği bir söz üzerine Meryem'den doğmasının Tanrının Oğlunun hikmetinin olduğu veya biz Hıristiyanların hepimizin Mahkeme önüne çıkacağımızdan bahsedilen söz hatırlatıldığında bunun gerçek olduğu, karşılığını verirler. Kimse Tanrının sözlerine karşı çıkamaz. Onlar da aynı zamanda kimsenin Tanrının sözlerinin büyüklüğünü kavrayamacağını söylerler. Onların Kitapları Kur'an da bundan yani Melek'in (Cebrail?) Meryem'e söylediği, İsa'nın Tanrının Kelâmından doğduğu hususundan, sözeder ve bunu açıklar. Müslümanlar bundan başka, İbrahim'in Tanrının dostu ve Musa'nın onun peygamberi olduğunu ve İsa'nın Tanrının kelâmı olduğunu söylerler. Fakat onlarca Muhammed, Allah'ın gerçek elçisidir. Onların kanaatına göre de İsa, Tanrıya en yakın, en şerefli dört kişi arasındadır. O, mahşer gününde bütün insanları yönetecektir.

Müslümanların Hıristiyanlar Hakkında Söyledikleri

Müslümanlar, Hıristiyanlardan fethettikleri memleketleri, kendi kudretleri yüzünden veya hakîm, derin düşünüşlü, yahut da kutsal veya mübarek olmaları sayesinde değil, Hıristiyanların Müslümanlara karşı bu derece adaletsizlik, tiksindiricilik ve kendini beğenmişlik göstermeleri yüzünden kazandıklarını iddia ederler. Bu yüzden her şeye kaadir Tanrı, Hıristiyanların bu memleketleri ne dinî ne de dünyevî hakimiyetini, doğru dürüst yürütemediğinden, ellerinden almaya karar vermiştir. Hıristiyanlar hakları diye, sadece mülkiyet ve yararlarını düşünüyorlar ve zenginler büyük bir kendini beğenmişlikle fakirleri eziyorlardı. Fakirlere ne bir takım yardımlarla ne de kanunlarla, kurallarla yardımcı olmuyorlar, Mesih'in, onlar için koyduğu, emirlere, sözlere uymuyorlardı.

Müslümanlar, aynı zamanda, bulundukları kehanetlerde Hıristiyanların kendilerini fethettikleri topraklardan sürüp çıkaracakları ve onları yeniden ele geçirecekleri hususunda bazı ipuçları bulduklarını da söylemektedirler. Fakat, Hıristiyanlar bu derece günahkârlık ve iğrençlik içinde yaşadıkça ve dinî ve dünyevî Efendileri böyle düzensiz bir hayat sürdükleri sürece, oldukları yerlerden sökülüp atılmalarından, korkmamaktadırlar. "Çünkü biz Allah'tan korkuyoruz" diyorlar, "Ve dinimize uygun bir şekilde ve namusluca, dürüstçe yaşıyoruz, Allah'a şükrediyor onun en sevgili elçisine minnet duyuyoruz. O bize, getirdiği esaslarla gerek bir inanç, din verdi. Onun emirlerine uyarız, ona itaatkârız ve onun Kuran'da yazılı emirlerine kendi rızamızla severek uymaktayız."

İddialara Göre Hıristiyanlar Hangi Konularda Emirleri Tutmuyorlar

Müslümanlar, Hıristiyanları, ne Mesih'in emirleri-ne ne de inançlarına riayet etmemekle ve onların Inzil (İncil)'de (ki "Evangelium" da denir) bulunan emirlere ve bu kitapta zikredilen kurallara uymadıklarından dolayı suçlarlar.

Hıristiyanlar özel bazı haklarını ki bunlar din ve dünya işlerine ilişkin olup, İncil'in emir ve kurallarına aykırı oldukları halde, muhafaza etmektedirler.

Bu kitabın (İncil'in) hepsi kutsal ve âdildir fakat Hıristiyanların kendiliklerinden çıkardığı emir ve kurallar, yanlış ve gayrı âdil, haksızdır.

Bu kurallar, sırf mülkiyet ve itibar (sağlamak) için konulmuştur ve hepsi de Tanrının en sevgili peygamberinin iradesine aykırıdır.

Bütün bunlar, Hıristiyanların adaletsizliğinden dolayı başlarına gelen felaketlerin, şikâyet ve sıkıntıların, nedeni olup, Tanrı tarafından onlara mukadder kılınmıştır.

Muhammed Ne Zaman Yaşadı

Muhammed doğduğunda, İsa'nın doğumundan 609 yıl geçmişti. Müslümanların inandığına göre onun doğduğu gün, binbir adet kilise kendiliğinden yıkılmıştı. Bu olay onun ilerde Hıristiyanlığı çok tehlikeli bir duruma koyacağının bir işareti idi.

Şimdi, Rum-ortodoks inancında kullanılan diller'den bahsetmek istiyorum. Birincisi, Rum dilidir ki bununla kitaplar da yazılmıştır, Türklerde bu dile "Urrum" denilir. Sonra Reussen dili vardır ki "orrust" (Rus) derler. Üçüncüsü Bulgarca olup ona da "bulgar" tesmiye ederler. Wendische (Batı Slav) dillerinden olan dördüncü dil ise "arnaut"dur. Beşincisi Eflak'ın dilidir ki "İfflach-Eflak" denilir. Altıncısı "lassen" (Ossetler) olup Müslümanlar "Afs" derler. Yedincisi Kuthia dilidir ki buna Thatt (Tat) derler. Sygun'a ise "ischerkas" (Çerkeş) diyorlar. Dokuzuncu dil, Abukasen'ların dili olup bu Müslümanlarda "appias" / Abaza ismini taşır. Onuncusu Gorchillas olup "kurtzi" (Gürcü) denilir. Onbirincisi Megrellen olup Türkler de aynı şekilde söylüyorlar.

Suriye inancı ile Rum-ortodoks inançları arasında sadece tek bir fark vardır. Bu yüzden Rumlar bunun ikisinin aynı olduğunu söylerler. Fakat Suriyeliler Jakobis'dirler yani Aziz Jakob'un inancına bağlıdırlar, buna göre her rahip, Tanrının vücudunu temsil eden (ve kilisede rahiplerce ağza koyulan) kaşeyi bizzat kendi eliyle hazırlamak zorundadır. Bunu yapan "Hamur"u hazırlarken, sakalının tellerinden birini alır ve bunu kaşenin (Oblate) içine koyarsa onu Tanrının Vücudu, eti haline dönüştürmüş olur. Bu Rum (Ortodoks) inancına göre önemli bir farktır. Suriyeli rahiplerin kilisede seslendirdikleri veya okudukları şeyler Syrisch (Suriye) dilinde olup Rumca söylenmez.

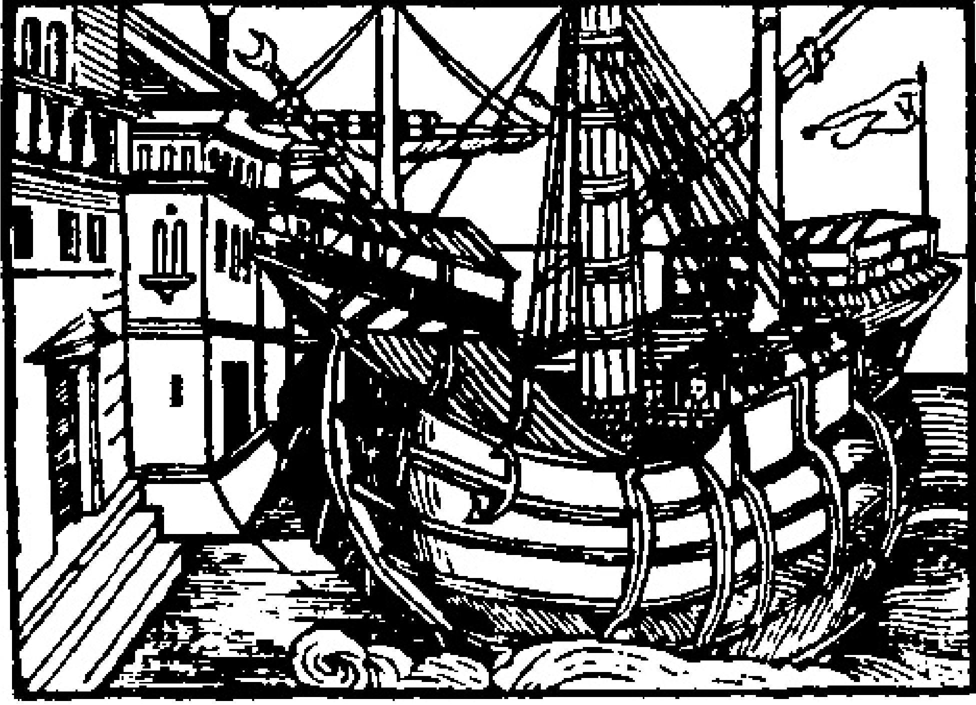
İstanbul

Konstantinopel (İstanbul) çok güzel, büyük ve gösterişli bir şekilde inşa edilmiş bir şehirdir. Surlarının uzunluğu kesin olarak söylenebilir ki on İtalyan mili uzunluğunda olup binbeşyüz kapısı vardır. Şehrin kesiti üçgen şeklindedir, bunun iki kenarı deniz tarafından çevrilmiştir. Rumlar, şehre "İstimboli", Türkler ise "Stampol" derler.

Karşıda "Pera" (Beyoğlu) şehri vardır ki Rumlar ve Müslümanlar buna "Kalathan" (Galata) ismini verirler. İki şehir arasında üç mil uzunluğunda ve yaklaşık olarak yarım mil genişliğindeki bir deniz kolu, körfez içeri uzanmaktadır. Kara yolu uzun olduğu için, bir şehirden diğerine bu körfez üzerinden geçilir. Beyoğlu veya Galata Cenevizlilere aittir. Büyük İskender, iki denizin birbirine akmasını sağlamak için, kayalar ve dağlar arasında onbeş mil uzunluğunda bir kanal açtırmıştır.

Bu kanal, Büyük Deniz veya Karadeniz denilen ve Tuna ile birçok başka nehirlerin döküldüğü denize açılır. Buradan Kaffa'ya (Kefe), Alathena (?) ve Trabessand (Trabzon) ve Samson (Samsun) gibi bu denizin kenarında bulunan şehirlere gidilir. İstanbul yakınındaki deniz koluna Rumlar "Hellespont", Türkler ise "Poges" "Boghes" (Boğaz) derler. İstanbul'un karşısında deniz kenarında bir iskele vardır ki Türklere ait olup ismi "Scutari"dir (Üsküdar). Türkler oradan karşıya geçerler. İstanbul'dan çok uzak olmayan güzel bir ovada "Troja" (Truva) vardır. Hâlâ, eskiden şehrin nerede olduğu gayet iyi görülmektedir.

İstanbul'daki İmparatorun, şehirde iki Sarayı vardır. Bunlardan biri çok güzel olup içi altın yaldız ve mermerlerle, zengin şekilde süslenmiştir. Sarayın önünde turnuvalar ve yapılacak diğer eğlenceler için büyük bir meydan vardır. Orada uzun, yüksek bir mermer sütun üstünde İmparator Justinianus'un at üstünde bir heykeli bulunmaktadır. Bir şehirliye, bu heykelin neden yapıldığını sorduğumda, çanların yapıldığı bronzdan olup, at ve süvarinin yekpare dökülmüş olduğunu söyledi.

Burada bazıları ise, onun deriden yapılmış olduğu buna rağmen ve herhalde bin senedir orada durduğu kanaatindedirler. Deriden yapılmış olsaydı bu kadar dayanmaz, çoktan çürümüş olurdu. Süvari bir zamanlar elinde, kendisinin Hıristiyanlar ve putperestlerin kudretli bir İmparatoru olduğunu simgeleyen altın bir elma taşıyormuş. Bugün İmparator bu kudreti haiz olmadığından elma da ortadan kaybolmuş.

Rumlar

İstanbul’a pek uzak olmayan bir yerde Lemprie Adası (?) vardır. Orada İstanbul’un Bulutlarına uzanacak kadar yüksek bir tepe bulunur. Tepenin üstünde bir kilise vardır ki Hindistan’da bile daha güzeli bulunamaz. Kilisenin adı "Sankta Sophia"dır (Ayasofya), ve tamamen kurşunla örtülüdür. Kilisenin içinde insan kendini aynada gibi görür, mermer ve duvarların cilası o kadar berrak ve iyi işlenmiştir.

Bu kilisede Rum Patriği kendisine bağlı rahiplerle birlikte oturur, Patriğe bağlı bütün insanlar, biz günahlarımız nedeniyle nasıl Roma’ya gidiyorsak, onlar da buraya hac için gelirler. Konstantin bu kiliseyi yaptırdığında, onu güzelleştirmek için kubbenin ortasına beş altın yuvarlak levha koydurmuştu. Her dilim bir değirmen taşı büyüklüğü ve kalınlığında idi. Fakat İmparator, Türk Kralı Bayezid’e karşı giriştiği savaşta, Türkler yedi yıl İstanbul önlerinde kalınca levhalardan ikisini indirtti.

Bu sıralarda ben Türk Kralı emrinde bulunuyordum. Kilisede bizzat üç levhayı gördüm. Ayasofya Kilisesi’nin üçyüz kapısı vardır ve hepsi de pirinçten (sarı bakırdan) yapılmıştır. İstanbul’da üç ay süreyle Patrik’in evinde bulundum. Fakat, Müslümanlar bizi tanıyıp, İmparatordan geri isterler korkusiyle, bana ve arkadaşlarıma şehirde dolaşmaya müsaade edilmiyordu. Şehri gezip görmeyi çok isterdim, fakat İmparator yasakladığından bunu yapmamak gerekiyordu. Buna rağmen Patriğin hizmetindekilerle birkaç kere dışarı çıktık.[37]

Rumların İnançları

Rumların, Hıristiyanlığın "teslis" (üçlükte birlik) esasına ve Roma'daki Kutsal Taht ve Papaya da inanmadıkları göze çarpmaktadır. Onlar kendi Patriklerinin Roma'daki Papa kadar kudretli olduğunu söylüyorlar.

Rumlar "Sakrament"i (takdis merasimini) şarap ve sıcak su ile karıştırdıkları takdis edilmiş ekmekle, değişik şekilde yapıyorlar. Rahip Tanrının vücudunu (temsil eden şaraplı ekmeği) hazırlarken herkes başını eğer, bakmaz çünkü onların kanaatince hiçbir insan Tanrı'yı görmeye lâyık değildir. Rahip, dini merasimi bitirince, dönüştürdüğü ekmeği alır küçük parçalara bölüp bir çanağa koyar. Erkekler ve kadınlar çömelirler, eğilirler, rahip veya öğrencisi dolaşır ve onlara ekmeği götürür. Herkes bir parça ekmek alıp, yer. Ekmeğe onlar "prossura" (Prosphora) derler ve bu ekmek ne bir erkek, ne de bir kadın tarafından değil bir bâkire veya Manastırda yaşayan bir kadın tarafından pişirilir. Rumlar çocuklara da "Sakrament" verirler buna mukabil hiçbir kimseye Kutsal Yağ vermezler. Bunun âdet olmadığını, ve insanların herbirinin ancak mahşer gününde hak ettiği şekilde cehenneme veya cennete gideceğini, söylerler.

Bizdeki gibi çok dini merasim yapmazlar. Onlara göre, bir günde Merasim Masası (Altar) üzerinde birden fazla dini merasim yapılmamalıdır. Mihraplarında dini merasim hiçbir zaman Lâtince yapılmaz, çünkü dualar yalnızca Rumca okunabilir. Onların kanaatince, Rumca, inançlarına dahil bir unsurdur.

Rumlar, yalnız kendi inançlarının gerçek Hıristiyanlık olduğunu, diğer bütün inançların yanlış olduğunu iddia ederler. Yalnız pazar günleri (kilisede) merasim yaparlar, iş günlerinde değil. Çünkü rahipleri zanaat sahibi olup çalışmak zorundadırlar. Bu rahiplerin hepsi evlidir fakat ancak bir defa evlenebilirler. Bir rahibin karısı ölürse artık bir daha ne eş olarak ne de başka şekilde kadın alamaz. Faraza bir rahip bir kadınla ilişki kurar ve piskopos bunu öğrenirse onun rahiplik yetkisini alır ve bir daha o kimse dinî merasim yönetemez. Piskopos, bir kimseyi kutsayarak ona rahiplik verirken, beline bir kuşak bağlar, rahip kurallara aykırı hareket ederse piskopos kuşağı geri alır. Bunun anlamı onun artık dini merasim yönetememesi ve memuriyetini kaybetmesidir. En iyi ve en zengin kadınlar, rahiplerle evlenirler. Bir Mecliste rahibin eşi, masanın en başına oturur, kadınlar birlikte bir yere giderlerken yine o, önden yürür.

Rumların kiliseleri müstakil değildir. Bir kilise yaptıran kimse ölünce, varisleri diğer mallar gibi kiliseye de sahip olurlar ve onu diğer herhangi bir bina gibi satabilirler de.

Onlar, bekâr bir kadınla ilişkiye girmenin günah olmadığını, bunun tabii olduğunu, hele hiçbir zaman büyük günah (Todsünde) olmadığını söylerler. Bir ayda yüz Pfennig (kuruştan) iki kuruş faiz alınırsa (yılda yüzde 24) bu onlara göre Tanrının razı olduğu bir kazanç olup murabaha değildir. Çarşamba günleri et yemezler, cumaları ise sadece zeytinyağı ve balık yerler. Cumartesi onların laflarına bakılırsa oruç günü değildir ve o gün rahatlıkla et yenilebilir. Kilisede kadınlar ayrı bir yerde dururlar ve ne erkekler ne de kadınlar mihraba yanaşamazlar. Haç çıkarmayı sol elleriyle yaparlar. Bir kimse ölürse yeniden vaftiz edilir. Kendilerini her yıl vaftiz ettiren birçok kimseye rastlanır. Kiliselerinde vaftiz çeşmesi yoktur. Piskopos kilisede bulunuyorsa, o rahiplerinin ortasında, koro halinde dururlar. Piskopos bütün yıl boyunca hiç et yemez. Oruç tutma zamanında o, diğer rahipler ne balık ne de kanı olan şeyler yiyebilirler. Bir çocuk vaftiz edildi mi on veya daha fazla vaftiz babası ona bir vaftiz gömleği veya bir mum getirirler. Rumlar, derler ki bizim rahiplerimiz, lâyık olmadıkları halde hergün dinî merasim yaparlarsa, günaha girerler. Yine onların iddiasına göre, rahipler sakallarını tıraş ederlerse büyük günaha girmiş olurlar, zira bu dindarca bir davranış olmayıp, züppece birşeydir ve kadınların hoşuna gitmek için yapılmaktadır.

Bir kimse ölüp de duası okununca, rahip ve orada bulunanlara eski geleneklere göre yemeleri için ekşimiş buğday verilir. Bu buğdaya "coleba" denilir. Ölüler gömülmeden önce yıkanır. Rahipler diğer tüccarlar gibi, alıp, satabilirler. Bunlar, gerçek oruç zamanında da elli gün boyunca oruç tutarlar. Advent’te (İsa’nın doğumu) rahipler ve din adamı olmayanlar kırk gün, Kutsal Oniki Havari için otuz gün, Meryem’in Göğe Yükselmesinde onbeşgün oruç tutarlar. Sevgili Kadınımız Meryem şerefine yılda üç gün bayram yaparlar, çünkü "Lichtmess"ı (2 Şubat) kutlamazlar. Efendimiz İsa’nın yeniden dirilmesi Bayramını bizim gibi değil, Paskalya gününü takip eden Cuma gününde kutlarlar. O zaman "Xristos anesti" duasını terennüm ederler ki bu "İsa Dirildi" anlamına gelir.

İstanbul Şehrinin Kuruluşu

İstanbul'daki İmparator, Patrikleri bizzat tayin eder ve kiliselere bütün mevhibe-i ilâhiyeleri tevcih eder. O kendi devleti içinde hem dinî hem de dünyevî hükümdardır. Rum bilginlerden birçok defalar işittiğime göre Aziz Konstantinus birçok gemi ve kadırga ile Roma'dan Yunanistan'a yani bugün İstanbul'un bulunduğu yere gelmiştir. O sırada Tanrının bir meleği görünerek ona: "Burada yerleşmelisin, fakat şimdi atından inme, arkana bakma ve atını, yola çıktığın yere sür."

Atından inmeyip yarı gün boyunca atını sürdü, sonra ata bindiği yere yaklaştı. O zaman başını döndürüp baktığında, arkasında adam boyunda bir duvarın yükselmiş olduğunu gördü. O andan itibaren nereye dönüp baksa, dönse, yola çıktığı yere kadar duvar yerinde durmayıp, yirmi adım veya daha fazla aralıkla onu takip ediyordu. Sonradan sık sık boşluğu doldurmak için gayret edildi ve üstü örüldü ise de durmak bilmiyordu. Ve denize doğru gidiyordu, öyle ki böylece duvar, (surlar) karaya doğru olması halinden daha az nöbetçi gerektiriyordu.

Bu yeri bizzat gördüm orada duvar, kazıklarla yapılmış set üzerinde kurulmuştu. Bu yüzden Rumlar bu surların Melek tarafından inşa edildiğini de söylerler. İmparatorun başında taşıdığı taç da, ilahi bir taçtır. Onu Melek gökten, Aziz Konstantin'e getirmiştir. Bu yüzden İstanbul İmparatorundan daha saygıdeğer ve daha yüksek yaratılışlı hiçbir İmparator yoktur.

Bir rahip ölünce, dini merasim sırasında üzerinde taşıdıklarını öylece bırakırlar, bir koltuğa oturtup mezara koyarlar ve sonra da toprakla üzerini örterler. Eskiden yılda sadece bir kere söyledikleri, "ayos otheos" ilâhisini artık her yortuda okurlar. Oruç yortusunda, kilisede iseler, "Halleluja'yı hergün okurlar. Dini ayin sırasında "Christe eleison" değil "Kyrie eleison'u teganni ederler. Sadece bir Tanrı, "Uluhiyet" olduğunu, ve Baba Tanrı ile Oğul Tanrı arasında hiçbir fark olmadığını söylerler. Bu nedenle "İsa"yı teganni etmenin doğru olmadığına inanırlar. Rahipleri önünde alçakgönüllülükle eğilirler. Bir kimse bir rahibe rastlayınca şapkasını çıkarır, mütevazı şekilde eğilerek: "Beni takdis et, Efendimiz", der. Rahip o zaman elini o kimsenin başının üstüne

koyarak: "O theos efflon effenam" der ki anlamı, "Tanrı seni takdis etsin" demektir. İşte kadın olsun, erkek olsun bir rahibe rastgeldiklerinde böyle hareket ederler.

Bir rahip evlenirse bu, onun rahip olarak vaftiz (tayin) edilmesinden önce yapılır. Sebebi çocuğu olup olamayacağını anlamak içindir. Çocuğu olmazsa rahip tayin edilemez. Çocuğu olur olmaz rahipliğe yükseltilir. Ahali yalnız "Babamız" (Pater Noster) duasını okurlar fakat Ave Maria (Meryem) duasını okumazlar. Birçok rahip, dini merasim elbisesi olarak beyaz kılık taşırlar.

Gürcüler ve Ossetlerde Evlenme Adetleri

Gargetter (Gürcüler) ve Jassen'lerde (Ossetler) evlenmede şöyle bir âdet vardır: Bunlar bir bâkire ile evlenmek isterlerse damadın ana babası gelinin annesine, kızlarının temiz bir bâkire olması şartını koşarlar. Eğer kız böyle değilse o evlenme geçersiz olur. Bundan sonra evlenme aktedilir. Düğünde gelin şarkılarla zifaf yatağına götürülür ve yatar. Müteakiben damat, delikanlılar arasında dal bir kılıçla yatağın önüne gelir ve üstüne bir kere vurur. Bunun üzerine hepsi yatağın önüne otururlar, yerler içerler, dans edip, şarkı söyleyerek eğlenirler. Sonra, damadın elbiselerini çıkarırlar, üstünde sadece gömleği kalıncaya kadar onu soyarlar ve hepsi dışarı çıkarlar. Damat gelinin yanına uzanınca, erkek kardeşi veya en yakın arkadaşlarından biri gelir ve kapının önünde kınından çıkarılmış bir kılıçla, damat tekrar kalkıncaya kadar nöbet tutar. Damat, gelinin bâkire olmadığını anlarsa, annesine bunu haber verir. Annesi arkadaşlariyle gelerek yatak çarşafını birlikte muayene ederler. Normal bir bâkirede olması gereken durumu göremezlerse, hepsi çok üzülürler.

Ertesi sabah, gelinin ebeveyni düğünevine gelirler, o sırada damadın annesi dibi delik bir içki kabını hazırlamıştır. Kâseyi şarapla doldururken deliği bir parmağı ile tıkar. Sonra içmesi için gelinin annesini uzatır. Parmağını çekince tabiatiyle şarap alttan akmağa başlar. Bu sırada o, gelinin annesine: "İşte kızın da böyleymiş" der. Bu, gelinin ana-babası için büyük bir utanç konusudur. Gelini görmek için alırlar ve damadın ebeveynine, oğullarına tertemiz bir kızı karı olarak vermek istediklerini fakat kızlarının böyle olmadığını, ifade ederler. Bunu müteakip rahip ve hatırlı kişiler gelirler ve damadın ana babasından gelin için özür dilerler. Damada gelini hâlâ isteyip istemediğini sorarlar. O istiyorum derse rahip ve bunu isteyen eşraf, kızı ona eş olarak verirler. Fakat razı olmazsa, taraflar tamamen muteber şekilde ayrılmış olurlar. Taraflar, evlilik için getirdiklerini geri verirler, damadın geline yaptırdığı elbiseler de iade edilir. Bundan sonra erkek ve kız başka kimselerle evlenebilirler.

Ermenistan'da da birçok kimse arasında aynı gelenek vardır. Müslümanlar bunlara "Gorgiten" (Gürcüler) derler. Ossetlerde ise bunların ismi "Affs"lardır.

Ermeniler, Şehirleri ve Âdetleri

Ermenistan'da çok bulundum. Timur'un ölümünden sonra, Ermenistan'da iki krallığa sahip olan oğlu Scharoch'un (Şahruh) yanına geldim. Şahruh Ermenistan'ı seviyordu çünkü orada, doğa çok güzeldir. O hatta kışı da çoğunlukla, güzel otlakları bulunduğu için, orada halkı ile birlikte geçirirdi. "Chur" yahut "Tigris" (Dicle) denilen büyük nehir bu memleketten geçer. (?)[38] Burada nehrin çevresinde en iyi ipek (böceği) yetişir. Bu bölgeye Müslüman dilinde "Karabağ" denilir, Ermenistan'da bulunuyorsa da bütün buralar Müslümanların elindedir. Ermeniler köylerde de yaşarlar ve, Müslümanlara haraç ödemek zorundadırlar. Ben daima Ermenilerin yanında oturdum çünkü onlar Almanlara karşı mültefittirler ve sırf bu yüzden de beni evlerinde misafir ederlerdi. Bana kendilerinin "Vaterunser" (Pater Noster) dualarını ve dillerini öğrettiler. Biz Almanlara onlar "Njemisch" (Nemse ?) derler.

Ermenistan üç krallıktan oluşuyor: Tiflis, Sis (Kozan) ve Ersingen (Erzincan). Ermeniler Isingkan diyorlar, bu Küçük Ermenistan'dır. Onlar uzun süre Babil'e (?) sahip olmuşlardır fakat artık kendi krallıkları yoktur. Ben orada bulunurken Tiflis ve Erzincan Timur'un oğluna aitti. Sis, Mısır Sultanına aitti fakat 1277 yılında Kahire Sultanı tarafından fethedildi.[39]

Ermenilerin İnançları

Ermeniler kutsal, üçlülükte birlik'e (Teslis) inanırlar. Onların rahiplerini, dini merasime giderlerken ve kilisede, vaazlarında kendilerini Hıristiyanlığa döndüren Aziz Bartholomaeus ve Aziz Thadeus'un iki kutsal elçi hikâyesini çok dinledim. Fakat Ermeniler sık sık bu inançtan ayrılmışlardır.

Gregorius isminde, yeğeni Ermeni Kralı olan, kutsal bir adam vardı. Bu, Aziz Sylvester'in Roma'da Papa olduğu zamana rastlar. İyi bir Hıristiyan olan Ermeni kralı öldü ve yerine oğlu Derthat (Derdad Tridates) geçti. Çok kuvvetli olup kırk öküzün kuvvetine sahipti. Yani bunların çekeceği ve kaldıracağı şeyi tek başına yapabiliyordu. Bu kral, evvelce anlattığım gibi, Kudüs'teki büyük kiliseyi inşa ettirmişti. Fakat kral olunca tekrar putperestliğe döndü ve Hıristiyanları çok aşağılıyordu. Yeğeni Gregorius'u tutuklayıp, ondan kendi putlarına tapmasını istedi. Mübarek adam bunu kabul etmek istemediğinden, onu içinde, engerekler, yılanlar ve diğer tehlikeli böceklerin bulunduğu bir çukura, yesinler diye, attırdı. Fakat bu hayvanlar ona hiçbir şey yapmadılar. Gregorius, oniki yıl bu çukurda yaşadı. Bu arada, Kutsal Bakireler Fransa'dan gelip, Ermeni inançlarına karşı Hıristiyanlık inançlarını vaazlarla telkin ettiler. Kıral bunu işitince, o bakireleri yanına getirtti. Onlardan Susanna isimlisi çok güzeldi. Onu odasına getirtip, orada dokunulmamışlığını zorlamak istedi. Fakat kral o kadar kuvvetli olduğu halde bütün kuvvetine rağmen bakireye hiçbir şey yapamadı çünkü Tanrı onun yanındaydı. Çukurdaki tutukluya bu hikâyeyi anlattıklarında o: "Domuz!" diye bağırdı. Aynı anda kral, tahtından yuvarlandı ve bir domuza dönüştü ve ormana kaçtı.

Böylece memlekette büyük bir kargaşa başladı. Ülkenin büyükleri aralarında müzakere edip, Gregorius'u çukurdan çıkardılar ve ondan, krala yardımcı olmasını rica ettiler. O, krala ancak, kendileri ve kral Hıristiyan olurlarsa yardım edeceğini söyledi. Ülkenin Beyleri, bunu kendileri ve kral adına vaadettiler. O zaman Gregorius: "Atlarınıza binip ormana gidin ve onu arayıp buraya getirin" dedi. Onun dediği gibi yaptılar, kralı bulup Gregorius'un önüne getirdiler. Kral Gregorius'u görünce ona doğru koştu ve ayaklarını öptü. Gregorius diz çöküp herşeye kaadir Tanrı'dan bu insanı affetmesini ve onu tekrar eski haline getirmesini niyaz etti. Bunun üzerine kral yeniden bir insan oldu ve bütün tebaası halkı ile birlikte Hıristiyanlığa döndü. Sonra Babil'e putperestler üzerine yürüdü, şehri ve bütün memleketi fethetti ve onları ve ayrıca üç krallığı da aynı şekilde Hıristiyanlığa döndürdü. Gregorius'u en yüksek rahip olarak atadı ve dinsel düzenin koruyucusu yaptı. Böylece Ermenilerin inancı, Kral Derthat ve Aziz Gregorius tarafından sağlanmış oldu.

Putperestlerden birçok topraklar ele geçirdiler ve onları kılıç zoriyle Hıristiyanlığa döndürdüler. Bugün artık krallıklarının hepsini kaybetmişlerdir fakat hâlâ savaşçı insanlardır. Krallıklarını kaybedip Sis'in Sultana geçmesi pek eski değildir.

Patrikleri de eski başkentlerinde otursa da Sultana büyük ölçüde haraç ödemek zorundadır. Kıbrıs Kralı, Ermenistan'dan pek çok kimseyi Sarayına almıştır, çünkü çok yakındadırlar.

Papa Sylvester'in, Konstantin Roma imparatoru bulunduğu sırada yaptığı mucizeden de bahsedilir. Onu bu, ağır bir hastalıktan kurtarmıştı.

Rivayete göre, bütün çocuklar, öldürülmek için İmparatora getirilmişti, çünkü doktorlar, yakalandığı hastalıktan kurtulabilmesi için çocukların kanı ile yıkanması gerektiğini ona söylemişlerdi. Papa bir mucize ile (onu iyileştirerek), bunu engellemişti.

Aziz Gregorius

Gregorius, iyice düşündü ve krala dedi ki: "Senin bana vermiş olduğun yetkinin, benim Aziz Peder Sylvester'den aldığımın dışında hiçbir kuvveti yoktur." Sonra da krala, Kutsal Peder'in İmparator Konstantin için gösterdiği mucizeden bahsetti. Kral bunun üzerine kendisinin de Papayı memnuniyetle görmek istediğini ve onunla Roma'ya gideceğini bildirdi ve hazırlandı. Memleketin ihtiyaçlarını da temin etti. Beraberinde kırkbin kişilik, şövalye ve askerlerini, ayrıca, Aziz Peder Sylvester'e sunmak istediği armağanlar ve kıymetli taşları aldı. Gregorius, çevresindeki bilginlerden en iyilerini yanına aldı. Babil'den hareket ederek, İran, Büyük Ermenistan ve diğer birçok ülkeden geçtiler. İki deniz arasındaki Demirkapı'dan geçip, Büyük Tataristan'a ulaştılar, Rusya'ya, Eflak'dan geçerek, Bulgaristan'a, Macaristan'a, Friaul..a ve Lombardiya'ya, Toskana'ya geldiler. Sonunda, ayakları ıslanmadan Roma'ya gelmiş oldular çünkü hiçbir denizi geçmemişlerdi.

Nihayet Roma'ya ulaştıklarında, Papa Sylvester, bulduğu bütün körleri, kötürümleri ve hastaları onları karşılamaya gönderdi. O bununla Gregorius'un mucizevi kudretini denemek istiyordu. Kral bu insanları görünce çok sinirlendi, çünkü Papanın onlarla alay ettiği kanaatinde idi. Fakat, Gregorius, kızmamasını ve Papanın bununla ne demek istediğini bildiğini, söyledi. Su getirtmesini söyledi, diz çöküp, herşeye kaadir Tanrıdan, bu suyu serpeceği herkesin iyileşmesini niyaz etti. Sonra bir sünger aldı, bir değneğin ucuna bağladı ve bununla ahalinin üzerine su serpti. Suyun değdiği herkes iyileşti, körler, görmeye başladılar. Papa Sylvester bunu öğrenince bütün rahipleri ve Romalı vatandaşları ile onu karşılamaya geldi ve ona pâye ve şeref verdi. Babil'den Roma'ya yapılan bu seyahat karadan bir yıl sürmüştü. Gregorius, Papadan kendisine yetki devretmesini ve kendi rahipleri ve halkını Roma'nın hâkimiyetinden çıkarmasını zira Kutsal Şehre kadar olan mesafenin çok uzak olduğunu kendisinin sık sık Kutsal Makam'a seyahat edemeyeceğini bildirerek, dilekte bulundu. Bunun üzerine Papa kendisine Patriklik yetkisi verdi. Bu yetkiyi almak isteyenlerin Roma'dan başka yerden alamayacakları ve üç yıl sonra yeniden bir elçilik heyetinin Roma'ya gönderilmesi gerektiğini (bildirdi).

Gregorius, şükranlarını sundu ve kendisine bağlı, din adamı olsunlar veya olmasınlar hepsinin Roma'daki Kutsal Makam'a (Papalığa) tabi olmak zorunda bulunduklarını söyledi. Memleketinde bu esasa riayet etmeyen herkesin, ister piskopos olsun, ister Bey veya uşak, yahut da zengin, fakir olsun, Papanın aforoz cezasına uğrayacağını belirtti. Aynı şeyleri Kral, bütün şövalyeleriyle birlikte and içerek, vaad etti. Gregorius'un ölümünden üçyüz yıl sonra bile, onlar hâlâ Kutsal Makama tâbi idiler. Artık Papaya gelmeyip patriklerini kendileri seçmeye başladılar. Bu Patriğe "Kahhagenes" (Katholikos) ve Krala "Tachauer" diyorlar.

Bir Ejderha ve Tek Boynuzlu Canavar

Vaktiyle Roma yakınındaki dağlarda bir ejderha ile tek boynuzlu bir canavar vardı ve sokaklardaki insanlara zararlar veriyorlardı. Kimse bunlara karşı bir çare bulamıyordu. O zaman Papa Sylvester, Ermeni kralı çok kuvvetli bir insan olduğu için, ondan Tanrı rızası için, bu ejderha ve canavarı öldürmeyi denemesini rica etti.

Kral tek başına bunların inlerinin, neresi olduğunu öğrenmek için gitti. Tam da onlar birbirini ısırırken vardı. Onları ejderha kaçmaya başlayana kadar seyretti. Tek boynuzlu canavar, diğerini kayalar içindeki bir mağaradan dışarı çıkarmakta idi. Ejderha geriye döndü ve tek boynuza karşı savunmaya geçti. Tek boynuzlu, diliyle ejderhaya vurup onu dışarı çekmek istedi. O da tek boynuzluyu ağziyle yakaladı birbirlerini hırpalayarak çekmeye başladılar, öyle ki tek boynuzlu, ejderhayı boynuna kadar, mağaradan çıkarmıştı fakat hiçbiri diğerini bırakmıyordu. O anda kral atıldı ve ejderhanın kafasını kesti. Fakat tek boynuzlu o kadar hırpalanmıştı ki ejderhanın kafası ile birlikte kayalardan aşağı yuvarlandı. Kral arkasından atlayıp onu da öldürdü. Sonra Roma'ya dönerek, kelleleri gidip getirmelerini emretti. Ejderhanın kafası ancak bir arabaya sığdı. Böylece Kral Derthat Romalıları bu canavarlardan kurtarmış ve bu nedenle de Romalılar ve özellikle Kutsal Peder (Papa) ona büyük saygı göstermişlerdi.

Bunu müteakip Gregorius, Papaya giderek ondan "dinsel gereçleri" (mukaddes emanetleri) rica etti ve elde etti. Sonra memleketlerine döndüler ve Gregorius, Papadan öğrendiği şekilde, Hıristiyan inançlarını öğretiyordu. Evvelce söylendiği gibi, Ermeniler sonradan buna riayet etmediler, bu arada kendi patriklerini kendileri seçmeye başladılar. Patrik seçmek istediklerinde oniki piskopos ve dört başpiskopos gerekiyordu. Bunlar içlerinden birini patrik seçiyordu. Ermeniler, Gregorius'un Roma'dan kendilerine getirdiği "emanet"lerden birçoğunu değiştirdiler ve bu arada da Roma Kilisesinden ayrıldılar.

Onların rahipleri, "Sakrament" (takdis merasimi) için, pide kullanırlar. Dini merasim için gerekli bu pideler, içlerinden sadece biri tarafından hazırlanır. O bunları hazırlarken diğerleri Mezmur'dan parçalar okurlar. Başka rahip yoksa,

bu parçaları kendisi okur. Onların iddiasına göre Kutsal Takdis için gerekli olan ekmeği herhangi bir erkek veya kadının hazırlaması büyük günahlardandır ve bu ekmeğin diğer ekmekler gibi satılması doğru değildir. Ermeniler, Kutsal Takdis-de (ekmeği Tanrının vücuduna, simgesel olarak, dönüştürürken) su değil, şarap kullanırlar. Dini merasim yapmak isteyenler hepsi bir arada ayakta dururlar. Rahip asıl kürsüde, bunu yapmadan içlerinden kimse "dönüştürme"yi ifa edemez. Böylece hepsi birlikte Dönüştürmeyi yaparlar. İncil’i güneşin doğmasına doğru okurlar. Merasimi yürüten rahip, aynı gün gece yarısından sonra artık uyuyamaz, ve takdis merasimi yapacaksa üç gün evvelinden ve bir gün sonraya kadar, karisiyle yatamaz. Hiçbir "Diakon’u veya Takdis edilmişlerden birini de mihraba bırakmazlar, bu ancak bir rahip için mümkündür. Günah çıkarmamış ne erkek ne kadın kimse dini merasime katılamaz. Aybaşısı olan kadınlar kiliseye giremezler. Biriyle arasında kin ve düşmanlık olanlar, bu kavga halledilinceye kadar kilise dışında kalır, içeriye salmazlar. Erkekler ve kadınlar merasimi yöneten rahiple beraber "Vaterunser" ve diğer duaları teganni ederler. Çocuklara bile "Sakrament" verirler. Rahipler ne saçlarını ne de sakallarını keserler. Kutsal Yağ olarak 200 pelesenk kullanırlar, çünkü patrikleri, kendi piskoposluk ruhani bölgesinde dağıtmak üzere, pelesenk için Sultana çok para öder.

Rahipliğe tayin edilen bir kimse, kırk gün ve kırk gece kilisede kalmak zorundadır. Kırk gün geçince, ilk dini merasimini yapar. Onu ilahilerle ve merasim kılığı içinde dışarıya çıkarırlar. Karısı ve çocukları gelip önünde diz çökerler, o da onları takdis eder. Daha sonra rahibin arkadaşları ile karıları ve diğer bütün davetliler gelip, adaklarını, hediyelerini getirirler. Sonunda, evlenirken yaptığı düğünden daha büyük bir kutlama yapılır. Rahip, kırk gün arka arkaya dini merasim yaptığı sürece karısı ile beraber olamaz. Ancak bundan sonra birbirlerine yaklaşabilirler.

Bir çocuk, vaftiz edilirken ancak bir erkek tarafından tutulabilir, kadınlar tutamazlar. Onların söylediğine göre, Efendimiz'i (İsa'yı) da bir erkek vaftiz ettirmişti, bir kadını vaftize beraber getirmek büyük bir günahtır. Vaftize büyük saygı gösterirler. Hatta vaftiz babalarını görünce diz çökerler. Onlarda, evlenme yoliyle doğan akrabalık dördüncü kuşağa kadar uzanır. Ermeniler, mesela Rumların hiç yapmadıkları şeyi yapar ve bizim kiliselerimizdeki merasimlere severek katılırlar. Onların kanaatince, kendi inançları ile bizimki arasında bir kıl payı mesafe varken, Rumların inancı ile aralarında uçurum vardır.

Çarşamba ve cuma günleri oruç tutarlar. Advent'te oruç tutmazlar buna mikabil Paskalyada elli gün tutarlar ve bu sürede sadece zeytinyağı yerler. Paskalya günü istedikleri kadar yerler. Kutsal Gregorius Bayramında bir hafta süreyle oruç tutarlar, perhiz yaparlar. Bir de hekim Aziz Aurencius'ları vardır ki onun için de bir hafta perhize girerler. Eylülde Kutsal Haç Gününde ve büyük Aziz Jakop için de aynı süre ile perhiz yaparlar. Sevgili Kadınımız (Meryem Anamız) için Ağustosta onbeş gün Kutsal Üç Kral gününde yine bir hafta, perhize girerler. Onların Azizlerinden biri "Terchis" şövalye idi. Bir savaşa giriştiklerinde veya zorda kaldıkları zamanlarda ona başvururlar. Onun için de bir hafta perhiz yaparlar. Birçok Şövalye ve Soylu insanlar vardır ki, onun için üç gün ne yer ne içerler, çünkü o, en zor zamanlarda imdadlarına yetişen biridir.

Ermenilerin tatil günü cumartesidir. Paskalya günü akşamı ikindiden sonra bir dinî merasim yaparlar ki o sırada Kudüs'teki Kutsal Mezar'dan ışık parıldar. Bizimle müşterek olan bayramları sadece Paskalya, Pfingsten (Pantkot Yortusu) ve İsa'nın Göğe Yükselişidir. Diğer bayramları kendilerine mahsustur. Onlar da Noel, Haçı Suya Atma Yortusudur. O akşam ikindi vaktinden sonra, dini merasim yaparlar. İsa'nın, doğumundan tam otuz yıl sonra vaftiz edildiğini söylerler. Bu yüzden de İsa'nın doğumunu ve Vaftizini aynı günde yanı 6 Ocak'ta kutlarlar. Oniki havari için bir hafta perhize girerler fakat sadece bir günü, cumartesiyi kutlarlar. "Ave Maria" duasını yılda sadece bir defa, o da perhiz zamanındaki Tebliğ gününde okurlar.

Evliliği bizim gibi anlamazlar. İki eş birbirlerine katlanamıyorlarsa veya biri diğerini istemiyorsa yemekte ve yatakta ayrılırlar. Fakat her iki taraf da artık birbirini hiç istemiyorsa tamamen ayrılırlar ve herbiri başka bir eş alabilir. Çocuklar varsa bunlar, babaya verilir.

Kiliselerinin hepsi serbesttir. Bu sebeple sonradan hiç kimse miras olarak eline geçiremez veya satamaz. Bir rahip kendi servetiyle, bir kilise yaptırırsa onu cemaate armağan etmek zorundadır. Böylece onun ölümünden sonra kimse herhangi bir hak iddia edemez. Aksi halde kilise inşa ettirtmezler. Bir Derebeyi de ancak, sonradan kimsenin hak iddia edemeyeceği şekilde bir kilise yaptırtabilir. Eskiden onlarda bir kilise inşa ettiren, din adamı veya din sınıfı dışı bir kimsenin mirasçılarının kiliseyi diğer mallar gibi tevarüs etmesi, miras yoliyle ona sahip olması, gelenekti. Kiliseyi kira karşılığında kiralayabilir veya diğer mallar gibi satabilirlerdi. Şimdi bu adeti kaldırmışlardır çünkü Tanrının evi müstakil olmalıdır, diyorlar.

Ermenilerin rahipleri her gece Mes, veya Kuddas Ayini'ne giderler ki bunu Rum papazları yapmaz. Birçok zengin Ermeni daha hayatında iken kendilerini (ölüm için) okuttururlar. Dediklerine göre, bir insanın kendi ışığını kendi eliyle yakması, bunu başkalarının yapmasından daha iyidir. Bununla şunu kasdediyorlar, bir kimse daha hayatında iken kendi ruhu için ilgilenmezse, arkadaşları herhalde hiçbir şey yapmazlar. Arkadaşlar, sadece para elde edip etmeyeceklerine bakar, senin ruhun umurunda bile olmaz. Bir insan kendi eliyle kendi ruhunun selâmeti için birşeyler yaparsa Tanrı da ondan hoşnut olur. Fakir bir adam günah çıkartmadan veya Fronleichnam (Katholiklerde esas yortu) da ölürse, buna rağmen kilisenin avlusuna getirilir Mezarlığa gömülür ve mezarına büyük bir taş konulur. Taşın üzerine Tanrının ve ölenin ismini yazarlar. Bu onun gerçekten öldüğünü gösterir (?). Bir piskopos veya rahip ölünce, sanki dini merasime gidiyormuşçasına giydirilir. Rahipler mezarı kazarlar, cenazeyi kiliseye götürürler, bir koltuğu oturturlar, böylece gömülür. İlk gün mezarı beline kadar doldururlar. Sonra hergün mezara gidip onun için Mezmur (Psalmen) okurlar ve her rahip üzerine bir kürek toprak atar. Bunu hergün, sekizinci güne kadar yaparlar sonra mezar tamamen kapatılır. Bir delikanlı veya bir bâkire ölürse, ona ipekli ve kadife elbiseler giydirirler, kıza küpeler ve yüzükler takarlar. Evlenmemiş genç insanlar böyle defnedilir. Bir kimse bir bakireyi karı olarak alır ve onun dokunulmamış olmadığını anlarsa, kızı babasına geri yollar ve ancak evvelce kararlaştırılandan daha fazla çehiz (drahoma) ödenirse alır.

Kiliselerinde sadece bir tane Haç vardır. Efendimiz (İsa)'nın çarmıha gerildiği haçın birden çok olmasının büyük bir günah olduğunu söylerler. Mihrapları, dinî

merasim kürsüleri üstünde resim yoktur. Ne rahipleri ne piskoposları bir kimseyi Günahtan temizleyemezler. Onlara göre, bağışlama ve günahtan kurtarma yaşamakta olan Tanrının işidir. Bir kimse pişmanlık duyarak ve Tanrıyı düşünerek kiliseye giderse Tanrı ona merhamet eder ve bağışlar ve günahlarından temizler. Rahip bir dini merasimi bitirince, genel olarak bir kutsama yapamaz, ancak kürsüden iner erkek ve kadınlar önüne gelirler elini teker teker herbirinin başına koyar ve "Tanrı günahlarını bağışlasın" der. Dualarını herkesin işiteceği şekilde yüksek sesle yaparlar. Bu esnada kendilerine tavsiye ve tenbih edilmiş şeyler için dua ederler ve dilekleri olan şeyleri mesela: bütün Hıristiyan âleminin dinî ve dünyevî düzeni için, Roma İmparatoru, Dükler, Serbest Kontlar, ve ona bağlı şövalyeler için, dua ederler. Rahip dua ederken, ahali diz çöker ve ellerini Tanrıya kaldırarak birlikte: "Bizi bağışla Tanrım" derler. Rahip dua ettiği sürece bu kelimeler tekrarlanır.

Büyük bir huşu içinde kilisede dururlar, etraflarına bakmazlar, ve ayin esnasında konuşmazlar. Kiliselerini çok güzel süslerler. Rahipler ipekli ve kadife kumaşlardan çeşitli renklerde güzel merasim giysileri taşırlar. Din adamı olmayan kimseler, bizde okuyup yazmışların yaptığı gibi İncil okuyamaz. Bizdekiler, bir kitap görünce hemen içindekileri okurlar, Ermenilerde bu caiz değildir. Onlarda birisi İncil’i okursa, Patrik tarafından afaroz edilir, onlarca İncil’i (Evangelium) ancak bir rahip okuyabilir.

Cumartesi gecesi ve Bayram akşamlarında buhur, günlük yakarlar. Fakat onlarda Arabistan ve Hindistan’da yetişen beyaz günlük vardır. Rahipler ve din adamı olmayan kimseler, Müslümanlar gibi yere oturmuş vaziyette yemek yerler. Rahipleri arasında Vaiz verenler pek çok değildir. Çünkü hepsi vaaz etmek yetkisine sahip değillerdir. Bir vaiz onlarda, Kutsal Kitap üzerinde bilgin bir kimse olmalıdır ve vaaz edebilmek için, Patrik tarafından verilmiş müsaadesi olmalıdır. Bu yetkiyi haiz ise o bir piskoposu bile cezalandırabilir. Bu vaizlere "Wartaped" denilir, katholiklikteki Legat, papanın fevkalade murahhası, gibidir. Bunlardan çok vardır ve bir şehirden diğerine gidip vaazlar verirler. Bir rahip veya piskopos bir hata işlerse onu cezalandırırlar. Zira bir rahibin Tanrının sözlerini bildirdiğini, eğer onu iyi bilmiyor ve anlamıyorsa, günaha girmiş olacağını söylerler.

Rum ve Ermenilerin Düşman Olmalarının Nedeni

Rumlar, ötedenberi Ermenilere düşmanlık beslerler. Bunun nereden kaynaklandığını Ermenilerden duyduğum şekilde anlatmak istiyorum. Tatarlar, kırkbin kişilik kuvvetle Rum devletine saldırıp büyük zararlar vermişlerdi. Bunlar İstanbul'u da kuşatınca, İmparator, Ermeni kralına haber göndererek yardım rica etti. Kral, düşmanların sayısını sorduğunda elçi, kırk-bin kişi diye cevapladı. O zaman kral: "İmparatora kırk şövalye göndereceğim, bunlar Tanrının yardımı ile Müslümanları yenecekler ve onları zorla memleketten kovacaklar" dedi. Şövalyeler İstanbul'a geldiklerinde, elçi imparatora kendisine söylenenleri nakletti. İmparator bu haberi istihza olarak kabul etti ve Ermeni Kralının kendisiyle alay ettiği kanaatine vardı. Üç gün sonra, Ermeni şövalyeler İmparatora gelerek düşmanla savaşmak için izin istediler. İmparator, kırkbin kişiye karşı ne yapacaklarını sordu, onlar sadece kendilerinin gitmelerine müsaade edilmesini ve kale kapısının arkalarından kapatılmasını, kendilerini Tanrıya emanet edeceklerini onun yardımiyle Hıristiyanlık için savaşmak istediklerini ve buraya bunun için ve bu yolda ölmek için geldiklerini söylediler. O zaman, İmparator izni verdi ve onlar da dışarı düşmana karşı çıktılar.

Binyüz düşman öldürdüler ve aldıkları tutsakları da, şehrin kapısı önüne getirdiler. İmparator ancak bu tutsakları da öldürürlerse içeri alınmalarını istedi. Bunun üzerine şövalyeler, kapı önündeki bütün tutsakları öldürdüler. İmparator bunun üzerine çok ürktü, birşeyi ister istemez yerine getirilmiş olması onu endişelendirdi. Böylece, şövalyeler hergün düşmanla savaşıp her defasında büyük zararlar verdiler. Kısa sürede düşmanı şehirden uzaklaştırdıkları gibi ülkeden de zorla sürüp çıkardılar. Dindar şövalyeler, Tatarları kovduktan sonra, İmparatora çıkıp, kendi krallarına dönmek için izin istediler. Fakat İmparator bunları nasıl öldürtebileceğini düşünüyordu. Üç gün daha yanında kalmalarını zira onların şerefine büyük ziyafetler vermek istediğini söyledi. Tellallar çıkararak, kim İmparatorun Sarayında üç gün süreyle yemek, içmek ve eğlenmek istiyorsa, Saraya gelsin, diye çığırttı. Her bir şövalyeye ayrı bir ev verdi ve birer bakire kız gönderdi. İstediği, şövalyelerin bu kızlarla yatarak, geride tohumlarını

bırakmaları idi. Kendi soylularına, ağaçların önce meyvasını toplayıp sonra kesilmeleri gerektiğini, söylemişti. Onun kanaatince, şövalyeleri öldürürse Ermeni Kralı kendi tabiiyetine girmek zorunda kalacaktı. Üçüncü gece bütün şövalyelerin, evlerinde öldürülmelerini emretti. Denilen yapıldı, yalnız içlerinden biri kaçtı. Onu, yanındaki bakire uyarmıştı. Kaçan şövalye, kralına ulaşdı ve bütün arkadaşlarının İmparator tarafından öldürülmesinden şikâyette bulundu. Kral ürperdi ve dindar şövalyeleri için çok üzüldü. Sonra İmparatora bir mektup yazarak, kendisine kırkbin kişi değerinde, kırk şövalye gönderdiğini, Ermeni Kralı olarak gelip, kırk şövalye için kırkbin kişiyi öldüreceğini, bilmesi gerektiğini, iletti. Sonra Bağdat'a elçi göndererek Rum İmparatoruna karşı yapacağı sefer için yardıma çağırdı. Halife, bizzat büyük bir kuvvetle, Kralı desteklemek için geldi. Dörtyüzbin kişilik kuvvetle İmparatora karşı birlikte yürüdüler.

İmparator bunu duyunca, büyük bir ordu ile onlara karşı çıkıp savaştı. Çarpışma uzun sürmedi. İmparator, İstanbul'a kaçtı. Halife ve Kral, onu denize kadar takip edip şehrin karşısında ordugâh kurdular. Kral, Halifeden, tutsakları kendisine bırakmasını buna mukabil bütün ganimetleri almasını rica etti. Ve böyle de yapıldı. Kral tutsakları şehrin karşısına dizdi ve kırk defa kırk-bin kişiyi öldürttü. Körfez, kandan kızardı, çünkü Denizi kana boyayacağına andiçmişti. Bu iş bittikten sonra bile hâlâ elde birçok tutsak kalmıştı. Her otuz Rumu bir baş soğanla değiş tokuş etti. Bunu hakaret için yapıyordu ve böylece kral, otuz Rumu bir soğana sattığını söyleyebilecekti.

Ermeniler, Hıristiyanların veya Müslümanların yanında olsunlar, sadık insanlardır. Aynı zamanda usta işçidirler. Müslümanlar altın yaldızlı, ipekli ve kadife kumaşları dokumakta ne kadar tanınmışlarsa, aynı şekilde Ermenilerin de "Scharlachweberei" dokumacılığı da takdire şayandır.

Müslümanların yanında iken bulunduğum, ülkeler, şehirler ve bölgeleri dinlediniz. Katıldığım, savaşları da tasvir ettim, ayrıca, öğrenebildiğim kadariyle Müslüman inancından bahsettim. Buna ilâveten kulağıma gelen mucizevî şeylerden sözettim. Şimdi sizlere nasıl ve hangi ülkelerden geçerek yurduma döndüğümü anlatacağım.

Müslüman Ülkesinden Hangi Yollardan Geçerek Döndüm

Ayrıntılı olarak anlattığım gibi, Zegra (Çekre) mağlup olduğunda, ben de Çekre'nin müşavirlerinden Manutsusch isminde bir Beyin yanına gelmiştim. Fakat o çekilmek zorunda kalmış ve Kefe'ye geri dönmüştü. Kefe, muhteşem bir şehirdir. Burada Hıristiyanlar da dahil tümüyle altı farklı dinden olan insanlar yaşarlar. Beyim, Kefe'de beş ay kaldıktan sonra Karadeniz'in bir kolu üzerinden (?) Zerchas (Çerkeş) ülkesine geldi ve orada altı ay süreyle oturdu. Türk kralı bunu öğrenince, Çerkeş Beyine elçiler göndererek, Manutsusch'u ülkesinde barındırmazsa, büyük bir hizmet yapmış olacağını, bildirdi. Bunun üzerine Manutsusch, Migrellien'lerin memleketine gitti. Biz oraya varınca, beş Hıristiyan, Müslümanların ülkesinden yurdumuza kaçmayı denemeyi kararlaştırdık. Çünkü Migrel memleketinden, Karadeniz'e üç günlük mesafe bile yoktu. Uygun bir fırsatta beşimiz adı geçen Beyin yanından kaçarak, başkenti Bothan (Boti, Batum) olan memlekete geldik ki bu şehir Karadeniz kenarındadır. Bizi gemiyle karşı tarafa geçirmelerini rica ettikse de kabul etmediler. Şehri terkedip, atlarımızı sahil boyunca sürdük.

Dağlık bir bölgeye geldik ve dört gün sonra bir tepeye çıktık. Oradan, denizde kenarları yüksek yelkenli gemilerden birini gördük, yaklaşık olarak sahilden sekiz İtalyan mili uzakta idi. Geceye kadar tepede kalıp, hava kararınca bir ateş yaktık. Geminin kaptanı ateşi görünce, tayfaları küçük bir kayıkla, tepenin üzerindekilerin kim olduğunu anlamaya gönderdi. Adamlar bize yaklaşınca işaretler verdik. Kim olduğumuzu sordular, biz de, Macar Kralı Nigbolu'da mağlup olduğunda tutsak edilmiş kimseler olduğumuzu ve Tanrının yardımiyle buraya ulaştığımızı söyledik. Eğer bir kere denize çıkarsak, ailelerimize ve Hıristiyanlığa kavuşacağımızı ümid ettiğimizi ekledik. Önce bize inanmak istemediler ve "Vaterunser" ve "Ave Maria" dualarını ve "Glaubenbekenntnis" söyleyip söyleyemeyeceğimizi sordular. Biz evet diyip hemen duaları bağırarak okuduk. Bunun üzerine kaç kişi olduğumuzu sordular, beş kişi dedik. Önce bize tepede beklememizi söyleyip, bizim söylediklerimizi nakletmek için âmirlerine

gittiler. O, gemiye getirilmemizi emredince kayıkla gemiye gelip, yukarı çıkarıldık.

Gemideki üçüncü günümüzde korsanlara rastladık, üç kadırga halinde idiler ve bizi soymak istiyorlardı. Türk idiler. Üç gün ve iki gece bizi kovaladılarsa da bize hiçbir şey yapamadılar. Böylece, Sankt Masicia'ya (Amastris-Amasra) ulaştık, ve dört gün kaldık. Türkler nihayet (bizi bırakıp) yollarına gittiler. Hemen sonra biz denize açıldık. Hedefimiz İstanbul'du. Gök ve denizden başka birşey görülmeyecek kadar denize açılmıştık ki bir fırtına çıktı ve gemiyi yaklaşık olarak sekizyüz İtalyan mili geriye Sinop şehrine kadar sürükledi. Orada sekiz gün limanda yatıp bütün yolu tekrar katetmek zorunda kaldık. Birbuçuk aydır denizde idik. Yiyecekler, erzakımız, tükendi, ne yiyecek ne içecek birşey kalmadı. Denizdeki bir kayalıktan midyeler ve deniz örümceği toplayıp dört gün bunlarla yetindik. İstanbul'a ulaşıncaya kadar, bir ay daha, denizde yol aldık. Arkadaşlarımla ben orada kaldım. Gemi Boğazlardan geçip İtalya'ya gitti.

Şehrin kapısından içeri girerken nereden geldiğimizi sordular. Biz Müslümanlar nezdinde tutsak iken kaçtığımızı ve şimdi dindaşlarımıza geri gitmekte olduğumuzu söyledik. Bizi Rum (Bizans) İmparatorunun (Johann II.

Palaologos) yanına götürdüler, bizim nasıl tutsak düştüğümüzü merak ediyormuş. Herşeyi baştan anlattık. Hikâyemizi dinleyince bizi teselli etti. Endişelenmemizi, bizi sağlık içinde evimize göndereceğini, söyledi. Bizi, ikametgâhı, İstanbul'da olan Patriğe gönderdi ve orada Macar Kraliçesinin nezdinde bulunan biraderini beklememizi emretti. İmparator, onu almaya bir kadırga gönderecekti, onunla Eflak'e gidecektik. Böylece üç ay İstanbul'da bekledik. İstanbul'un surları, önsekiz İtalyan mili uzunluğundadır, ve binbeşyüz kapısı, (Burc'u) vardır. Şehrin binbir tane kilisesi mevcuddur. Ana kilise Sankta Sophia (Ayasofya) adını taşır ve cilalı mermerden yapılmış olup, tabanı da mermerle döşelidir. İlk defa kiliseye gelindiğinde bir kimse kendini su dolu bir kilisede sanır, mermerler o kadar berraktır. Bütün kilise kubbelidir ve kurşunla kaplıdır. Üçyüz altmış kapısı vardır ki bunların yüz tanesi pirinç (sarı bakırdandır).

Üç ay sonra Rum İmparatoru bizi, bir kadırga ile, Gilly (Kilia) Sarayına gönderdi. Orada Tuna Karadeniz'e dökülür. Bu kalede ben yol arkadaşlarımdan ayrılıp, tüccarlara katıldım. Onlarla birlikte Almancası "Beyaz Şehir" (Akkermen, Akkirman) olan ve Eflak'te bulunan bir şehre geldim. Oradan Asparseri ve sonra Sedschof'a (Sudschawa) vardık ki bu Küçük Eflak'ın başkentidir. Daha sonra Almanca "Limbürg" denilen şehre geldik ki Küçük-Beyaz Rusya'nın beşkentidir. Sonunda Polonya'nın başkenti Krakau'a ulaşmadan, o şehirde üç ay hasta yattım. Oradan Sachsen yönünde, Neichsen ve Şilezya'nın başkenti Breslau'a gidilir. Breslau'dan Eger, Regensburg ve Landshut üzerinden yola devam ettim. Nihayet, doğduğum yer olan Freising'e (Münih civarında) geldim.

Tanrının yardımiyle sonunda evime ve dinime kavuştum. Herşeye kaadir Tanrıya ve bu konuda bana yardımcı olan herkese müteşekkirim. Artık Müslümanlardan ve onların kötü inançlarından kaçamayacağıma ve bu sebeple de Hıristiyan cemaatine bir daha asla dönemeyeceğime ve ondan ebediyyen ayrı kalacağıma inanmıştım. Herşeye kaadir Tanrı, benim Hıristiyan dinine ve onun ilâhi sevinçlerine olan iştiyakımı gördü ve beni vücudca ve ruhça bozulma hususundaki endişelerimi, merhametiyle üzerimden kaldırdı. Bu nedenle ben, bu kitabı okuyan veya okunurken dinleyen herkesten, benim Tanrıya karşı durumumu iyice düşünmelerini ve böylece ağır ve Hıristiyan âlemi dışındaki bir tutsaklığa düşmekten korunmalarını Tanrıdan dilerim.

AMEN

(Çevirmen) Notlar

1 Schiltberger, aynı isimli diğer yerlerden ayırmak için "Yunanistan'daki" demiş olmalı.

2 Schiltberger'ın arada bir kullandığı Büyük Ermenistan, Küçük Ermenistan gibi kavramlar, o dönemlerde Avrupalıların kullandığı "coğrafî" terimlerdir.

3 Burada Schiltberger yanılmaktadır. Onun tutsak olduğu Niğbolu Savaşı (1396) ile Yıldırım Bayezid'in Timur'a yenildiği Ankara Muharebesi (1402) arasında sadece 6 yıl geçmiştir.

4 Türklerin ne zamandan beri tüfek kullandıkları hk. bk. M. Cezar, *Osmanlı Türklerinde Levendler,* s. 156.

5 Simaid, herhalde bir yanlış anlama ve yazmadan kaynaklanmaktadır. Aslında Bayezid'in şehirden çıkardığı "Kötürüm Bayezid" denilen İsfendiyar Bey idi.

6 Akkoyunlu Beyi Osman.

7 Schiltberger, burada yanılmaktadır. Bu Yusuf isminin nereden çıktığını bilemiyoruz. Berkuk'un yerine Nasired-Din Farac'ın geçtiği bilinmektedir.

8 Ortaçağda belirli bir zamana kadar, milyon rakamı bilinmiyordu. Bu sebeple (bildiğimiz kadariyle bizde de olduğu gibi) "milyon", on kere yüzbin kelimesiyle dolambaçlı şekilde ifade ediliyordu.

9 "Küçükermenistan" coğrafî bir terim olarak kullanılmıştır. Vaktiyle Romalıların hâkimiyeti döneminde, Fırat'ın batısında Pompeius tarafından bir "tabi devlet" kurulmuş ve Vespasion tarafından Roma İmparatorluğu'na ilhak edilmişti.

10 Yaşar Yücel, Mutahharten ve Erzincan Emirliği.

11 Bayezid'in tutsak oluşu 20 Temmuz 1402 tarihindedir.

12 Bayezid'in Mart 1403 içinde öldüğü biliniyorsa da, bunun bir intihar olup olmadığı, münakaşalıdır. [Prof. Neumann, "Schiltberger'in kafesten bahsetmemesi sebebiyle bunun bir masaldan ibaret olduğu anlaşılmıştır," diyorsa da, böyle bir mantığı kabule imkân yoktur.] Timur'un onu kafese koydurduğu ve intihar ettiği iddiası Fuat Köprülü tarafından kuvvetle savunulmuştur. (T.T.K. Belleten, sayı 2 ve 27)

13 Schiltberger'in bazen (Damaşk) bazen (Tamaş) dediği "Şam" şehrinin Arapça ismi bilindiği gibi Dımaşk'dır.

14 Ortaçağda Horasan'dan İndus nehrine kadar olan bölgeye Küçük Hindistan deniyordu.

15 Bu inanılması zor canavarlık, birçok Doğulu tarihçi tarafından doğrulanmış bir olaydır (Neumann).

16 Bu çölün Tarım Vadisindeki Taklamakan Çölü olduğu tahmin ediliyor.

17 Burada Schiltberger'i hafızası yanıltmaktadır. Çünkü kendisinin esir düştüğü Ankara Savaşı'ndan (20 Temmuz 1402) Timur'un ölümüne (Şubat 1405) kadar yaklaşık üç yıl geçmiştir.

18 Adı geçen Yusuf, Kara Koyunlu Beyi olan Kara Yusuf'tur. Timur'un ölümünden sonra Babil ülkesini ve

İran’ın batı kısmını (Azerbaycan) hükmü altına aldı.

19 Neumann’a göre (sh. 84 dipn. 79) Aslında Kara Yusuf’un kardeşi Misse Chodscha’dır. Cihangir’in Musa Hoca tarafından öldürüldüğü sonra da Musa Hoca’nın Miranşah’ı öldürdüğü gerçek dışıdır. Cihangir 1375’de tabiî şekilde ölmüştür. Hammer de bunu vaktiyle belirtmişti.

20 "Büyük Tataristan": Hazar Denizi ile Moğolistan arasındaki bölgeye verilen isimdir, Altın Ordu bölgesine ise "Küçük Tataristan" denilebilirdi.

21 Ediğe, Altınordu devletinde birkaç Han’ı tahta oturtmuş ve fiilen devleti idare etmiştir. Çok nüfuzlu bir emir idi. Cengiz soyundan olmadığından kendisi tahta çıkamıyordu. Altınordu devletinde resmen veya geleneksel olarak Hanları seçmeye yetkili bir makam veya kişi yoktu.

22 Bu kelime belki Rafızî olabilir. Aslında Alevîlik, "Şiîlik’ bahis konusudur.

23 Eski Babil şehri Fırat kenarında idi. Babil yakınında sonradan kurulan Bağdat'tan akan nehir ise Fırat olmayıp Dicle’dir. Bu iki şehir ayrıdır. Schiltberger’in sözünü ettiği Kule de meşhur Babil Kulesi olmalı.

24 Neumann "die roten Tartaren" (Kızıl Tatarlar) diyor ki doğrusu bu olmalı.

25 Pastırma, bastırma (et) kelimesi buradan gelmektedir.

26 Schiltberger, Kahire ile Mısır’ı karıştırıyor. Aslında Kahire şehrinden bahsettiği açıkça anlaşılıyor.

27 Mısır Memluk Sultanlarının Çerkeş ve Türk Köleler olduğu bilinen bir gerçektir.

28 Bu mektubun varlığını Ermenilerin iddia ettiğini, Schiltberger’in onlardan öğrendiğini, Prof. Neumann vurgulamaktadır.

29 Schiltberger’in Saka dediği kuş, bizdeki "Saka Kuşu" ile ilgili değildir. Bilindiği gibi saka diye su taşıyanlara denilir. Bu kuşun tarifinden Pelikan veya o cins bir kuş olduğu anlaşılıyor.

30 Rose Grätel, bu ağaçtan küçük bir yonga (kıymık)ı üzerinde taşıyan sar’adan kurtulur, diye çevirmiştir.

31 Neumann’ın, Sultanın mektubunun Ermeni iddiası olduğunu yazdığını belirtmiştik (bk. 37. Bölüm). Benzeri bir duruma burada da rastlıyoruz.

32 Bütün bu açıklamalar gösteriyor ki Schiltberger, İslâmiyet hakkında hiçbir ciddi bilgiye sahip değildir. Yanındaki dört kişi ile Hülefa-i-Raşidin (Dört Halife) kasdedildiği açıksa da (Graessel'in kitabında Hz. Ali olduğu söylenen) Arabistan’da bir günde doksanbin kişiyi öldürdüğü belirtilen kimse ve diğerleri hakkında ne kadar yanlış bilgilere sahip olduğu anlaşılıyor.

33 Ev için esas anlamı faiz olan "Zins"in anlamı kira olup bu da Ramazanda da şüphesiz alınabilir. Schiltberger, belki bazı münferit olayları kural sanmaktadır.

34 Burada yine Ermeniler lehine, yanlış şeyler söyleniyor. Çünkü Müslümanlıkta böyle bir ayırım yoktur. Bütün Hıristiyanlar ve Kitap sahibi gayrı müslimler aynı hükümlere tabidirler.

35 Schiltberger’i yeni Alman dilinde yayınlayanlardan Graessel bu teşkilâtın Assasin’ler (Haşşaşin) olduğunu, yani Hassan Sabbah’ın kurduğu teşkilât olduğunu zikrediyorsa da yukardaki açıklamalara bakılınca bunların Neumann’ın dediği gibi "Gazi"ler olması daha akla yatkın gelmektedir.

36 Schiltberger'in ağızdan duyup, not ettiği bu ibarede çok ilginç bir şey görüyoruz. Daha o zaman Türkler, "Tanrı birdir" diyorlarmış. Yani "Allah" yerine "Tanrı" kelimesi kullanılıyormuş. Buradaki metnin doğru anlamı ise "Tanrı birdir. Mesih onun kuludur. Meryem karabaşıdır (kadın kuludur), Muhammed resulüdür." Açıktır ki bu metin gerçek "kelimei şehadet''e uymayan, Schiltberger'in yakıştırmasından ibarettir.

37 Schiltberger'in İstanbul'u doğru dürüst gezemediği anlaşılıyor. Şehre, kaçamak birkaç kere gittiğini yazıyorsa da Ayasofya'yı Ada üstünde gibi göstermesini anlıyamadık.

38 Aslında Chur (Kura = Karasay) başka bir ırmak olup Kars bölgesi ve kısmen bugünkü Ermenistan'dan akar.

39 Schiltberger, Mısır Sultanı (Memlükler) ile Kahire Sultanı'nı (?) neye göre ayırıyor, belli değil.